EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2025 12 03
COM(2025) 735 final

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

dėl Europos anglies dioksido rinkos veikimo 2024 m.

{SWD(2025) 388 final}

Turinys

1. Įvadas 3
2. Dabartinė ES ATLPS padėtis 4
2.1. Taikymo sritis ir aprėptis 4
2.2. ATLPS 2 – naujoji apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema, taikoma pastatams, kelių transportui ir papildomiems sektoriams 5
2.3. Socialinis klimato fondas 6
2.3.1. Socialiniai klimato planai 6
3. Išmetamųjų teršalų kiekio viršutinė riba (didžiausias apyvartinių taršos leidimų skaičius) 7
4. Apyvartinių taršos leidimų pardavimas aukcionuose 11
4.1. ATL pardavimas aukcionuose ir panaikinimas dėl ES ATLPS taikymo srities išplėtimo įtraukus jūrų transportą 12
4.2. Lankstumo priemonė pagal Pastangų pasidalijimo reglamentą 13
4.3. Savanoriškas ATL panaikinimas 13
5. Nemokamų ATL paskirstymas 14
5.1. Pasienio anglies dioksido korekcinis mechanizmas 16
6. ES anglies dioksido rinka 18
6.1. Pasiūlos ir paklausos subalansavimas 18
6.2. Rinkos priežiūra 19
7. Išmetamųjų teršalų kiekio tendencijos 22
7.1. Įrenginiuose deginant iškastinį kurą išmetami teršalai 23
8. Pajamos iš ES ATLPS 25
8.1. Pagalba padengti netiesiogines išlaidas 28
8.2. ATLPS inovacijų fondas 31
8.3. ATLPS modernizavimo fondas 33
8.4. ATLPS dekarbonizacijos fondas Graikijai 34
9. Aviacija 35
10. Jūrų transportas 39
11. ES ATLPS įgyvendinimo tvarka 40
11.1. Išmetamųjų teršalų kiekio stebėsena ir ataskaitų teikimas 40
11.1.1. Deginant komunalines atliekas išmetamų teršalų kiekio stebėsena ir ataskaitų teikimas 41
11.1.2. Su CO_2 nesusijusio aviacijos poveikio stebėsena ir ataskaitų teikimas 42
11.2. Tikrinimas ir akreditavimas 42
11.3. Rekomendaciniai dokumentai 43
11.4. Nacionalinės kompetentingos institucijos 44

11.5. Atitiktis ES ATLPS reikalavimams 44
11.6. Įgyvendinimo jūrų transporto sektoriuje tvarka 46
11.6.1. Išmetamųjų teršalų kiekio stebėsena ir ataskaitų teikimas 46
11.6.2. Tikrinimas ir akreditavimas 47
11.6.3. Administruojančiosios institucijos 47
11.6.4. Atitiktis ES ATLPS reikalavimams jūrų transporto sektoriuje 48
11.6.5. ATLPS 2 įgyvendinimas 48
12. ES ATLPS Europos Sąjungos klimato ir energetikos valdymo kontekste 48
13. ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS sąsaja 49
14. Santrauka 54

1. Įvadas

Europos Sąjungos šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema (toliau – ES ATLPS) yra vienas iš jos klimato politikos pagrindų. Ji skirta išmetamųjų teršalų (šiltnamio efektą sukeliančių dujų) kiekiui ekonomiškai efektyviai mažinti. Joje, vadovaujantis principu „teršėjas moka“, nustatoma energetikos, pramonės bei jūrų transporto sektoriuose ir dalyje aviacijos sektoriaus Europoje išmetamų teršalų kiekio viršutinė riba ir jų išmetimo kaina. Išmetamieji teršalai, kuriems taikoma ES ATLPS, sudaro apie 40 proc. bendro išmetamųjų teršalų kiekio ES.

Nustatant viršutinę ribą užtikrinama, kad išmetamųjų teršalų kiekis ilgainiui mažėtų, o anglies dioksido kaina, kurią lemia rinka, teikia paskatą įmonėms diegti sprendimus ir daryti investicijas išmetamųjų teršalų kiekiui mažinti ten, kur tai galima daryti mažiausiomis sąnaudomis, ir technologijų atžvilgiu neutraliu būdu. Anglies dioksido kaina nulemia ir ES ATLPS gaunamas pajamas.

ES ATLPS nuo jos veikimo pradžios 2005 m. jau padėjo 50 proc. sumažinti elektros energijos bei šilumos gamybos ir pramonės gamybos išmetamųjų teršalų kiekį[1] ir sėkmingai siekiama jos 2030 m. tikslo – 62 proc. sumažinimo (palyginti su 2005 m.). Šioje sistemoje jau gauta apie 248 mlrd. EUR aukcionų pajamų, tos lėšos daugiausia paskirstytos nacionaliniams biudžetams ir juose skirtos naudoti klimato srities veiksmams ir energetikos pertvarkai.

Šioje ataskaitoje apžvelgiamas ES ATLPS veikimas 2024 m., atsižvelgiant ir į aktualią raidą per pirmąjį 2025 m. pusmetį. Joje pateikiama atnaujinta pagrindinių struktūrinių sistemos aspektų apžvalga ir išryškinami metiniai pokyčiai.

Svarbiausia tai, kad ataskaitoje apžvelgiamos su išmetamaisiais teršalais ir aukcionų pajamomis susijusios ES ATLPS tendencijos. Elektros energijos gamybos ir pramonės įrenginių, kuriems taikoma ES ATLPS, išmetamųjų teršalų kiekis 2024 m. toliau mažėjo – nuo 2023 m. jis sumažėjo 5,8 proc. Europos vidaus aviacijos išmetamųjų teršalų kiekis, palyginti su 2023 m., padidėjo 15 proc., ir taip yra iš dalies dėl geografinės taikymo srities išplėtimo (vėl įtraukti ne vidaus skrydžiai, kuriais vykdomas susisiekimas su atokiausiais regionais). Be to, 2024 m. buvo pirmieji metai, kai į ES ATLPS įtraukti ir jūrų transporto išmetamieji teršalai.

Visos ES ATLPS 2024 m. gautos pajamos sudarė 38,8 mlrd. EUR. Šios lėšos daugiausia pateko į valstybių narių biudžetus, taip pat į Inovacijų fondo ir Modernizavimo fondo biudžetus ir į Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės biudžetą, skirtą planui „REPowerEU“[2]. Ataskaitoje aprašoma, kaip valstybės narės panaudojo savo pajamas iš ATLPS 2024 m., ir apibendrinama su Inovacijų fondu bei Modernizavimo fondu susijusi raida.

Ataskaitoje nurodomi 2026 m. įsigaliosiantys ES ATLPS viršutinės ribos koregavimai dėl planuojamo atskaitos lygio keitimo, taikymo srities išplėtimo (įtraukiama daugiau jūrų transporto išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų rūšių) ir atnaujinto mažųjų teršėjų, neįtrauktų į sistemą, sąrašo.

---

[1] 2024 m. iš elektros energijos ir pramonės sektorių įrenginių (neįtraukiant Jungtinės Karalystės, įtraukiant tik Šiaurės Airijos elektros energijos sektorių) išmestų teršalų, kuriems taikoma ATLPS, kiekis, palyginamas su toje pačioje taikymo srityje nustatyta koreguota 2005 m. išmestų teršalų, kuriems taikoma ATLPS, kiekio verte. Remtasi Europos aplinkos agentūros ATLPS duomenų žiūrykle, joje duomenys gauti 2025 m. rugpjūčio 31 d.

[2] Daugiau informacijos rasite Komisijos svetainės tinklalapiuose Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė ir „REPowerEU“ – įperkama, saugiai tiekiama ir tvari energija Europai.

Ši ataskaita priimta pagal ES ATLPS direktyvos (Direktyva 2003/87/EB)[3] 10 straipsnio 5 dalį ir 21 straipsnio 2 dalį. Joje daugiausia remiamasi Sąjungos registro ir nacionalinių ataskaitų duomenimis. Prie ataskaitos pridedamas Komisijos tarnybų darbinis dokumentas (techninė informacija). Ataskaita parengta prieš Europos Sąjungos Tarybos (Aplinkos tarybos) posėdį, įvykusį 2025 m. lapkričio 4–5 d.

2. Dabartinė ES ATLPS padėtis

2.1. Taikymo sritis ir aprėptis

ES ATLPS taikoma visose 27 ES valstybėse narėse, taip pat Islandijoje, Lichtenšteine ir Norvegijoje, ir elektrinėms Šiaurės Airijoje[4]. Nuo 2020 m. sausio mėn. ES ATLPS yra susieta su Šveicarijos apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema (toliau – Šveicarijos ATLPS).

Nuo 2024 m. sektorinė ES ATLPS taikymo sritis apima daugiau kaip 12 000 subjektų išmetamas ŠESD:

- iš elektros energijos ir šilumos gamybos įrenginių ir pramoninės gamybos įrenginių Europoje;
- orlaivių naudotojams vykdant skrydžius tarp oro uostų Europos ekonominėje erdvėje (EEE), taip pat iš EEE į Šveicariją ir Jungtinę Karalystę;
- vykdant jūrų transporto veiklą tarp dviejų EEE uostų ir kai laivai yra EEE uostuose; sistema taip pat taikoma pusei per reisus į EEE uostus arba iš jų, kurie prasideda arba baigiasi už EEE ribų, išmetamų ŠESD.

ES ATLPS taikoma ne tik išmetamam CO_2, bet ir kitoms iš elektros energijos ir šilumos gamybos įrenginių ir pramoninės gamybos įrenginių išmetamoms ŠESD. Tai apima:

- N_2O (diazoto oksidą) nitrato, adipo ir glioksilo rūgščių ir glioksalio gamyboje;
- PFC (perfluorangliavandenilius) pirminio aliuminio gamyboje.

Vykdant jūrų transporto veiklą išmetamam metanui (CH_4) ir diazoto oksidui (N_2O) sistema taikoma nuo 2026 m. sausio mėn.

2024 m. 23 šalys pranešė, kad suteikė leidimus veiklai, kuriai taikoma ATLPS ir kurią vykdant išmetamos kitos šiltnamio efektą sukeliančios dujos nei CO_2. Keturios šalys pranešė į leidimus įrenginiams įtraukusios anglies dioksido surinkimo ir saugojimo veiklą[5].

Nuo 2024 m. pagal ES ATLPS vykdoma komunalinių atliekų deginimo įrenginių išmetamų teršalų kiekio stebėsena ir ataskaitų teikimas. Vis dėlto šiuos įrenginius eksploatuojantiems subjektams už iš išmetamus teršalus atsisakyti apyvartinių taršos leidimų nereikia. Apdorojant atliekas išmetamiems teršalams taikomi nacionaliniai išmetamo ŠESD kiekio mažinimo tikslai pagal Pastangų pasidalijimo reglamentą (Reglamentas (ES) 2018/842)[6].

[3] 2003 m. spalio 13 d. Direktyva 2003/87/EB, OL L 275, 2003 10 25, p. 32.

[4] Pagal Susitarimo dėl Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES Protokolą dėl Airijos ir Šiaurės Airijos.

[5] Šios šalys yra Italija, Nyderlandai, Norvegija ir Švedija.

[6] 2018 m. gegužės 30 d. Reglamentas (ES) 2018/842, OL L 156, 2018 6 19.

Informacijos apie įrenginius, orlaivių naudotojus ir laivybos bendroves, taip pat apie ŠESD, dėl kurių teikiami duomenys ES ATLPS taikymo srityje (tokioje, kokia ji buvo 2024 m.), pateikta pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento 1 skirsnyje.

2.2. ATLPS 2 – naujoji apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema, taikoma pastatams, kelių transportui ir papildomiems sektoriams

Per 2023 m. atliktą ES ATLPS direktyvos peržiūrą sukurta nauja apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema (ATLPS 2), apimanti pastatuose, kelių transporto veikloje ir papildomuose sektoriuose (daugiausia smulkiojoje pramonėje, neįtrauktoje į esamą ES ATLPS) deginant kurą išmetamą CO_2.

ATLPS 2 yra atskira nuo esamos ES ATLPS. Abi sistemos yra didžiausio kiekio nustatymo ir prekybos sistemos, tačiau ATLPS 2 apima tiekimo grandinės pradinės grandies išmetamuosius teršalus. Tai reiškia, kad kuro tiekėjai (reguliuojamieji subjektai) privalo stebėti ir pranešti teršalų kiekį, išmetamą deginant kurą, jų tiekiamą vartoti į ATLPS 2 taikymo sritį įtrauktuose sektoriuose, ir pirkti tą išmetamą teršalų kiekį atitinkančius apyvartinius taršos leidimus bei po to jų atsisakyti. Į ATLPS 2 taikymo sritį patenkantys reguliuojamieji subjektai nuo 2025 m. sausio mėn. privalo turėti leidimą išmesti ŠESD ir patvirtintą stebėsenos planą, pagal kurį bus stebimas ir pranešamas jų per metus išmetamas ŠESD kiekis.

Metines patikrinto išmestų teršalų kiekio ataskaitas bus privaloma teikti dėl teršalų, išmetamų nuo 2025 m.; ataskaitos turės būti pateiktos iki kitų metų balandžio 30 d., taigi ataskaitas dėl 2025 m. išmestų teršalų reikės pateikti 2026 m. Ataskaitos teikimo metais iki gegužės 31 d. reguliuojamieji subjektai turės atsisakyti tiek apyvartinių taršos leidimų, kiek atitinka jų išmestą teršalų kiekį. Šios pareigos atlikimas galėtų būti vieniems metams atidėtas tuo atveju, jei 2026 m. pirmąjį pusmetį dujų ar naftos kainos būtų išskirtinai didelės. Dėl ATLPS 2 įgyvendinimo tvarkos ir patvirtinamųjų dokumentų žr. 11 skyrių.

2024 m. gruodžio mėn. Komisija paskelbė ATLPS 2 apyvartinių taršos leidimų kiekį 2027 m. visoje ES. Ši viršutinė riba 2027 m. yra 1 036 288 784 apyvartiniai taršos leidimai (toliau – ATL) 27 šalių Europos Sąjungai ir trims ELPA valstybėms EEE narėms. ATLPS 2 viršutinė riba, taikoma 2027 m., apskaičiuota remiantis vidutiniu 2016–2018 m. veikloje, kurią apima ATLPS 2, deginant kurą išmestu CO_2 kiekiu. Pagal ES ATLPS direktyvą tas vidutinis kiekis iki 2027 m. sumažinamas taip: i) iki 2024 m. taikant linijinę mažinimo trajektoriją, atitinkančią tą, kuri nustatyta visiems Pastangų pasidalijimo reglamento taikymo srityje išmetamiems teršalams, ir ii) 2025–2027 m. taikant kasmetinį 5,1 proc. linijinį mažinimo koeficientą.

ATLPS 2 viršutinė riba, taikytina nuo 2028 m., bus nustatyta iki 2027 m. birželio mėn., remiantis vidutiniu ATLPS 2 reguliuojamųjų subjektų ataskaitose nurodytu 2024–2026 m. išmestu CO_2 kiekiu. Valstybės narės gali nuspręsti vienašališkai į ATLPS 2 įtraukti CO_2 kiekį, išmetamą vykdant veiklą, neįtrauktą į ES ATLPS direktyvos taikymo sritį, jei tam pritaria Europos Komisija. Komisija jau yra pritarusi Austrijos, Nyderlandų, Suomijos ir Švedijos pasirinkimui įtraukti papildomą veiklą. ATLPS 2 viršutinė riba, taikoma 2027 m., bus pakeista atsižvelgiant į papildomą dėl šalių pasirinkimo susidarantį išmetamų teršalų kiekį.

ATLPS 2 papildo nacionalinius išmetamo ŠESD kiekio mažinimo tikslus pagal Pastangų pasidalijimo reglamentą. Valstybės narės privalo į ATLPS 2 įtrauktuose sektoriuose įgyvendinti papildomas politikos priemones – ne tik tam, kad pasiektų savo tikslus, bet ir tam, kad ATLPS 2 kainų lygis būtų suvaldomas. 2025 m. rugsėjo mėn. Komisija paskelbė veiksmingų politikos iniciatyvų ir priemonių,

kuriomis gali būti padedama mažinti kelių transporto ir pastatų sektoriuose išmetamų teršalų kiekį, apžvalgą[7].

2.3. Socialinis klimato fondas

Kartu su ATLPS 2 įsteigtas Socialinis klimato fondas (toliau – SKF) siekiant teikti valstybėms narėms finansavimą, kad jos spręstų su socialiniu poveikiu dėl pastatų ir kelių transporto sektorių įtraukimo į naująją sistemą susijusias problemas ir remtų pažeidžiamiausias visuomenės grupes, visų pirma namų ūkius, kuriuose patiriamas energijos ar transporto nepriteklius.

Šis fondas, kuris bus finansuojamas išorės asignuotosiomis pajamomis, daugiausia gautomis aukcionuose pardavus ATLPS 2 apyvartinius taršos leidimus, taip pat aukcionuose pardavus 50 mln. esamos ES ATLPS apyvartinių taršos leidimų (tai jau pradėta 2025 m.), per 2026–2032 m. laikotarpį suteiks 65 mlrd. EUR paramą (einamosiomis kainomis). Fondo finansiniai asignavimai kiekvienai valstybei narei nustatyti pagal išmetamųjų teršalų kiekį, gyventojų populiacijos struktūrą, patiriamą energijos bei transporto nepriteklių ir santykinius gerovės rodiklius. Valstybės narės turėjo iki 2025 m. birželio 30 d. pateikti Komisijai patvirtinti nacionalinius socialinius klimato planus, kuriuose būtų išdėstyta, kaip jos ketina panaudoti joms skirtus Socialinio klimato fondo išteklius. Kartu su privalomu valstybių narių minimaliu 25 proc. įnašu, skiriamu jų planams įgyvendinti, Socialinis klimato fondas sutelks ne mažiau kaip 86,7 mlrd. EUR lėšų.

2.3.1. Socialiniai klimato planai

Į socialinius klimato planus turėtų būti įtraukta tikėtino ATLPS 2 poveikio pažeidžiamoms grupėms analizė, taip pat struktūrinės priemonės ir investicijos šiam poveikiui švelninti, tikslingai taikomos nustatytoms pažeidžiamoms grupėms. Priemonės ir investicijos galėtų apimti energijos vartojimo efektyvumo didinimą ir pastatų renovaciją, netaršaus šildymo ir vėsinimo plėtrą ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos integravimą, taip pat visai netaršaus ir, tinkamai pagrįstais atvejais, mažataršio judumo sprendimų (įskaitant viešąjį transportą) diegimą.

Visos priemonės ir investicijos turi atitikti reikšmingos žalos nedarymo principą, kuriuo vadovaujamasi dėl šešių Taksonomijos reglamente (Reglamentas (ES) 2020/852) nustatytų aplinkos tikslų. Valstybės narės taip pat turi galimybę ribotą savo SKF asignavimų dalį panaudoti laikinai tiesioginei paramai pajamoms. Be to, valstybės narės turi užtikrinti politikos suderinamumą su jų nacionaliniais energetikos ir klimato srities veiksmų planais (NEKSVP), o į socialinius klimato planus gali būti įtraukta papildomų priemonių siekiant didinti suderinamumą ir stiprinti paskatas rinktis netaršias alternatyvas.

Jau 2023 m. Komisija sudarė specialią ekspertų grupę, kurioje dalyvauja valstybių narių atstovai; joje reguliariai susitinkama aptarti geriausios praktikos ir pasidalyti jos pavyzdžiais. Komisija taip pat paskelbė keletą teminių pranešimų ir rekomendacinių dokumentų. 2024 m. birželio mėn. paskelbti du pranešimai dėl geriausios praktikos, susijusios su ekonomiškai efektyviomis priemonėmis bei investicijomis ir su tinkamomis viešomis konsultacijomis. 2025 m. kovo mėn. paskelbti du rekomendaciniai dokumentai – dėl socialinių klimato planų rengimo ir dėl reikšmingos žalos nedarymo principo taikymo. Naujausias rekomendacinis dokumentas dėl stebėsenos ir įgyvendinimo paskelbtas

[7] Naujame tyrime pateikiamas priemonių rinkinys ankstyvai dekarbonizacijai ATLPS 2 sektoriuose, Klimato politikos generalinis direktoratas, 2025 m. rugsėjo 9 d.

2025 m. spalio mėn.[8] Be to, Komisija sukūrė platformą valstybėms narėms, kad jos visą laiką galėtų užduoti klausimų, kai jų iškyla.

Komisija pagal techninės paramos priemonę tiesiogiai padėjo 10 valstybių narių rengti jų socialinius klimato planus. Parama apėmė pradinį ATLPS 2 poveikio ir pažeidžiamų grupių vertinimą, suinteresuotųjų subjektų įtraukimą, taip pat atitinkamų priemonių ir investicijų trumpojo sąrašo sudarymą ir jų apibūdinimą.

2024 m. pabaigoje ir 2025 m. pradžioje valstybės narės pradėjo privalomas konsultacijas su suinteresuotaisiais subjektais dėl savo socialinių klimato planų. Konsultacijos bus tęsiamos iki planai bus oficialiai pateikti. Tuo pat metu Komisijos narys W. Hoekstra 2025 m. birželio mėn. pirmininkavo per pirmąjį dialogą įgyvendinimo klausimais, surengtą dėl ATLPS 2 ir Socialinio klimato fondo įgyvendinimo; jame dalyvavo įvairių sektorių (įskaitant šilumos siurblius, automobilių pramonę, pastatų renovaciją, mikromobilumą, kuro tiekimą ir pilietinę visuomenę) suinteresuotųjų subjektų grupė.

Iki 2025 m. spalio mėn. vidurio dvi valstybės narės (Latvija ir Švedija) oficialiai pateikė savo planus Komisijai įvertinti. Komisija taip pat peržiūrėjo maždaug 15 šalių socialinių klimato planų projektus. Komisija glaudžiai bendradarbiauja su visomis valstybėmis narėmis per visą (išankstinio) pateikimo ir vertinimo procesą, primygtinai ragindama valstybes nares sparčiai įgyvendinti SKF ir pradėti teikti paramą pažeidžiamoms grupėms.

Komisija turi per penkis mėnesius įvertinti oficialiai pateiktus planus. Per du mėnesius nuo jų gavimo ji gali pateikti pastabų arba paprašyti atitinkamos valstybės narės pateikti papildomos informacijos.

3. Išmetamųjų teršalų kiekio viršutinė riba (didžiausias apyvartinių taršos leidimų skaičius)

ES ATLPS nustatyta viršutinė riba – didžiausias absoliutusis teršalų kiekis, kurį reguliuojamiesiems subjektams leidžiama išmesti tam tikru prekybos apyvartiniais taršos leidimais etapu. Ją atitinka tam laikotarpiui skirtų apyvartinių taršos leidimų (ATL) skaičius; vienas ATL atitinka vieną anglies dioksido ekvivalento (CO_2e) toną. Siekiant užtikrinti, kad ES pasiektų savo bendrąjį išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo tikslą, ši viršutinė riba kasmet mažinama. Tai teikia ATLPS dalyvaujančioms įmonėms tikrumo dėl numatomo ATL pasiūlos trūkumo.

Šiuo metu nustatyta tokia viršutinė riba, kad išmetamųjų teršalų, kuriems taikoma ES ATLPS, kiekis būtų iki 2030 m. sumažintas 62 proc., palyginti su 2005 m. lygiu. Nuo 2024 m. iki 2027 m. ši riba kasmet mažinama dydžiu, atitinkančiu 4,3 proc. ES ATLPS direktyvos 3c ir 9 straipsniuose nurodyto bazinio išmetamųjų teršalų kiekio[9]. Nuo 2028 m. metinė mažinimo norma bus 4,4 proc. per metus.

Atskiri viršutinės ribos skaičiavimai taikomi į ES ATLPS taikymo sritį įtrauktiems elektros energijos ir šilumos gamybos, pramonės gamybos ir jūrų transporto išmetamiesiems teršalams (pagal ES ATLPS direktyvos 9 straipsnį) ir aviacijos išmetamiesiems teršalams (pagal ES ATLPS direktyvos 3c straipsnį).

[8] Rekomendacijos dėl Socialinio klimato fondo įgyvendinimo, Užimtumo, socialinių reikalų ir įtraukties generalinis direktoratas, 2025 m. spalio 9 d.

[9] 2024 ir 2025 m. elektros energijos ir šilumos gamybai, pramonės gamybai ir jūrų transportui taikytas linijinis mažinimo koeficientas sudarė 87 924 231 ATL, o aviacijai – 1 330 226 ATL.

- 2024 m. elektros energijos ir šilumos gamybos, pramonės gamybos ir jūrų transporto sektoriams skirti 1 386 051 745 ATL[10], aviacijai – 27 563 529 ATL[11].

- 2025 m. elektros energijos ir šilumos gamybos, pramonės gamybos ir jūrų transporto sektoriams skirta 1 298 127 514 ATL, aviacijai – 26 233 302 ATL.

Pagal ES ATLPS direktyvos 9 straipsnį, 2026 m. viršutinė riba turi būti sumažinta 27 mln. ATL (pagal bendrąjį ES ATLPS išmetamųjų teršalų kiekio sumažinimo 2030 m. tikslą).

Tuo pat metu viršutinę ribą reikia padidinti atsižvelgiant į ES ATLPS taikymo srities išplėtimą, kai į ją įtrauktas jūrų transporto išmetamas diazoto oksidas (N_2O) ir metanas (CH_4).

Remiantis paskutiniais metais, kurių duomenys turimi, išmesto teršalų kiekio duomenimis[12], šis padidinimas sudaro 2 375 680 ATL. Šie papildomi ATL bus parduodami aukcionuose ir taip bus papildytas Inovacijų fondas, kuris finansuojamas vien iš ES ATLPS gautomis lėšomis (žr. 8.2 skirsnį).

Be to, 2026–2030 m. laikotarpiui atnaujintas įrenginių, kurių kai kurios valstybės narės pagal ES ATLPS direktyvos 27 straipsnį nėra įtraukusios į sistemą, sąrašas; dėl to nuo 2026 m. šiek tiek pakoreguota viršutinė riba ir linijinis mažinimo koeficientas.

Iš viso 2026 m. elektros energijos ir šilumos gamybai, pramonės gamybai ir jūrų transportui bus skirta 1 185 420 090 ATL, o aviacijai – 24 903 076 ATL[13].

1 lentelėje nurodyti bendri ATL, skirtų įvairiems sektoriams taikant ES ATLPS viršutinę ribą, kiekiai.

1 lentelė. ES ATLPS viršutinė riba (2021–2026 m.). Atskiri viršutinės ribos skaičiavimai taikomi i) elektros energijos ir šilumos gamybos, pramonės gamybos ir, nuo 2024 m., jūrų transporto išmetamiesiems teršalams, taip pat ii) aviacijos sektoriuje ES ATLPS taikymo srityje išmetamiems teršalams. Nuo 2024 m. sausio 1 d. ES ATLPS taikymo aviacijai sritis apima teršalus, išmetamus vykdant daugumą skrydžių tarp EEE ir devynių ES atokiausių

[10] Išsamiau žr. 2023 m. liepos 27 d. Komisijos sprendime (ES) 2023/1575, OL L 192, 2023 7 31, p. 30.

[11] Išsamiau žr. 2024 m. birželio 27 d. Komisijos sprendime (ES) 2024/1797, kuriuo iš dalies keičiamas Sprendimas (ES) 2023/2440, OL L, 2024/1797, 2024 6 28. ELI: http://data.europa.eu/eli/dec/2024/1797/oj.

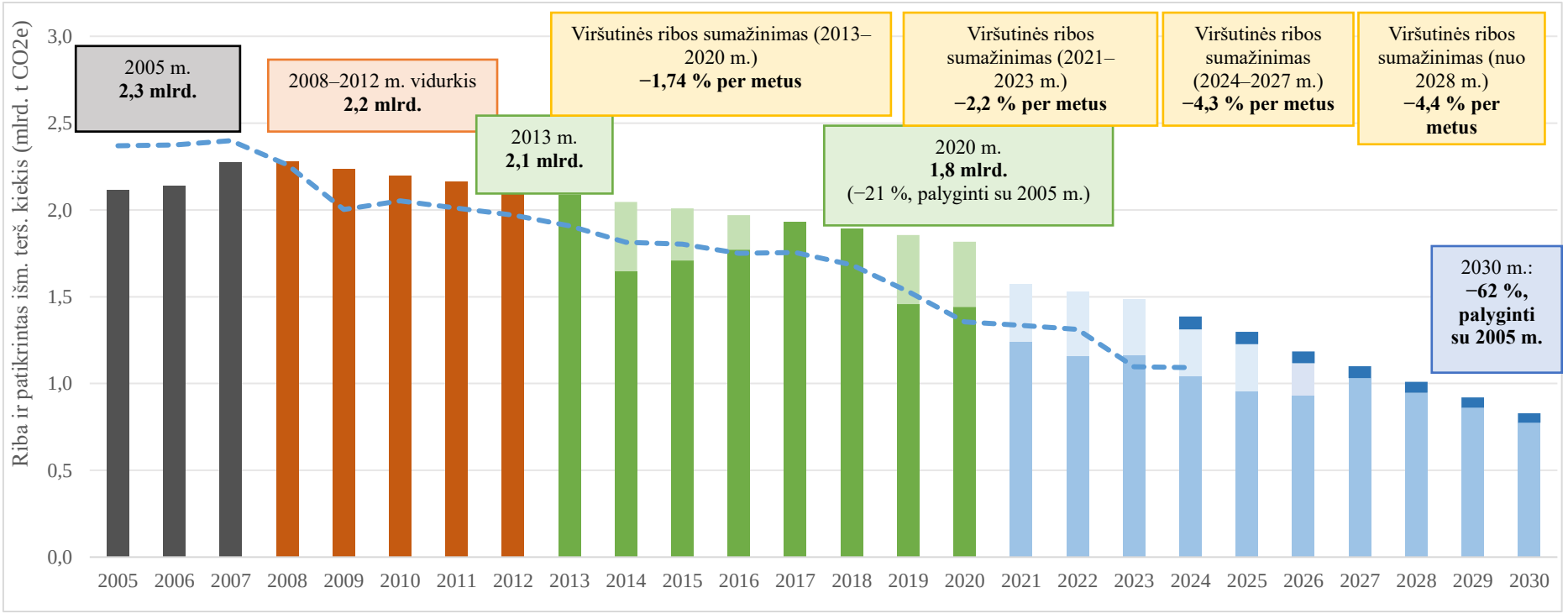
[12] 2025 m. spalio 1 d. pagal Reglamentą (ES) 2015/757 pateikti 2024 m. ataskaitinio laikotarpio išmetamųjų teršalų kiekio duomenys.

[13] 2026 m. elektros energijos ir šilumos gamybai, pramonės gamybai ir jūrų transportui taikytas linijinis mažinimo koeficientas sudarė 87 913 405 ATL, o aviacijai – 1 330 226 ATL.

regionų, taip pat išvykimo iš atokiausių regionų į Šveicariją ir Jungtinę Karalystę skrydžius (žr. 9 skyrių). Bendras aviacijai skiriamų ATL kiekis nuo 2024 m. atspindi išplėstą ES ATLPS taikymo aviacijai sritį.

Metai	**Bendras elektros energijos ir šilumos gamybai, pramonės gamybai ir jūrų transportui skirtų ATL skaičius**	**Bendras aviacijai skirtų ATL skaičius**
2021 m.	1 571 583 007	28 306 545
2022 m.	1 528 579 492	27 268 379
2023 m.	1 485 575 977	26 341 779
2024 m.	1 386 051 745	27 563 529
2025 m.	1 298 127 514	26 233 302
2026 m.	1 185 420 090	24 903 076

1 pav. parodyta viršutinės ribos kaita per visus ES ATLPS etapus, įskaitant būsimus koregavimus.



1 pav. Viršutinė išmetamųjų teršalų kiekio riba (didžiausias ATL skaičius) ES ATLPS ir jos palyginimas su patikrintu išmestų teršalų kiekiu. Paveiksle atsižvelgiama į 2023 m. atliktą ES ATLPS direktyvos peržiūrą, t. y. skaičiuojant viršutinę ribą 2024 ir 2026 m. taikomo atskaitos lygio pakeitimą, jūrų transporto sektoriaus įtraukimą į ES ATLPS nuo 2024 m. ir taikomą linijinį sumažinimo koeficientą: 4,3 proc. 2024–2027 m. ir 4,4 proc. nuo 2028 m. ***Aviacijos sektorius neįtrauktas.*** *Dėl taikymo srities pakeitimų 2005–2007 m. duomenų neįmanoma tiesiogiai palyginti su naujausiais duomenimis. Nuo 2021 m. ES ATLPS nebetaikoma Jungtinėje Karalystėje esantiems įrenginiams ir apima tik Šiaurės Airijos elektros energijos gamintojus.* ***Patikrintas išmestų teršalų kiekis diagramoje nuo 2024 m. apima ir jūrų transporto sektoriuje išmestus teršalus, taigi 2024 ir 2023 m. išmestų teršalų kiekių palyginti neįmanoma.*** *Paaiškinimai: stulpeliai – viršutinė riba, 2014–2016 m. stulpelių šviesesnio atspalvio dalis – ATL, kurių pardavimas aukcionuose atidėtas; nuo 2019 m. stulpelių šviesesnio atspalvio dalis – į rinkos stabilumo rezervą perkelti ATL; nuo 2024 m. stulpelių tamsesnio atspalvio dalis – taikymo srities išplėtimas įtraukiant jūrų transportą, punktyrinė linija – patikrintas išmestų teršalų kiekis.*

4. Apyvartinių taršos leidimų pardavimas aukcionuose

Pardavimas aukcionuose yra pagrindinis ES ATLPS apyvartinių taršos leidimų (ATL) paskirstymo metodas; aukcionuose parduodama iki 57 proc. viso ATL skaičiaus iki viršutinės ribos[14]. Aukcionų reglamentu (Reglamentas (ES) 2023/2830)[15] nustatytos taisyklės, skirtos užtikrinti, kad aukcionai vyktų atvirai, skaidriai, suderintai ir be diskriminavimo. Juo nustatyti ATL pardavimo aukcionuose terminai, administravimo tvarka ir kiti aspektai.

2024 m. aukcionai buvo toliau rengiami Europos energijos biržoje „European Energy Exchange AG“ (EEX):

- kaip bendroje aukcionų platformoje 25 valstybėms narėms, dalyvaujančioms bendro pirkimo procedūroje;
- Lenkijai, kuri pasirinko nedalyvauti bendro pirkimo procedūroje, bet dar nėra paskyrusi savos aukcionų platformos;
- Islandijai, Lichtenšteinui ir Norvegijai – po to, kai EEE susitarimas 2019 m. iš dalies pakeistas siekiant, kad šios šalys galėtų dalyvauti bendro pirkimo susitarime dėl bendros aukcionų platformos;
- Jungtinei Karalystei, kad būtų galima aukcionuose parduoti Šiaurės Airijos elektrinėms skirtus ATL;
- EEX rengiamuose aukcionuose taip pat buvo parduodami Vokietijai skirti ATL (ši šalis buvo pasirinkusi EEX kaip savo atskirą aukcionų platformą).

2 lentelėje apžvelgiami nuo 2021 m. EEX aukcionuose parduotų ATL metiniai kiekiai.

2 lentelė. Bendri aukcionuose parduotų (2021–2024 m.) ATL kiekiai

Metai	Paprastieji ATL	Aviacijos ATL
2021 m.	582 952 500	3 785 500
2022 m.	482 389 000	3 698 000
2023 m.	517 587 000	5 720 500
2024 m.	592 801 500	6 688 500

2024 m. surengtas iš viso 221 aukcionas. Atšauktų aukcionų nebuvo. Nuo 2025 m. sausio mėn. aviacijos sektoriui išduodami ATL yra paprastieji ATL ir nebėra atskira ATL kategorija.

Nuo 2023 m. liepos mėn. į aukcionuose parduodamų ATL kiekį įtraukti tie ATL, kurie skirti Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonei (EGADP) pagal „REPowerEU“ reglamentą

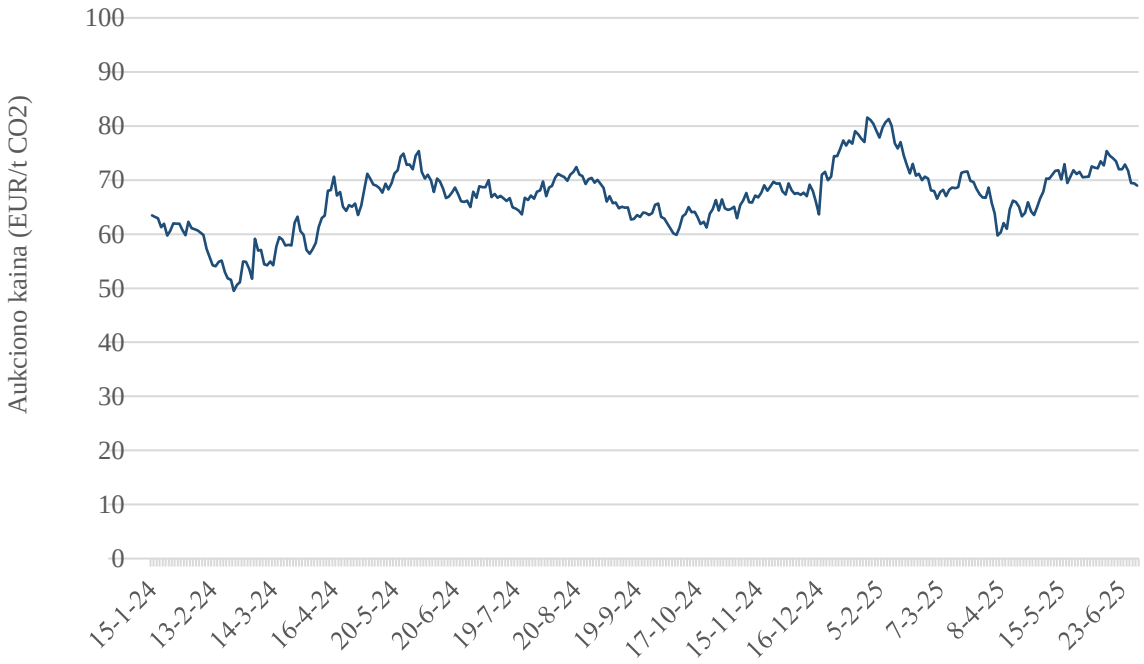
[14] Tiksli aukcionuose parduodamų ATL dalis praktikoje kinta, nes aukcionuose parduodamų ATL kiekis sumažintas siekiant papildyti rinkos stabilumo rezervą, o ATL, skirtų paskirstyti nemokamai, kiekis nepakito.

[15] 2023 m. spalio 17 d. Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) 2023/2830, OL L, 2023/2830, 2023 12 20. ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_del/2023/2830/oj.

(Reglamentas (ES) 2023/435)[16]. Pagal „REPowerEU“ reglamentą pardavus ATL aukcionuose, iki 2026 m. rugpjūčio 31 d. bus surinkta 20 mlrd. EUR į EGADP biudžetą. Valstybės narės šiuos papildomus EGADP išteklius naudos tolesnėms reformoms vykdyti ir investicijoms, kuriomis siekiama įgyvendinti perėjimą prie švarios energijos ir stiprinti energetinį saugumą. Iki 2025 m. birželio 30 d. 11,5 mlrd. EUR lėšų surinkta EGADP reikmėms pagal planą „REPowerEU“, aukcionuose pardavus 164 710 000 ATL.

2 pav. apžvelgiamos galutinės aukcionų kainos ES anglies dioksido rinkoje 2024 m. ir pirmąjį 2025 m. pusmetį. Didžiausia aukciono kaina 2024 m. (75,35 EUR) pasiekta birželio 3 d. Mažiausia aukciono kaina (49,50 EUR) užfiksuota vasario 23 d. Vidutinė 2024 m. kaina buvo 64,74 EUR – mažesnė už 2023 m. vidutinę kainą, kuri buvo 83,60 EUR. 2024 m. aukcionų kainos buvo gana siaurame intervale – 182 iš 221 (82 proc.) verčių buvo tarp 60 ir 75 EUR.

Aukcionų platformos svetainėje[17] reguliariai skelbiami išsamūs kiekvieno aukciono rezultatai. Daugiau informacijos apie aukcionų vykdymą, įskaitant dalyvavimą juose, pasiūlymų patenkinimo santykius ir kainas, galima rasti ATLPS šalių aukcionų ataskaitose[18].



2 pav. Paprastųjų ATL pardavimo aukcionuose galutinės kainos (nuo 2024 m. sausio 1 d. iki 2025 m. birželio 30 d.) (EUR už CO_2 toną)

4.1. ATL pardavimas aukcionuose ir panaikinimas dėl ES ATLPS taikymo srities išplėtimo įtraukus jūrų transportą

Jūrų transportas į ES ATLPS įtrauktas nustatant pradinį laipsniško reikalavimų įvedimo laikotarpį 2024 ir 2025 m., kai laivybos bendrovės privalo atsisakyti ATL tik už dalį savo išmetamųjų teršalų (atitinkamai 40 proc. ir 70 proc.). Jeigu ATL bus atsisakyta mažiau, palyginti su patikrintu jūrų

[16] 2023 m. vasario 27 d. Reglamentas (ES) 2023/435, OL L 63, 2023 2 28.

[17] ES ATLPS aukcionai, EEX.

[18] Aukcionų ataskaitos, Klimato politikos generalinis direktoratas.

transporto 2024 ir 2025 m. išmestų teršalų kiekiu, valstybės narės panaikins tą skirtumą atitinkantį ATL skaičių. Pagal ES ATLPS direktyvos 3gb straipsnį ir 12 straipsnio 3-e dalį, šį skirtumą atitinkantis ATL skaičius turi būti panaikintas, pašalinant juos iš aukcionų. 2024 m. ATL (iš viso 54 243 768) panaikinimas bus atliktas 2026 m., iš dalies pakeičiant aukcionų tvarkaraštį.

ES ATLPS direktyvos 9 straipsnyje nustatyta, kad nuo 2026 m. sausio mėn. ATL skaičius turi būti padidintas atsižvelgiant į jūrų transporto išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų, kitų nei CO_2, kiekį. Papildomi dėl to padidinimo susidarę ATL bus parduoti aukcionuose 2026 m., iš dalies pakeitus aukcionų tvarkaraštį, ir taip bus papildytas Inovacijų fondas.

4.2. Lankstumo priemonė pagal Pastangų pasidalijimo reglamentą

Pastangų pasidalijimo reglamentu (toliau – PPR) valstybėms narėms nustatyti privalomi nacionaliniai išmetamo ŠESD kiekio mažinimo 2021–2030 m. laikotarpiu tikslai. Šie tikslai taikomi sektoriams, kurių neapima dabartinė ES ATLPS: vidaus transportui (išskyrus aviaciją), pastatams, žemės ūkiui, atliekoms ir smulkiajai pramonei.

Į reglamentą įtraukta nuostata dėl vienkartinės lankstumo priemonės: devynios valstybės narės[19] turi galimybę bendrai panaikinti ne daugiau kaip 100 mln. ES ATLPS apyvartinių taršos leidimų, kad pasiektų savo tikslą; šie ATL būtų atimami iš atitinkamų tų šalių ATL, parduodamų aukcionuose, kiekių.

2021–2024 m. šešios[20] iš šių aštuonių valstybių narių pasinaudojo lankstumo priemone pagal PPR, ir bendras iš jų ATL, skirtų parduoti aukcionuose, atimtų ATL skaičius sudarė 28,8 mln. Ateityje Švedija nuo 2025 m. pradės naudotis lankstumo priemone pagal PPR, o Danija ir Liuksemburgas nuo 2026 m. lankstumo priemone nebesinaudos.

4.3. Savanoriškas ATL panaikinimas

Pagal ES ATLPS direktyvos 12 straipsnio 4 dalį valstybės narės skatinamos panaikinti ATL tuo atveju, jeigu elektros energijos gamybos pajėgumų eksploatavimas jų teritorijoje nutraukiamas dėl papildomų nacionalinių priemonių. Taip valstybės narės gali neleisti, kad šiuo būdu pasiektą išmetamųjų teršalų kiekio sumažinimą atsvertų teršalų išmetimas kitose sistemos dalyse.

Atitinkama valstybė narė turi informuoti Komisiją apie numatomą ATL panaikinimą. Panaikinimas atliekamas sumažinant bendrą ATL, tos valstybės narės numatomų parduoti aukcione, kiekį, ir atšaukiamų ATL kiekis neviršija atitinkamų patikrintų per penkerius metus iki objekto eksploatavimo nutraukimo išmestų teršalų kiekių sumos. ATL panaikinimo tvarka nustatyta Aukcionų reglamento 25 straipsnyje.

2023 m. gruodžio mėn. Vokietija pranešė Komisijai apie savo ketinimą panaikinti ATL, susijusį su dviejų elektrinių eksploatavimo nutraukimu 2022 m. vykdant šalies laipsniško anglių atsisakymo

[19] Šios devynios valstybės narės yra Belgija, Danija, Airija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Austrija, Suomija ir Švedija. Lankstumo nuostata taikoma toms valstybėms narėms, kurių tikslai pagal Pastangų pasidalijimo reglamentą yra reikšmingai didesni tiek už ES vidurkį, tiek už jų ekonomiškai efektyvaus išmetamo ŠESD kiekio sumažinimo potencialą, ir toms valstybėms narėms, kurios 2013 m. pramonės įrenginiams visai neskyrė nemokamų ES ATLPS apyvartinių taršos leidimų.

[20] Nyderlandai ir Švedija lankstumo priemone nepasinaudojo.

politiką[21]. Tą ATL panaikinimą planuojama atlikti laikotarpiu nuo 2025 m. iki 2030 m. Apie ATL, kurie bus panaikinami pagal pateiktą pranešimą, skaičių gali būti kasmet pranešama Komisijai.

Pranešime nurodyta panaikinamų ATL skaičiaus apskaičiavimo metodika. Pagal ją atsižvelgiama į išmetamųjų teršalų kiekį, susidarantį pakeičiant elektros energijos gamybos priemones elektros energijos rinkoje, taip pat į rinkos stabilumo rezervo veikimą.

2025 m. balandžio mėn. Vokietija Komisijai pranešė ATL, numatomų 2025 m. rugsėjo 1 d. – gruodžio 31 d. laikotarpiu panaikinti už 2023 m., skaičių[22]. Pagal metodiką, apie kurią pranešta, panaikinamų ATL skaičius priklausytų nuo ES ATLPS rinkos stabilumo rezervo pertekliaus rodiklio (bendro apyvartoje esančių ATL skaičiaus) 2024 m.[23]

2025 m. gegužės 28 d. Komisija paskelbė 2024 m. bendrą apyvartoje buvusių ATL skaičių (žr. 6.1 skirsnį). Jis yra 1,15 mlrd. ATL. Taigi iš ATL, Vokietijos numatomų parduoti aukcione, kiekio panaikinta 514 000 ATL. Tai jau atsispindi peržiūrėtuose 2025 m. aukcionų tvarkaraščiuose, kurie patvirtinti 2025 m. liepos 28 d.

5. Nemokamų ATL paskirstymas

Nemokamų ATL paskirstymas yra pereinamojo laikotarpio priemonė, visų pirma skirta pramonės sektoriams. ES ATLPS pagrindinis ATL paskirstymo metodas yra pardavimas aukcionuose, tačiau nemažai ATL įrenginiams paskirstoma nemokamai, taip siekiant mažinti anglies dioksido nutekėjimo riziką[24].

Specialiame anglies dioksido nutekėjimo sąraše nurodyti sektoriai, su kuriais siejama anglies dioksido nutekėjimo rizika; juose galimų gauti nemokamai paskirstomų ATL kiekis siekia 100 proc. atitinkamų santykinių taršos rodiklių lygių. Sąraše nurodyti 63 sektoriai ir sektorių dalys; jiems tenka didžioji dalis į ES ATLPS įtrauktų pramoninių išmetamųjų teršalų. Mažiau paveiktuose sektoriuose gaunamas nemokamai paskirstomų ATL kiekis, atitinkantis ne daugiau kaip 30 proc. santykinio taršos rodiklio vertės.

Nemokamų ATL paskirstymas grindžiamas santykiniais taršos rodikliais, kurie parodo 10 proc. efektyviausių kiekvieno sektoriaus įrenginių vidutinį taršos intensyvumą produkto vienetui. Kadangi ATL turi būti atsisakoma už visas išmetamus teršalus, ATL už išmetamą teršalų kiekį, viršijantį tas santykinių taršos rodiklių vertes, turi būti perkami rinkoje. Siekiant stiprinti paskatą dekarbonizuoti atitinkamą sektorių ir jame diegti inovacijas, santykiniai taršos rodikliai taip pat laipsniškai mažinami.

2021 m. Komisija atnaujino 2021–2025 m. ATL paskirstymo laikotarpiu taikomas santykinių taršos rodiklių vertes[25]. 2026–2030 m. ATL paskirstymo laikotarpio santykiniai taršos rodikliai bus atnaujinti;

[21] Vokietijos pranešimas apie savanorišką ATL panaikinimą dėl 2022 m. uždarytų elektrinių, Klimato politikos generalinis direktoratas, 2024 m. gegužės 2 d.

[22] Vokietijos pranešimas apie savanorišką ES ATLPS apyvartinių taršos leidimų panaikinimą dėl 2023 m. uždarytų elektrinių, Klimato politikos generalinis direktoratas, 2024 m. gegužės 5 d.

23 Jei 2024 m. bendras apyvartoje buvusių ATL skaičius viršytų 1 096 mln., būtų panaikinta 514 000 ATL. Jei 2024 m. bendras apyvartoje buvusių ATL skaičius būtų tarp 833 mln. ir 1 096 mln., nebūtų panaikinta jokių ATL.

[24] Anglies dioksido nutekėjimas galėtų įvykti, jeigu ATLPS reguliuojama veikla būtų perkelta į ES nepriklausančias šalis, kurių klimato politika yra mažesnio užmojo, ir dėl to padidėtų bendras išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis.

[25] 2021 m. kovo 12 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2021/447, OL L 87, 2021 3 15.

tuo metu, kai rengtas šis dokumentas, šis procesas tebevyko. Pagal peržiūrėtą ES ATLPS direktyvą santykinių taršos rodiklių metinės sumažinimo normos yra padidintos siekiant skatinti tolesnę pramonės pertvarką. Nuo 2026 m. minimali norma bus padidinta nuo 0,2 proc. iki 0,3 proc. per metus, o maksimali – nuo 1,6 proc. iki 2,5 proc. per metus. Taikytina metinė sumažinimo norma bus atskirai nustatoma kiekvienam santykiniam taršos rodikliui.

Paskirstomų nemokamų ATL skaičius nuo 2021 m. koreguojamas įvykus reikšmingiems pramonės gamybos apimties pokyčiams, kurie nustatomi remiantis pradinės apimties ir ankstesnių dvejų metų vidurkio palyginimu[26]. Nustatyta riba, nuo kurios atliekami koregavimai, yra gamybos padidinimas arba sumažinimas 15 proc., o paskesni koregavimai gali būti atliekami mažesniais 5 proc. intervalais. Veiklos vykdytojai privalo nacionalinėms kompetentingoms institucijoms teikti metines gamybos duomenų ataskaitas, kuriomis remiantis galėtų būti koreguojami skiriamų nemokamų ATL kiekiai. Dėl šio papildomo suvaržymo padaugėjo išduodamų nemokamų ATL skaičiaus koregavimų kiekvienais metais. Vidutinis 2021–2024 m. laikotarpiu per metus pateiktų paraiškų skaičius buvo didesnis nei 3 900, taigi maždaug trigubai daugiau negu vidutiniškai laikotarpiu iki 2020 m. Šie skaičiai iš metų į metus didėja dėl to, kad paskesni nemokamų ATL paskirstymo pakeitimai turi būti atliekami ir dėl mažesnių 5 proc. intervalų.

Iš pradžių apskaičiuotas bendras nemokamų ATL, numatytų paskirstyti 2021–2025 m. laikotarpiu, skaičius buvo 2 791 mln. ATL, skirtų 7 430 įrenginių. Darant prielaidą, kad anglies dioksido kaina yra 70 EUR/t CO_2, šių paskirstomų ATL vertė šiuo laikotarpiu siektų apie 39 mlrd. EUR per metus. Iki 2025 m. vidurio Komisija buvo priėmusi 16 sprendimų koreguoti nemokamų ATL paskirstymą dėl pramonės gamybos apimties pokyčių; grynasis ATL skaičiaus sumažinimas dėl to yra 173,7 mln.[27] Tačiau Komisija taip pat priėmė septynis sprendimus, kuriais pradinis numatytų paskirstyti nemokamų ATL skaičius patikslintas pridedant 2,3 mln. ATL[28]. Tai buvo reikalinga dėl duomenyse, kuriuos pateikė įrenginius eksploatuojantys subjektai prašydami skirti nemokamų ATL įrenginiams, aptiktų klaidų. Apskritai nemokamų ATL, paskirstomų 2021–2025 m. laikotarpiu, skaičius, palyginti su pradiniu bendru numatytų paskirstyti nemokamų ATL skaičiumi, sumažintas 171,5 mln. ATL.

Nemokamų ATL paskirstymo lygio koregavimai atliekami naudojant naujiems rinkos dalyviams skirtą rezervą. Šie koregavimai apima ir ATL paskirstymo pakeitimus dėl įrenginių eksploatavimo pradėjimo arba nutraukimo. Pradinis naujiems rinkos dalyviams skirto rezervo dydis 2021 m. pradžioje buvo 331,3 mln. ATL. Tai apėmė nepaskirstytus trečiojo etapo (2013–2020 m.) ATL ir 200 mln. ATL iš rinkos stabilumo rezervo.

3 lentelėje apibendrinami metiniai nemokamų ATL paskirstymo lygiai 2021–2025 m. paskirstymo laikotarpiu (tiek pradiniai, tiek pakoreguoti lygiai) ir parodomas faktiškai paskirstomų nemokamų ATL skaičiaus sumažėjimas 2024 ir 2025 metais. Pagrindinės šio ATL kiekių sumažėjimo priežastys yra neigiamas poveikis gamybos lygiams tam tikruose sektoriuose dėl pandemijos ir energetikos krizės, daugiausia 2022 ir 2023 metais. Kadangi nemokamų ATL paskirstymo koregavimai grindžiami palyginimu atsižvelgiant į vidutinius dvejų metų gamybos lygius, visas tolesnio gamybos mažėjimo poveikis išryškėja dvejais metais vėliau.

[26] 2019 m. spalio 31 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2019/1842, OL L 282, 2019 11 4.

[27] Europos laisvosios prekybos susitarimo priežiūros institucija taip pat priėmė sprendimus dėl Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos.

[28] Europos laisvosios prekybos susitarimo priežiūros institucija taip pat priėmė sprendimus dėl Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos.

3 lentelė. Nemokamų ATL paskirstymas ES ATLPS (2021–2025 m.) (mln. ATL). 2025 m. birželio 30 d. iš Sąjungos registro gauti duomenys.

Metai	2021	2022	2023	2024	2025	**Iš viso**
Iš pradžių numatytas nemokamų ATL paskirstymas (ES 27, taip pat Islandijai, Lichtenšteinui ir Norvegijai)	559,6	558,9	558,2	557,5	556,8	**2 791,1**
Faktinis nemokamų ATL paskirstymas	545,7	542,4	537,0	499,7	494,8	**2 619,6**
Nemokamų ATL paskirstymas po koregavimų ir patikslinimų	−13,9	−16,5	−21,2	−57,8	−62,0	**−171,5**

Pamatinė koncepcija, kuria grindžiamas ES ATLPS veikimas nuo 2013 m., yra visoje ES suderintas požiūris, pagal kurį pereinamojo laikotarpio sistemoje nemokami ATL paskirstomi remiantis santykiniais taršos rodikliais. Pagal šį modelį, taikant santykinius taršos rodiklius, gali būti situacijų, kai atskiriems įrenginiams skiriamų nemokamų ATL skaičius vienus ar daugiau metų viršija patikrintą išmestų teršalų kiekį, ir tai yra leidžiama. Vis dėlto keliems įrenginiams skiriamų ATL perteklius nekliudo mažinti bendro išmetamųjų teršalų kiekio ir dauguma įrenginių patiria išlaidų dėl išmetamo anglies dioksido, nes turi įsigyti reikiamą skaičių papildomų ATL tų įrenginių išmetamų teršalų kiekiui padengti. Toliau paaiškinamos pagrindinės priežastys, kodėl galėtų susidaryti tam tikram įrenginiui gaunamų nemokamų ATL perteklius.

Santykinių taršos rodiklių vertės nustatomos ir reguliariai atnaujinamos remiantis 10 proc. efektyviausių (mažiausio taršos intensyvumo) įrenginių, kuriems taikomas tas santykinis taršos rodiklis, vidutiniais rezultatais. Tai reiškia, kad pagal kiekvieną santykinį taršos rodiklį būtų tam tikras skaičius įrenginių, kurių rezultatai būtų geresni nei likusių 90 proc. įrenginių, ir jiems gaunamų ATL pakaktų jų išmetamam teršalų kiekiui padengti arba net susidarytų ATL perteklius. Be to, Reglamente dėl nemokamų ATL suteikimo yra nuostatos dėl nemokamų ATL skyrimo tuo atveju, kai eksportuojama ar importuojama šiluma arba išmetamosios dujos (gali būti skirtumų nuo išmetamųjų teršalų kiekio pranešimo tvarkos). Išmetamieji teršalai ir skiriami nemokami ATL tokiais atvejais galėtų būti susiejami su atskirais įrenginiais ir dėl to atrodytų, kad vienam įrenginiui gaunama daugiau ATL negu iš jo išmetama teršalų. Pavyzdys: siekiant mažinti anglies dioksido nutekėjimo riziką, nemokamų ATL suteikiama chemijos gamyklai, į kurią importuojama šiluma iš kito įrenginio, o pranešamas išmetamųjų teršalų kiekis yra iš šilumos gamybos įrenginio išmetamas kiekis.

Galimam ATL pertekliui reikšmės turi ir taisyklės dėl metinio ATL paskirstymo koregavimo atsižvelgiant į reikšmingus pramonės gamybos apimties pokyčius (žr. pirmiau). Skaičiuojant dvejų metų vidurkį susidaro „rezervas“ – tai reiškia, kad visas reikšmingo gamybos sumažinimo poveikis nemokamų ATL paskirstymo lygiui būtų padarytas ne iš karto, o dvejais metais vėliau, t. y. pranešamas išmetamųjų teršalų kiekis sumažėtų iškart, o paskirstomų nemokamų ATL skaičius – ne.

5.1. Pasienio anglies dioksido korekcinis mechanizmas

Siekiant mažinti anglies dioksido nutekėjimo riziką, kylančią dėl to, kad, ES imantis ryžtingesnių klimato politikos veiksmų, laipsniškai nutraukiamas ATLPS nemokamų ATL paskirstymas, priimtas Pasienio anglies dioksido korekcinio mechanizmo (PADKM) reglamentas (Reglamentas (ES) 2023/956)[29], įeinantis į Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinį.

Kai kuriuose į ES ATLPS įtrauktuose pramonės sektoriuose (cemento, aliuminio, trąšų, vandenilio, geležies ir plieno) nemokamų ATL paskirstymas bus nuo 2026 m. laipsniškai pakeistas PADKM taikymu. Apie 54 proc. visų paskirstomų nemokamų ATL 2021–2025 m. laikotarpiu teko šiems sektoriams.

Taikant PADKM užtikrinama, kad už būdingąjį tam tikrų į ES importuojamų prekių gamyboje išmetamą anglies dioksido kiekį būtų sumokama lygiavertė kaina; taip bus užtikrinta, kad anglies dioksido kaina, taikoma importuojamoms prekėms, būtų lygiavertė anglies dioksido kainai, taikomai Sąjungos vidaus produkcijai (pagal ES ATLPS), ir kad nebūtų kliudoma siekti ES klimato srities tikslų. PADKM apims visuose sektoriuose, kuriems jis taikomas, tiesiogiai išmetamus teršalus ir cemento bei trąšų sektoriuose netiesiogiai (dėl per gamybos procesus suvartojamos elektros energijos) išmetamus teršalus. Iš pradžių nebus atsižvelgiama į netiesiogiai išmetamus teršalus tuose sektoriuose, kuriems gali būti skiriama pagalba padengti netiesiogines išlaidas dėl išmetamo anglies dioksido (tai yra aliuminio, vandenilio, geležies ir plieno sektoriai – žr. 8.1 skirsnį).

2023 m. spalio mėn. prasidėjo pereinamasis laikotarpis, kuriuo importuotojai praneša apie išmetamųjų teršalų kiekį, tačiau dar neprivalo atlikti mokėjimų. Šis laikotarpis trunka iki 2025 m. pabaigos, o nuo tada bus laipsniškai pradėtas visapusiškas įgyvendinimas.

Sektorių, kuriems taikomas PADKM, prekių importuotojai į ES nuo 2026 m. turės pirkti būdingojo išmetamo ŠESD kiekio sertifikatus ir jų atsisakyti. Siekiant remti pramonės dekarbonizacijos pastangas, pagal ES ATLPS direktyvą pajamos, gautos aukcionuose pardavus nemokamus ATL, kurių nemokamas paskirstymas laipsniškai panaikinamas, skiriamos Inovacijų fondui (žr. 8.2 skirsnį), daugiau dėmesio skiriant projektams tuose sektoriuose, kuriems taikomas PADKM.

ES taip pat imasi veiksmų, kad PADKM galutiniu taikymo etapu būtų supaprastintas ir sustiprintas. 2025 m. birželio mėn. Europos Parlamentas ir Taryba pasiekė preliminarų politinį susitarimą dėl pasiūlymo supaprastinti PADKM; tai oficialiai patvirtinta 2025 m. rugsėjo mėn.[30] Vienas pagrindinių to pasiūlymo aspektų – išimties taikymo ribinės vertės padidinimas, kad PADKM galėtų būti netaikomas iki 50 tonų prekių, importuotojo importuojamų per metus. Numatoma, kad taip 90 proc. įmonių bus atleistos nuo susijusių prievolių, tačiau apimamas išmetamųjų teršalų kiekis vis vien sieks 99 proc. Tuo metu, kai rengtas šis dokumentas, Komisija taip pat rengė kelis antrinės teisės aktus (deleguotuosius aktus ir įgyvendinimo aktus), kad būtų užtikrinta, jog PADKM būtų laiku ir veiksmingai įgyvendinamas, kai 2026 m. prasidės galutinis etapas.

Komisija taip pat rengia pasiūlymus dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų siekiant išplėsti PADKM taikymo sritį, kad jis apimtų tam tikras tiekimo grandinės galutinės grandies prekes, taip užkertant kelią

[29] 2023 m. gegužės 10 d. Reglamentas (ES) 2023/956, OL L 130, 2023 5 16.

[30] Komisija palankiai vertina politinį susitarimą supaprastinti ir sustiprinti pasienio anglies dioksido korekcinį mechanizmą, Klimato politikos generalinis direktoratas, 2025 m. birželio 18 d.

anglies dioksido nutekėjimui toliau tiekimo grandinėje[31], taip pat būtų sumažinta PADKM apėjimo rizika[32] ir patikslintos elektros energijos importui taikomos taisyklės.

Tuo pat metu Komisija, kaip pranešta Komunikate dėl švarios pramonės kurso įgyvendinimo[33], paskelbs pasiūlymą dėl su ES pagaminamų prekių, kurioms taikomas PADKM, eksportu susijusios anglies dioksido nutekėjimo rizikos mažinimo. Kaip aptarta praėjusių metų Anglies dioksido rinkos ataskaitoje, laipsniškai nutraukiant nemokamų ATL paskirstymą, ES gamintojams, gaminantiems prekes, kurioms taikomas PADKM, teks mokėti už savo būdingąjį išmetamą anglies dioksido kiekį, o anglies dioksido nutekėjimo problema sprendžiama PADKM nustatant lygiavertę anglies dioksido kainą importuojamoms prekėms.

Komisija taip pat rengia išsamią PADKM peržiūrą, kuri turi būti paskelbta iki 2025 m. pabaigos, kaip numatyta PADKM reglamente. Atliekant šią peržiūrą bus įvertinta galimybė išplėsti PADKM taikymo sritį, prekių, kurioms taikytinas PADKM, nustatymo kriterijai ir netiesiogiai išmetamo ŠESD kiekio apskaičiavimo metodika. Taip pat bus įvertinta valdymo sistema, administracinės išlaidos, tarptautinėse diskusijose dėl klimato srities veiksmų padaryta pažanga ir PADKM poveikis importui iš besivystančių šalių, ypač iš mažiausiai išsivysčiusių šalių.

6. ES anglies dioksido rinka

6.1. Pasiūlos ir paklausos subalansavimas

Rinkos stabilumo rezervu (RSR) padedama palaikyti anglies dioksido rinkos pusiausvyrą ir užtikrinti jos atsparumą; tai daroma iš metų į metus koreguojant ATL, skirtų parduoti ES ATLPS aukcionuose, pasiūlą. Rinkos stabilumo rezervas yra taisyklėmis pagrįsta priemonė, kuri iš pradžių buvo pradėta taikyti siekiant ištaisyti struktūrinį ATL pasiūlos ir paklausos disbalansą ES anglies dioksido rinkoje trečiojo etapo pradžioje. Rinkoje 2013 m. buvo 2,1 mlrd. ATL perteklius; nuo tada rinkos stabilumo rezervas padėjo jį sumažinti. Rinkos stabilumo rezervas reaguoja į staigius pasiūlos ir paklausos sukrėtimus trumpuoju laikotarpiu (pavyzdžiui, dėl 2020 m. COVID-19 pandemijos sukelto ekonomikos nuosmukio).

Naudojant rinkos stabilumo rezervą, ATL pasiūla ES anglies dioksido rinkoje koreguojama pagal iš anksto nustatytas bendro apyvartoje esančių ATL skaičiaus slenkstines ribas. Priklausomai nuo bendro apyvartoje esančių ATL skaičiaus, ATL atimami iš aukcionams skirto skaičiaus ir perkeliami į rinkos stabilumo rezervą arba paimami iš šio rezervo ir parduodami aukcione. Taip rinkos stabilumo rezervas skatina pusiausvyrą ir atsparumą pasiūlos ir paklausos sukrėtimams, kad ES anglies dioksido rinka galėtų sklandžiai veikti. Rezervas pradėtas naudoti 2019 m., nuo tada ATL iš apyvartos į jį perkeliami kasmet.

[31] Tais atvejais, kai su pirminėmis PADKM medžiagomis susijusios išlaidos dėl išmetamo anglies dioksido gali paskatinti tiekimo grandinės galutinės grandies prekių gamintojus perkelti gamybą į užsienį, ten, kur netaikoma ES ATLPS.

[32] PADKM reglamente „apėjimas“ apibrėžiamas kaip praktika, kuriai nėra pakankamos priežasties ar ekonominio pagrindimo, išskyrus siekį faktiškai išvengti (visiškai ar iš dalies) finansinių įsipareigojimų, atsirandančių pagal PADKM.

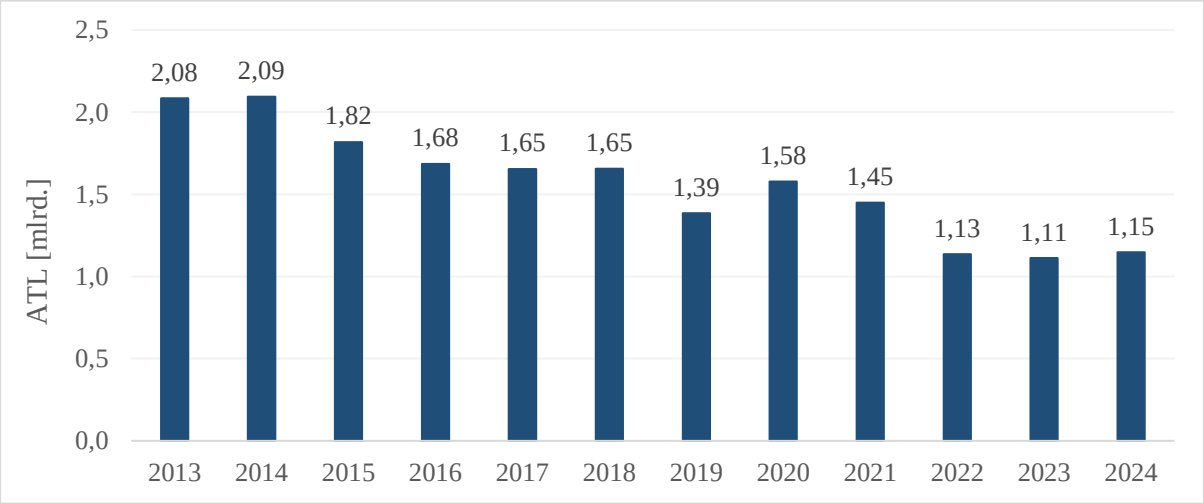
[33] Žr. COM(2025) 378 *final*, Pirmasis švarios pramonės kurso įgyvendinimo etapas, 2025 7 2, p. 4.

Komisija bendrą apyvartoje esančių ATL skaičių skelbia kasmet. Jis apskaičiuojamas už praėjusius metus, o pasiūla patikslinama (taikant konkrečią schemą) per 12 mėnesių po jo paskelbimo. 2025 m. gegužės 28 d. Komisija paskelbė komunikatą dėl bendro 2024 m. apyvartoje buvusių ATL skaičiaus[34].

Bendras 2024 m. apyvartoje buvusių ATL skaičius – 1,15 mlrd. ATL, šiek tiek didesnis nei 2023 m. Taigi laikotarpiu nuo 2025 m. rugsėjo iki 2026 m. rugpjūčio mėn. iš aukcionų atšaukiama 276 mln. ATL (24 proc. bendro apyvartoje esančių ATL skaičiaus).

Kiekvienų metų pradžioje rinkos stabilumo rezerve esantys ATL, esantys virš 400 mln. ATL skaičiaus ribos, pripažįstami negaliojančiais. 2025 m. sausio 1 d. negaliojančiais pripažinta 271 mln. rinkos stabilumo rezerve buvusių ATL, taigi rezerve liko 400 mln. ATL. Nuo 2023 m. negaliojančiais pripažinta iš viso 3,2 mlrd. rinkos stabilumo rezerve buvusių ATL.

3 pav. parodyta ATL pertekliaus ES anglies dioksido rinkoje tendencija nuo 2013 m. Nacionaliniai įnašai į rinkos stabilumo rezervą nurodyti pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento 2 skirsnyje.



3 pav. Apyvartinių taršos leidimų perteklius ES ATLPS (2013–2024 m.).

6.2. Rinkos priežiūra

ES anglies dioksido rinkai taikomos griežtos rinkos priežiūros taisyklės, įtvirtintos ES finansų rinkose. Ją sudaro pirminė rinka, kurioje ATL parduodami rinkos dalyviams aukcionuose, ir antrinė rinka, kurioje rinkos dalyviai tarpusavyje prekiauja neatidėliotinų sandorių sutartimis ir išvestinių finansinių priemonių sutartimis dėl ATL. Tiek ATL neatidėliotinų sandorių, tiek išvestinių finansinių priemonių sutartys yra klasifikuojamos kaip finansinės priemonės pagal Finansinių priemonių rinkų direktyvą (Direktyva 2014/65/ES, FPRD II)[35]. Ši klasifikacija atsispindi ir antrinės teisės aktuose, įskaitant Aukcionų reglamentą, pagal kurį atliekama pirminės rinkos (ATL aukcionų) priežiūra.

[34] ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos (ES ATLPS) rinkos stabilumo rezervas laikotarpiu nuo 2025 m. rugsėjo iki 2026 m. rugpjūčio mėn. sumažins aukcionuose parduodamų apyvartinių taršos leidimų kiekį 276 mln. leidimų, Klimato politikos GD, naujienų straipsnis, 2025 m. gegužės 28 d. ES oficialusis leidinys: Komisijos komunikatas „Bendro 2024 m. apyvartoje buvusių apyvartinių taršos leidimų skaičiaus paskelbimas ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos rinkos stabilumo rezervo reikmėms“ (OL C, C/2025/3180, 2024 6 4).

[35] 2014 m. gegužės 15 d. Direktyva 2014/65/ES, OL L 173, 2014 6 12. Žr. jos konsoliduotą redakciją.

ES anglies dioksido rinkos priežiūros užduotys yra pasidalijamos tarp visų valstybių narių finansų sektoriaus valdžios institucijų[36] ir yra koordinuojamos Europos reguliavimo institucijos – Europos vertybinių popierių ir rinkų institucijos (ESMA). ESMA stebi rinkos dalyvių elgseną pagal išsamius ataskaitų teikimo ir skaidrumo reikalavimus. Be to, prekybai ATL taikomos ir kitos finansų rinkų taisyklės, kaip antai piktnaudžiavimo rinka ir prekybos pasinaudojant viešai neatskleista informacija prevencijos taisyklės (Reglamentas (ES) Nr. 596/2014)[37], pagal kurias rinkos dalyviai privalo nedelsdami pranešti apie įtartinus pavedimus ir sandorius. Nacionalinės valdžios institucijos turi įgaliojimus, nustačiusios piktnaudžiavimą rinka, imtis taisomųjų veiksmų arba taikyti sankcijas.

Po ES ATLPS direktyvos peržiūros, atliktos 2023 m., įgyvendinta keletas pakeitimų siekiant toliau didinti ES anglies dioksido rinkos skaidrumą. ESMA pavesta stebėti ir reguliariai vertinti ES ATLPS veikimą, įskaitant pirminę rinką (aukcionus) ir prekybą antrinėse rinkose. Savo pirmojoje metinėje ES anglies dioksido rinkų stebėsenos ataskaitoje, paskelbtoje 2024 m. spalio 7 d.[38] ir parengtoje remiantis 2023 m. duomenimis, ESMA nenustatė jokių reikšmingų su rinkos veikimu susijusių problemų. ESMA nurodyti pagrindiniai veiksniai, dėl kurių kinta kainos ES anglies dioksido rinkose, yra elektros energijos sektoriaus dekarbonizacija ir pramonės veikla.

Savo naujausioje ataskaitoje[39], parengtoje remiantis 2024 m. rinkos duomenimis ir paskelbtoje 2025 m. spalio 22 d., ESMA dar kartą patvirtino, kad anglies dioksido rinkų raida atitinka su rinka siejamus lūkesčius. Atlikta analizė patvirtina dėsningumus ir tendencijas, į kuriuos atkreiptas dėmesys ankstesnėje ataskaitoje. 2025 m. ataskaitoje parodyta, kad ATLPS kainos 2024 m. iš pradžių laipsniškai mažėjo ir vėliau stabilizavosi dėl menkos paklausos elektros energijos sektoriuje, kuriame toliau vyko dekarbonizacijos procesai, ir dėl didesnio ATL kiekio pardavimo aukcionuose. ESMA taip pat dar kartą patvirtino, kad tebėra santykinė aukcionų koncentracija, siejama su tuo, kad veiklos vykdytojai yra labiau linkę įsigyti ATL per finansų tarpininkus.

ESMA nustatė, kad prekybos aktyvumas 2024 m. padidėjo 35 proc. ir pasiekta iš viso 13,7 mlrd. tonų CO_2e perleidimas pagal 4,7 mln. sandorių. Rinkos augimą daugiausia lėmė prekybos vietose vykdoma prekyba, o nebiržinės prekybos aktyvumas išliko nepakitęs. Investicinės įmonės ir kredito įstaigos ir toliau atlieka svarbų vaidmenį tiek biržinėse, tiek nebiržinėse rinkose – joms tenka 63 proc. visos prekybos apimties.

ESMA nurodė, kad išvestinių finansinių priemonių rinkose vyrauja ateities sandoriai – 2024 m. jie sudarė tris ketvirtadalius prekybos apimties. Antrinė rinka apskritai prisideda prie sklandaus ES ATLPS veikimo – subjektams, kurie privalo laikytis reikalavimų, joje sudaromos sąlygos įsigyti ATL iš finansų tarpininkų.

ESMA taip pat pakartojo, jog svarbu, kad subjektų turimi juridinio asmens identifikatoriai (LEI) būtų prieinami Sąjungos registre, ir ragina nacionalinius administratorius dėti papildomų pastangų užtikrinti, kad sąskaitos Sąjungos registre turėtojų LEI registracijos reikalavimas būtų įvykdytas. Tai tebebus labai aktualu ir 2025 m., nes sąskaitų turėtojų skaičius toliau didėja dėl ES ATLPS išplėtimo, į ją įtraukiant jūrų transporto sektorių, ir dėl pradėjusios veikti ATLPS 2, skirtos pastatų, kelių transporto ir kitiems

[36] Žr. nacionalinių kompetentingų institucijų, kurioms tenka atsakomybė pagal Reglamentą dėl piktnaudžiavimo rinka, sąrašą ESMA svetainėje.

[37] 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 596/2014 dėl piktnaudžiavimo rinka (OL L 173, 2014 6 12). Žr. jo konsoliduotą redakciją.

[38] ESMA rinkų ataskaita dėl ES anglies dioksido rinkų 2024 m. (ESMA50-43599798-10379, 2024 10 7).

[39] ESMA rinkų ataskaita dėl ES anglies dioksido rinkų 2025 m. (ESMA50-481369926-30552, 2025 10 22).

sektoriams. ESMA mano, kad šiuo atžvilgiu reikalinga tolesnė anglies dioksido rinkos analizė ir stebėsena.

Nors norint atidaryti sąskaitą Sąjungos registre nėra privaloma turėti LEI, LEI turintys subjektai atidarydami sąskaitą Sąjungos registre privalo pateikti šią informaciją. Be to, pagal Registro reglamento (Reglamentas (ES) 2019/1122)[40] 2023 m. pakeitimą nacionaliniai administratoriai privalo iki 2024 m. pabaigos peržiūrėti tas sąskaitas, kuriose nėra informacijos apie LEI arba prekybos vietos ar pagrindinės sandorio šalies statusą, nurodytą to reglamento III priedo III-I lentelėje. Nepaisant prievolės peržiūrėti informaciją apie LEI prieinamumą, LEI prieinamumas tebėra mažesnis, nei tikėtasi.

2024 m. kovo 28 d. įsigaliojo peržiūrėti FPRD II[41] ir FPRR – Finansinių priemonių rinkų reglamentas (Reglamentas (ES) 2024/791)[42]; taip finansų rinkų, skaidrumo ir priežiūros taisyklės dar labiau sugriežtintos. Pagal FPRR 57 straipsnį, pozicijų valdymo kontrolė taikoma ir prekybos vietoms, kuriose prekiaujama ATL išvestinėmis finansinėmis priemonėmis. FPRR 58 straipsniu iš dalies pakeista prekybos vietų ir investicinių įmonių pozicijų ataskaitų aprėptis – į jas nebeįtraukiami ATL, taip pat nustatyta nauja pareiga teikti pozicijų ataskaitas du kartus per savaitę[43], taip padidinant prekybos apyvartiniais taršos leidimais ir jų išvestinėmis finansinėmis priemonėmis skaidrumą.

Po šių naujų taisyklių priėmimo Komisija peržiūri biržos prekių išvestinių finansinių priemonių rinkų, apimančių ir apyvartinius taršos leidimus, reguliavimo sistemą. Komisija vertina, ar nustatytos pozicijų ribos ir valdymo kontrolės priemonės galėtų padėti užkirsti kelią piktnaudžiavimui rinka ir skatinti tvarkingą kainodarą bei atsiskaitymo sąlygas. Be to, Komisija vertina pagalbinės veiklos apibrėžimo grupės lygmeniu kriterijus ir tiria galimybę centralizuoti bei suderinti sandorių duomenų rinkimą pagal FPRR ir ERIR, t. y. Europos rinkos infrastruktūros reglamentą (Reglamentas (ES) Nr. 648/2012)[44], taip pat vertina, kurie duomenys turėtų būti vieši ir kaip juos geriausia platinti. Atlikdama šį darbą Komisija surengė tikslines konsultacijas[45] dėl biržos prekių išvestinių finansinių priemonių rinkų veikimo ir tam tikrų su neatidėliotinų energijos sandorių rinkomis susijusių aspektų, apimančių ir apyvartiniams taršos leidimams taikomas finansų rinkų taisykles, peržiūros.

Dėl biržos prekių išvestinių finansinių priemonių sistemos vykstančių tikslinių konsultacijų išvados bus panaudotos Dujų rinkos darbo grupės (GMTF) darbe (ši grupė 2025 m. pradžioje sudaryta pagal Įperkamos energijos veiksmų planą[46] siekiant nagrinėti ES dujų rinkų veikimą ir prireikus bei tinkamai imtis intervencijų). Kadangi taisyklės dėl išvestinių energetikos produktų iš esmės taikomos ir prekybai

---

[40] 2019 m. kovo 12 d. Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) 2019/1122, kuriuo papildomos Direktyvos 2003/87/EB nuostatos, OL L 177, 2019 7 2. Žr. jo konsoliduotą redakciją.

[41] 2024 m. vasario 28 d. Direktyva (ES) 2024/790, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2014/65/ES, OL L, 2024/790, 2024 3 8, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2024/790/oj. Žr. jos konsoliduotą redakciją.

[42] 2024 m. vasario 28 d. Reglamentas (ES) 2024/791, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 600/2014, OL L, 2024/791, 2024 3 8, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/791/oj. Žr. jo konsoliduotą redakciją.

[43] Pareiga skelbti dvi ataskaitas taikoma tik toms prekybos vietoms, kuriose prekiaujama tiek ateities, tiek pasirinkimo sandoriais. Dėl prekybos vietų, kuriose prekiaujama tik ateities sandoriais, ir toliau bus skelbiama tik viena ataskaita.

[44] 2012 m. liepos 4 d. Reglamentas (ES) Nr. 648/2012, OL L 201, 2012 7 27. Žr. jo konsoliduotą redakciją.

[45] Tikslinių konsultacijų dokumentas – *Review of the functioning of commodity derivatives markets and certain aspects relating to spot energy markets*. 2025 02 26.

[46] Įperkamos energijos veiksmų planas. Mūsų energetikos sąjungos tikros vertės atskleidimas siekiant užtikrinti įperkamą, efektyviai naudojamą ir švarią energiją visiems europiečiams. Paskelbta 2025 m. vasario 26 d.

ATL bei susijusiais išvestiniais produktais, bet kokios šios darbo grupės išvados galėtų būti aktualios ir ES anglies dioksido rinkoms (tikimasi, kad ji savo darbą užbaigs iki 2025 m. pabaigos).

7. Išmetamųjų teršalų kiekio tendencijos

2024 m. bendras išmetamųjų teršalų, įtrauktų ES ATLPS, kiekis sudarė 1 187 mln. tonų[47]. Šis skaičius yra didesnis nei 2023 m. (1 150,3 mln. t CO_2e); taip yra iš dalies dėl jūrų transporto sektoriaus įtraukimo į ES ATLPS. Jei atsižvelgiama tik į įrenginius ir orlaivių naudotojus, ATLPS 2024 m. išmestų teršalų kiekis yra 4,4 proc. mažesnis nei 2023 m.

Elektros energijos gamybos ir pramonės įrenginių išmetamųjų teršalų kiekis sudarė 1 033,3 mln. t CO_2e, t. y. 5,8 proc. mažiau nei 2023 m. Dėl šios pažangos dabar šių įrenginių išmetamųjų teršalų, kuriems taikoma ATLPS, kiekis yra apie 50 proc. mažesnis už 2005 m. lygį ir yra sėkmingai siekiama 2030 m. tikslo – 62 proc. sumažinimo. 4 lentelėje pateikti metiniai įrenginių išmetamųjų teršalų kiekio duomenys. Teršalų išmetimas aviacijoje ir jūrų transporto veikloje aptariamas atitinkamai 9 ir 10 skyriuose.

Prie bendro išmetamųjų teršalų kiekio sumažinimo ES ATLPS daugiausia prisidėjo šilumos ir elektros energijos sektoriai. Elektros energijos ir šilumos gamybos išmetamųjų teršalų kiekis sumažėjo 10,7 proc., palyginti su 2023 m.[48]; taip yra daugiausia dėl reikšmingai padidėjusios atsinaujinančiųjų išteklių ir branduolinės energijos dalies elektros energijos rūšių derinyje, kartu sumažėjus priklausomybei nuo pagrindinio iškastinio kuro, tokio kaip gamtinės dujos ir anglys (žr. 7.1 skirsnį). Ši tendencija išryškėjo nepaisant mažesnių vidutinių anglies dioksido kainų 2024 m. (daugiausia 60–75 EUR intervale) ir bendro elektros energijos gamybos padidėjimo.

Atsinaujinantieji energijos ištekliai ir biokuras 2024 m. buvo pagrindinis elektros energijos gamybos šaltinis ES (47,2 proc. dalis). Bendra atsinaujinančiųjų išteklių elektros energijos produkcija 2024 m. padidėjo 7,6 proc.: saulės energijos gamyba išaugo įspūdingai – net 19,3 proc., o hidroenergijos – 12 proc., nors biokuro naudojimas sumažėjo 5,2 proc.[49]

Branduolinė energetika ir iškastinio kuro deginimas atitinkamai sudarė 23,5 proc. ir 28,1 proc. elektros energijos gamybos. Šie skaičiai apima elektros energijos gamybos sumažėjimą 11,9 proc. anglimis kūrenamose elektrinėse ir 8,1 proc. sumažėjimą naudojant gamtines dujas, taip pat elektros energijos gamybos naftos kuro pagrindu padidėjimą 5,2 proc. ir branduolinės energijos gamybos padidėjimą 5,1 proc.

2024 m. ES buvo dar vieni rekordiniai metai saulės energetikos pajėgumų įrengimo atžvilgiu: esami pajėgumai papildyti 65,5 GW ir pasiekė iš viso 338 GW, kaip pranešė „SolarPower Europe“. „WindEurope“ duomenimis, vėjo energetikos pajėgumai pasiekė 234 GW ir tais pačiais metais įrengta 12,9 GW naujų gamybos pajėgumų.

Pramonės įrenginių išmetamųjų teršalų kiekis 2024 m., palyginti su 2023 m., sumažėjo nedaug – 0,8 proc. Nepaisant bendro pramonės gamybos apimties sumažėjimo[50], užfiksuotas nedidelis

[47] Patikrintas ATLPS 2024 m. išmestų teršalų kiekis, Sąjungos registras, 2025 m. spalio 1 d. gauti duomenys.

[48] 2 proc. šio sumažėjimo taip pat paaiškinama duomenų neatitikimais, turinčiais įtakos išmetamųjų teršalų kiekio padalijimui tarp elektros energijos ir pramonės sektorių, o ne rinkos tendencijomis.

[49] Grynoji elektros energijos gamyba pagal kuro rūšis – mėnesių duomenys, Eurostatas.

[50] Pramonės gamyba euro zonoje sumažėjo 1,1 proc., visoje ES – 0,8 proc., Eurostatas, 2025 2 13.

atsigavimas kai kuriuose intensyviai energiją vartojančiuose sektoriuose, kaip antai plieno, trąšų ir chemijos pramonėje. Tai rodo, kad šių sektorių veikla laipsniškai intensyvinama po energetikos krizės, kurią 2022 m. sukėlė dėl Rusijos invazijos į Ukrainą išaugusios gamtinių dujų kainos. Bendrą beveik nekintančio išmetamųjų teršalų kiekio tendenciją galima paaiškinti skirtinga gamybos apimties dinamika įvairiuose sektoriuose, nors tam tikruose sektoriuose 2024 m. pastebėtas ir nedidelis energijos vartojimo efektyvumo padidėjimas.

4 lentelė. Patikrintas įrenginių, kuriems taikoma ES ATLPS, išmestas teršalų kiekis (2019–2024 m.) (mln. tonų CO_2e). 2025 m. spalio 1 d. iš Sąjungos registro gauti duomenys.

Metai	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Patikrintas išmestų teršalų kiekis (iš įrenginių)	1 530	1 356 (be Jungtinės Karalystės – 1 253)	1 337	1 313	1 096	1 033
Pokytis nuo praėjusių metų	−9,1 %	−11,4 %	−1,4 % (be Jungtinės Karalystės – 6,6 %)	−1,8 %	−16,5 %	−5,7 %
Patikrintas išmestų teršalų kiekis (elektros energijos ir šilumos gamyboje)	822	696 (be Jungtinės Karalystės – 653)	708	725	552	493
Pokytis nuo praėjusių metų	−14,7 %	−15,3 %	1,6 % (be Jungtinės Karalystės – 8,5 %)	2,4 %	−23,9 %	−10,7 %
Patikrintas išmestų teršalų kiekis (pramonės gamyboje)	708	660 (be Jungtinės Karalystės – 601)	629	589	544	540
Pokytis nuo praėjusių metų	−1,6 %	−6,9 %	−4,7 % (be Jungtinės Karalystės – 4,7 %)	−6,4 %	−7,5 %	−0,8 %

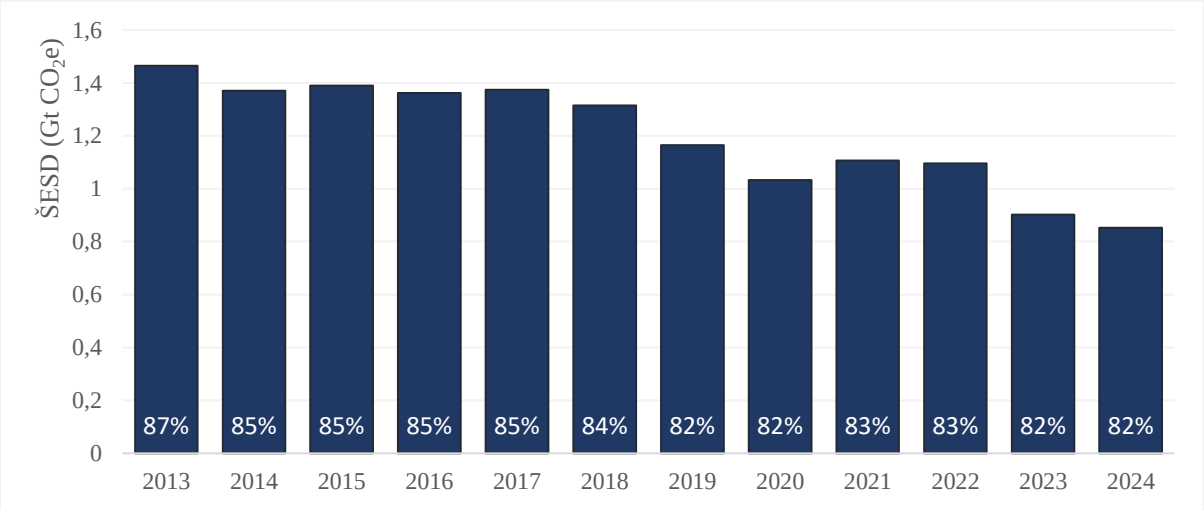
7.1. Įrenginiuose deginant iškastinį kurą išmetami teršalai

4 ir 5 pav. parodytos dėl iškastinio kuro deginimo įrenginiuose, kuriems taikoma ES ATLPS, išmetamo teršalų kiekio – atitinkamai kaip viso įrenginių išmetamų teršalų kiekio dalies ir pagal kuro rūšis – kaitos tendencijos[51]. Ne visi išmetamieji teršalai, kuriems taikoma ATLPS, išsiskiria deginant iškastinį kurą. Dalis teršalų išmetama tiesiogiai per pramoninius procesus. 4 pav. parodyta, kokią viso įrenginių

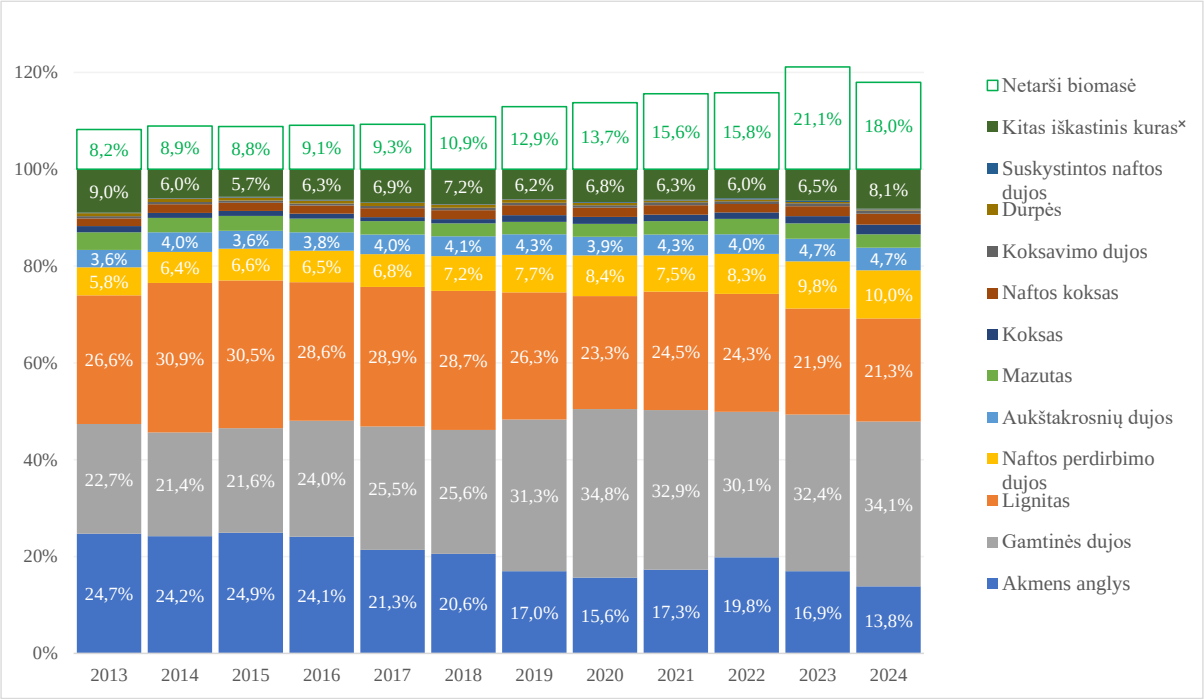
[51] Ši analizė pagrįsta duomenimis apie ES ATLPS įgyvendinimą, kuriuos valstybės kasmet pateikia pagal ES ATLPS direktyvos 21 straipsnį (terminas – birželio 30 d.).

išmetamųjų teršalų kiekio dalį sudaro teršalai, išsiskiriantys deginant iškastinį kurą, o 5 pav. teršalai, išsiskiriantys degimo metu, išskaidyti pagal kuro rūšis.

Išmetamųjų teršalų kiekis apskritai mažėja dėl elektros energijos sektoriaus dekarbonizacijos – atsinaujinančiųjų energijos išteklių diegimo, anglių pakeitimo gamtinėmis dujomis ir didėjančio biomasės naudojimo[52]. Kaip matyti iš 5 pav., 2022 m. užfiksuota akmens anglių naudojimo didėjimo tendencija (siejama su gamtinių dujų kainų augimu dėl Rusijos invazijos į Ukrainą) pasikeitė, ir 2024 m. naudotų akmens anglių dalis buvo mažiausia nuo 2013 m.



4 pav. Bendro išmetamųjų teršalų, išsiskiriančių deginant iškastinį kurą įrenginiuose, kuriems taikoma ES ATLPS, kiekio kaitos tendencija (2013–2024 m.). Žymos nurodo bendro įrenginių išmetamųjų teršalų kiekio dalį procentais.



5 pav. Įrenginiuose, kuriems taikoma ES ATLPS, deginant įvairų kurą išmetamo teršalų kiekio sudaromos dalies kaitos tendencija (2013–2024 m.). Žymos nurodo bendro įrenginiuose deginant kurą išmetamų teršalų kiekio

[52] Visai netaršus (pagal netaršumo reitingą) tvarios biomasės naudojimas sudaro papildomus 22 proc. prie viso įrenginių, kuriems taikoma ATLPS, išmetamųjų teršalų kiekio 2024 m.

procentinę dalį. Žymų nepateikiama, jei deginant tam tikros rūšies kurą išmetamo teršalų kiekio dalis niekada neviršija 3 proc. Kitas iškastinis kuras – tai legendoje nenurodytos kuro rūšys. Tarša deginant biomasę ES ATLPS traktuojama kaip nulinė pagal netaršumo reitingą, taigi nurodoma papildomai prie bendro įrenginiuose deginant kurą išmetamo teršalų kiekio.*

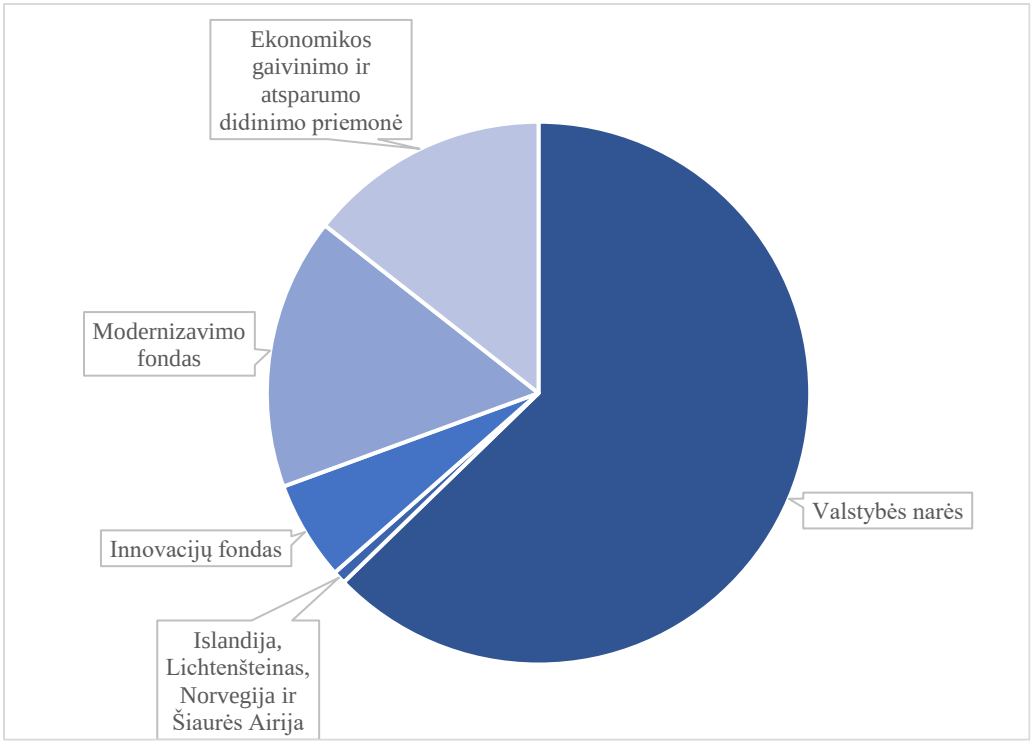
8. Pajamos iš ES ATLPS

ES ATLPS aukcionuose pardavus ATL, valstybės narės gauna nemažai pajamų klimato srities veiksmams ir energetikos pertvarkai remti. 2024 m. bendros aukcionų pajamos siekė 38,8 mlrd. EUR.

- 24,4 mlrd. EUR pateko tiesiai į valstybių narių biudžetus, o 0,3 mlrd. EUR atiteko Islandijai, Lichtenšteinui, Norvegijai ir Šiaurės Airijai.

- 6,3 mlrd. EUR skirta ATLPS modernizavimo fondui, 2,3 mlrd. EUR – ATLPS inovacijų fondui, o likę 5,6 mlrd. EUR skirti Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonei, finansuojant planą „REPowerEU“, pagal kurį valstybės narės vykdo perėjimą prie švarios energijos ir stiprina energetinį saugumą, tuo tikslu įgyvendindamos į savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų „REPowerEU“ skyrius įtrauktas reformas ir investicijas.

6 pav. parodytas 2024 m. aukcionų pajamų paskirstymas. Išsamūs duomenys apie pajamas pagal šalis ir fondus pateikti pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento 3 skirsnyje.



6 pav. 2024 m. ATLPS aukcionų pajamų paskirstymas nacionaliniams biudžetams, Inovacijų fondui, Modernizavimo fondui ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonei.

Pagal ES ATLPS direktyvos 10 straipsnio 3 dalį, valstybės narės privalo klimato srities veiksmams ir energetikos pertvarkai remti panaudoti 100 proc. surinktų pajamų (arba tų pajamų finansinės vertės atitikmenį), išskyrus pajamas, kurias valstybės narės skiria kaip paramą dėl išmetamo anglies dioksido patiriamoms netiesioginėms išlaidoms kompensuoti daug elektros energijos suvartojančiuose pramonės

sektoriuose (žr. 8.1 skirsnį). Konkretūs tikslai yra nurodyti 10 straipsnio 3 dalyje ir apima pramonės dekarbonizaciją, energetikos pertvarką, švarias technologijas, prisitaikymą prie klimato kaitos, transporto sektoriaus dekarbonizaciją ir teisingos pertvarkos veiksmus. Komisija atidžiai stebi, kaip atliekama ši nauja pareiga, kad būtų užtikrinta, jog visos ATLPS pajamos būtų iš tiesų panaudotos šioms reikmėms.

Ši pareiga apima ir pajamas, surinktas aukcionuose pardavus dėl jūrų transporto įtraukimo į ES ATLPS įgytus papildomus ATL; šiomis aplinkybėmis valstybės narės skatinamos labiau prisidėti prie jūrų ekosistemų, visų pirma saugomų jūrų teritorijų, apsaugos, atkūrimo ir geresnio valdymo. Be to, tos valstybės narės, kurios dėl didelio laivybos bendrovių skaičiaus, palyginti su gyventojų skaičiumi, gauna daugiau papildomų ATL, turėtų atitinkamą jų dalį panaudoti su jūromis susijusiems tikslams.

Pagal Valdymo reglamentą (Reglamentas (ES) 2018/1999)[53] valstybės narės kiekvienais metais Komisijai teikia ataskaitas, kaip jos panaudoja savo pajamas iš ATLPS. Šios ataskaitos rengiamos pagal šablonus ir teikiamos per Europos aplinkos agentūros valdomą tinklą „Reportnet 3“[54]. Jos viešai skelbiamos šios agentūros svetainėje. Ataskaitos turi būti pakankamai išsamios, kad būtų galima įvertinti atitiktį tiksliniam išlaidų rodikliui. Priešingu atveju Komisija gali pavesti valstybei narei iš naujo pateikti informaciją ir užpildyti jos spragas.

Iš 24,4 mlrd. EUR lėšų, kurias valstybės narės surinko kaip pajamas iš ATLPS 2024 m., pareiga pagal 10 straipsnio 3 dalį apima 21,2 mlrd. EUR sumą[55]. Taip yra todėl, kad pranešta, jog 3,2 mlrd. EUR lėšomis iš 2024 m. pajamų (13 proc.) finansuota pagalba daug elektros energijos suvartojantiems pramonės sektoriams padengti netiesiogines išlaidas dėl išmetamo anglies dioksido. Nors visos atitinkamos ATLPS pajamos turi būti skiriamos su klimatu ir energetika susijusioms investicijoms, nebūtina viso šio biudžeto išleisti tais pačiais metais, kuriais pajamos gautos. Iš 2024 m. pajamų, kurios turi būti panaudotos 10 straipsnio 3 dalies tikslais, 77 proc. lėšų jau išmokėta 2024 m., o dar 3 proc. įsipareigota skirti konkretiems veiksmams. Būsimose ataskaitose bus aprašyta, kaip valstybės narės panaudojo likusias lėšas.

Valstybės narės pranešė[56], kad iš 21,2 mlrd. EUR jau yra išmokėjusios 16,4 mlrd. EUR ir įsipareigojusios skirti dar 0,5 mlrd. EUR 10 straipsnio 3 dalies tikslams. Taigi liko apie 4,3 mlrd. EUR lėšų, kurias dar reikia paskirstyti ir išmokėti ir apie kurių panaudojimą reikia pranešti.

5 lentelėje yra išskaidytos 24,4 mlrd. EUR pajamos iš ATLPS, valstybių narių surinktos 2024 m.

[53] 2018 m. gruodžio 11 d. Reglamentas (ES) 2018/1999, OL L 328, 2018 12 21.

[54] ATLPS aukcionų pajamų panaudojimas. 2025 ataskaitiniai metai. Valdymo reglamentas, „Reportnet3“, Europos aplinkos agentūra.

[55] Iki 2023 m. birželio 4 d. valstybės narės buvo raginamos panaudoti bent 50 proc. surinktų pajamų paramai investicijoms į dekarbonizaciją ir energetikos pertvarką. Nuo 2023 m. birželio 5 d. surenkamoms pajamoms taikoma pareiga 100 proc. pajamų (arba tų pajamų finansinės vertės atitikmenį) panaudoti dekarbonizacijai ir energetikos pertvarkai ATLPS sektoriuose remti.

[56] Kai kurios šalys, kurios bendrai finansuoja veiksmus savo pajamomis iš ATLPS, nurodo visą bendrai finansuojamo veiksmo vertę, todėl jų veiksmų suma yra didesnė už jų pajamas. Dėl to šiame skyriuje pateikiamos vertės pakoreguotos, pvz., jei veiksmų suma buvo du kartus didesnė už gautas pajamas, daryta prielaida, kad pusė kiekvieno veiksmo ir netiesioginių išlaidų, patiriamų dėl išmetamo anglies dioksido, kompensacijos buvo apmokėta iš aukcionų pajamų.

5 lentelė. Išskaidytos 24,4 mlrd. EUR pajamos iš ATLPS, valstybių narių surinktos 2024 m.

Pajamos (mlrd. EUR)	
Pajamos, kurios, kaip pranešta, panaudotos finansuojant pagalbą dėl netiesioginių išlaidų, patiriamų dėl išmetamo anglies dioksido	3,2
Pajamos, kurias apima 10 straipsnio 3 dalyje nustatyta pareiga ir kurių lėšos išmokėtos 2024 m.	16,4
2024 m. valstybių narių surinktos pajamos, kurias apima 10 straipsnio 3 dalyje nustatyta pareiga ir kurias įsipareigota tam panaudoti	0,5
2024 m. valstybių narių surinktos pajamos, kurių lėšas dar reikia paskirstyti ir išmokėti ir apie kurių panaudojimą reikia pranešti	4,3

Iš 16,4 mlrd. EUR pajamų, apie kurių gavimą ir išmokėjimą 2024 m. 10 straipsnio 3 dalies tikslais yra pranešta, 3,2 mlrd. EUR buvo panaudota energijos tiekimo (atsinaujinančiųjų išteklių, tinklų ir energijos kaupimo), 3,3 mlrd. EUR – pastatų energijos vartojimo efektyvumo, šildymo ir vėsinimo ir 3,6 mlrd. EUR – viešojo transporto ir judumo projektams. Pavyzdžiai: dotacijos jūros vėjo elektrinių ir biodujų infrastruktūros patobulinimams Danijoje, esminės renovacijos projektai Lietuvoje, kuriuos įgyvendinant bent 40 proc. sumažinamas gyvenamuosiuose pastatuose suvartojamas šilumos kiekis, ir investicijos Slovėnijoje į geležinkelių transportą bei dviračių takus.

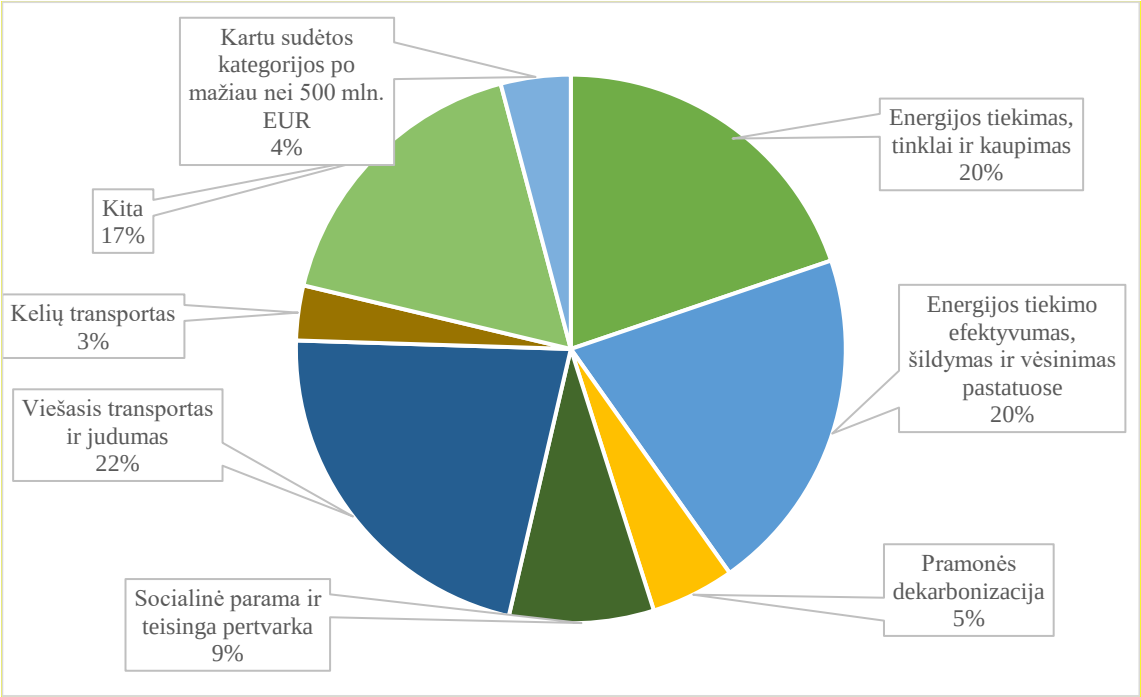
Be to, valstybės narės pranešė 0,8 mlrd. EUR panaudojusios pramonės dekarbonizacijos (mažo anglies dioksido pėdsako technologijų, CCUS ir energijos vartojimo efektyvumo pramonėje, išskyrus energetikos sektorių) projektams, įskaitant vandenilio projektų finansavimą siekiant Vokietijos pramonės dekarbonizacijos.

Valstybės narės taip pat pranešė 1,4 mlrd. EUR panaudojusios socialinės paramos ir teisingos pertvarkos kategorijos priemonėms ir projektams, įskaitant Graikijos žaliąjį fondą, kuris finansuoja veiksmus regionų, mažinančių savo ekonomikos priklausomybę nuo iškastinio kuro, vystymosi labui, taip pat miškų apsaugos ir tvarkymo projektus.

Be to, valstybės narės pranešė 0,5 mlrd. EUR panaudojusios kelių transporto (automobilių, sunkvežimių) kategorijos priemonėms, įskaitant finansinę paramą elektrinėms ir (arba) hibridinėms transporto priemonėms pirkti Švedijoje, Latvijoje, Rumunijoje ir Maltoje.

Dėl 2,8 mlrd. EUR lėšų, išmokėtų 2024 m., valstybės narės nurodė, kad jos panaudotos veiksmams, kurie arba neatitinka jokios iš šablonuose nurodytų kategorijų, arba atitinka kelias kategorijas (šiais atvejais valstybės narės nurodė kategoriją „Kita“). Pavyzdžiai: biologinės įvairovės fondas Ispanijoje, teikiantis galimybių atkurti ekosistemas, diegti atsinaujinančiųjų išteklių energetiką kaimo vietovėse ir taikyti tvarią žemės naudojimo praktiką, kuria didinama biologinė įvairovė ir kartu pasiekiamas išmatuojamas išmetamųjų teršalų kiekio sumažinimas kraštovaizdžio lygmeniu, kuriuo tai gali būti įgyvendinama didesniu mastu.

7 pav. apibendrintas valstybių narių iš ATLPS gautų pajamų panaudojimas pagal įvairias kategorijas.



7 pav. 2024 m. ATLPS aukcionų 16,4 mlrd. EUR pajamų, kurių lėšos, kaip pranešta, jau yra išmokėtos, išskaidymas pagal kategorijas. Į kartu sudėtas kategorijas po mažiau nei 500 mln. EUR įeina (sumos nurodytos mln. EUR): prisitaikymas prie klimato kaitos (105), tarptautiniai tikslai ir tarptautinis kovos su klimato kaita finansavimas (94), anglies dioksido absorbavimas LULUCF sektoriuje, žemės ūkyje ir dėl su žeme susijusios veiklos (349), administracinės išlaidos (50), atliekų tvarkymas (28), jūrų transportas (29), aviacija (14), ilgalaikis anglies dioksido absorbavimas (3).

ES ATLPS aukcionų pajamos yra svarbus įnašas finansuojant šiuos ir daugelį kitų įtakingų klimato politikos veiksmų ir energetikos pertvarkos projektų valstybėse narėse. Šiais projektais ne tik padedama mažinti išmetamųjų teršalų kiekį, bet ir užtikrinama, kad žalioji pertvarka būtų teisinga. Svarbu, kad valstybės narės stengtųsi užtikrinti ATLPS pajamų lėšomis finansuojamų veiksmų ar projektų finansavimo šaltinio matomumą, taigi būtų parodytas ES ATLPS įnašas į dekarbonizacijos pažangą ir teisingą pertvarką. Dėl daugumos 2024 m. veiksmų, apie kuriuos pranešta, neaišku, ar ES ATLPS yra aiškiai nurodoma ir skelbiama kaip finansavimo šaltinis; Komisija ketina toliau aiškintis šį klausimą.

Apžvalga, kaip kiekviena valstybė narė panaudojo savo pajamas iš ATLPS, pateikiama 2025 m. klimato politikos veiksmų pažangos ataskaitoje, prie jos pridedamame Komisijos tarnybų darbiniame dokumente[57].

8.1. Pagalba padengti netiesiogines išlaidas

Pagal ES ATLPS direktyvos 10a straipsnio 6 dalį, valstybės narės raginamos priimti finansines priemones, skirtas sektoriams ar jų dalims, kuriuose dėl didelių netiesioginių išlaidų, patiriamų dėl išmetamo anglies dioksido, yra reali anglies dioksido nutekėjimo rizika. Tai reiškia, kad išlaidas dėl išmetamo anglies dioksido tenka apmokėti daug elektros energijos naudojančių pramonės šakų

[57] Būsima 2025 m. klimato politikos veiksmų pažangos ataskaita ir prie jos pridedamas Komisijos tarnybų darbinis dokumentas.

dalyviams (pagal sąskaitas už elektros energiją), nes energetikos bendrovės perka ATLPS apyvartinius taršos leidimus.

Komisija priėmė ES ATLPS valstybės pagalbos gaires, kad būtų suderintos sąlygos, kuriomis valstybės narės teikia šią pagalbą, ir kuo labiau sumažėtų konkurencijos iškraipymų vidaus rinkoje[58]. Šiose gairėse nurodyta, kuriuose sektoriuose dėl netiesioginių išlaidų, patiriamų dėl išmetamų ŠESD, yra reali anglies dioksido nutekėjimo rizika, ir nustatyta, kad pagalbos gavėjai turėtų dalį pagalbos lėšų reinvestuoti į projektus, kuriais mažinamas tiesioginis ar netiesioginis jų anglies pėdsakas, taigi ir jų anglies dioksido nutekėjimo rizika.

Kiekviena valstybė narė, teikianti valstybės pagalbą netiesioginėms dėl išmetamų ŠESD patiriamoms išlaidoms kompensuoti, yra apie savo pagalbos schemą pranešusi Komisijai, kad būtų atliktas valstybės pagalbos vertinimas, ir gavusi patvirtinimą, kad ta pagalbos schema yra suderinama su vidaus rinka. Valstybės narės, teikiančios tokią kompensaciją, privalo skelbti bendrą išmokėtų kompensacijų sumą, įskaitant išskaidymą pagal pagalbos sektorius ar sektorių dalis.

2024 m. 15 valstybių narių suteikė pagalbą padengti netiesiogines išlaidas, patirtas 2023 m. Tai tiek pat, kiek ir praėjusiais metais. Tačiau šios šalių grupės sudėtis pasikeitė: Austrijoje laikinos paramos schemos galiojimas baigėsi, o Nyderlanduose vėl pradėtos mokėti išmokos.

6 lentelėje apibendrinamos valstybių narių atliktos išmokos ir jos palyginamos su 2023 m. aukcionų pajamomis. 2024 m. visos išmokos netiesioginėms išlaidoms padengti sudarė apie 5,52 mlrd. EUR. Tai 40 proc. daugiau, palyginti su 2023 m. išmokėtais 3,95 mlrd. EUR, o įrenginių, dėl kurių gaunama pagalba, skaičius iš esmės nepakito ir liko apie 1 850.

6 lentelė. Iš ATLPS aukcionų pajamų 2024 m. mokėtų pagalbos išmokų, skirtų 2023 m. patirtoms netiesioginėms išlaidoms padengti, sumos.

Valstybė narė	**Išmokų 2023 m. patirtoms netiesioginėms išlaidoms padengti suma (mln. EUR)**	**Gavėjų (įrenginių) skaičius**	**Aukcionų pajamos 2023 m.[3] (mln. EUR)**	**Santykinis pagalbos padengti netiesiogines išlaidas dydis, palyginti su aukcionų pajamomis**
Belgija	249,9	56	739,9	33,8 %
Čekija	60,4	23	771,3	7,8 %
Suomija	143,2	55	571,5	25,1 %
Prancūzija	908,8	293	2 060,1	44,1 %
Vokietija	2 395,0	707	7 582,5	31,6 %
Graikija	287,0	57	1 441,8	19,9 %
Italija	165,5	252	3 547,4	4,7 %
Liuksemburgas	37,6	4	7,6	492,0 %
Nyderlandai	147,3	48	1 261,1	11,7 %

[58] Tam tikrų valstybės pagalbos priemonių, susijusių su šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema po 2021 m., gairės (2020/C 317/04). Šiuo metu rengiamas šių gairių techninis atnaujinimas.

Lenkija	614,6	97	5 406,7	11,4 %
Portugalija	25,0	23	726,7	3,4 %
Rumunija	116,7	31	571,8	20,4 %
Slovakija	58,3	9	377,5	15,4 %
Slovėnija	25,4	16	186,5	13,6 %
Ispanija	282,8	191	3 514,0	8,0 %

Bendro pagalbos dydžio augimą daugiausia lėmė didesnės ATL kainos. Pagalbos konkrečiais metais dydis nustatomas remiantis praėjusių metų išankstine ATL kaina. Taigi 2024 m. pagalbos išmokos 2023 m. patirtoms išlaidoms padengti buvo pagrįstos vidutine 2022 m. išankstine kaina. Ši kaina buvo 83,59 EUR, taigi maždaug 50 proc. didesnė, palyginti su praėjusiais metais[59]. Vis dėlto bendra pagalbos išmokų suma nėra savaime didėjanti proporcingai ATL kainai, nes valstybių narių mokamų kompensacijų sistemos dažnai turi maksimalų biudžetą, apskaičiuotą visam paraiškų teikimo laikotarpiui (daugeliu atvejų 2021–2030 m.).

Pagalbos išmokos netiesioginėms išlaidoms kompensuoti, išreikštos nacionalinių aukcionų pajamų dalimi, 2024 m. taip pat padidėjo. Išmokėta suma atitiko 19 proc. 2023 m. aukcionų pajamų, kurias surinko dalyvaujančios valstybės narės (2022 m. – 16 proc.). Taigi ši dalis didėjo, tačiau lėčiau nei ATL kaina ir absoliutusis išmokamų kompensacijų dydis. Taip yra daugiausia dėl to, kad i) didesnių ATL kainų poveikį iš dalies atsveria aukcionuose parduodamų ATL absoliučiojo kiekio sumažėjimas ir ii) bendras visų kompensacijų dydis gali būti ribotas dėl biudžetų, skiriamų kiekvienai nacionalinei pagalbos schemai.

Valstybės narės, kurios kuriais nors metais netiesioginėms išlaidoms kompensuoti panaudoja daugiau kaip 25 proc. savo aukcionų pajamų, privalo paskelbti ataskaitą, kurioje būtų paaiškinta, kodėl jos šią ribą viršijo. 2023 m. dauguma valstybių narių išliko kur kas žemiau šio lygio, tačiau penkios valstybės narės išleido daugiau. Šių valstybių narių pateikti pagrindimai apibendrinami toliau.

Belgijos, Prancūzijos ir Liuksemburgo pagalbos išmokos šią ribą viršijo didžiąją pastarųjų penkerių metų laikotarpio dalį. Kaip ir ankstesniais metais, didelė išmokų, finansuojamų aukcionų pajamų lėšomis, dalis Belgijoje ir Prancūzijoje sieta su didele mažo anglies dioksido pėdsako elektros energijos gamybos dalimi šalyje – tai lemia, kad aukcionų pajamos yra gana nedidelės, palyginti su tuo, kokią dalį šiose šalyse sudaro daug elektros energijos naudojančios pramonės šakos.

Liuksemburge išlaidos tebebuvo kur kas didesnės už jo bendras pajamas iš aukcionų. Taip yra iš dalies dėl to, kad šioje šalyje ATLPS apyvartiniai taršos leidimai naudojami sektoriuose, kuriems taikomas Pastangų pasidalijimo reglamentas (PPR), išmetamam teršalų kiekiui kompensuoti[60]. Ši praktika vadinama PPR lankstumo priemone (žr. 4.2 skirsnį).

Suomijoje ir Vokietijoje atitinkama pajamų dalis taip pat padidėjo iki daugiau kaip 25 proc. Kiekvienu atveju valdžios institucijos tai siejo su ATL kainų, kurių pagrindu apskaičiuojamos kompensacijos, augimu. Vokietijos apyvartinių taršos leidimų prekybos institucijos atlikta praeities analizė parodė, kad

[59] Pagal valstybės pagalbos gaires, valstybių narių mokama kompensacija turi būti nustatoma remiantis vienų metų išankstinių kainų, užfiksuotų tam tikroje ES anglies dioksido biržoje, vidurkiu. Kiekvienoje valstybėje narėje naudojama kaina gali šiek tiek skirtis, priklausomai nuo to, kuria ES anglies dioksido birža naudojamasi.

[60] Pagal PPR Liuksemburgui leidžiama 2021–2030 m. laikotarpiu panaikinti vidutiniškai 0,4 mln. ATL per metus; jeigu jie būtų parduoti aukcione už šiame skyriuje numatytą rinkos kainą, atitinkama suma būtų 33,5 mln. EUR.

nuo 2013 m. 25 proc. riba viršyta keturis kartus, ir kaip pagrindinę to priežastį šiais atvejais ji nurodė dideles ATL kainas[61].

8.2. ATLPS inovacijų fondas

Inovacijų fondas, finansuojamas tik iš ES ATLPS gautomis lėšomis, yra viena didžiausių pasaulyje finansavimo programų, skirtų tam, kad būtų diegiami mažo ir nulinio anglies dioksido pėdsako inovaciniai sprendimai ir technologijos pramonėje, energetikoje, judumo ir pastatų sektoriuose. Iš šio fondo teikiamos dotacijos projektams, kuriais siekiama komercializuoti inovatyvias mažo anglies dioksido pėdsako technologijas ir teikti rinkai pramoninius sprendimus, kad būtų pasiekta Europos dekarbonizacija ir remiamas perėjimas prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos. Nuo 2020 m. paskelbta vienuolika Inovacijų fondo, kurio numatomas bendras biudžetas (apskaičiuotas remiantis anglies dioksido kaina 75 EUR/t CO_2) yra 40 mlrd. EUR, kvietimų teikti pasiūlymus, įskaitant du kvietimus dėl aukcionų pagal Europos vandenilio banko iniciatyvą.

Komisija atskirai teikia išsamesnes Inovacijų fondo įgyvendinimo ataskaitas. Trečiąją Inovacijų fondo įgyvendinimo pažangos ataskaitą numatoma pateikti 2025 m. IV ketvirtį[62].

2023 m. kvietimų etapu, kuris užbaigtas 2024 m. vasario mėn. (dėl aukciono) ir 2024 m. balandžio mėn. (dėl nulinio ŠESD balanso technologijų), į fondo portfelį įtraukti 83 projektai, pagal kuriuos skiriama 4,9 mlrd. EUR parama dekarbonizacijai daug energijos suvartojančiuose pramonės sektoriuose, vandenilio gamybai, atsinaujinančiųjų išteklių energijos gamybai, judumo sektoriui (įskaitant laivybą ir aviaciją) ir bazinių nulinio ŠESD balanso technologijų gamybai. Ši parama paskirstoma 18 ES ir EEE šalių, įskaitant Estijoje ir Slovakijoje pirmą kartą pasirašytus projektus. Per šių projektų pirmuosius 10 veiklos metų tikimasi pasiekti išmetamo ŠESD kiekio sumažinimą 408 mln. tonų CO_2e.

2023 m. pirmą kartą surengtas vandenilio iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių (RFNBO) gamybai skirtas aukcionas pagal Europos vandenilio banko iniciatyvą. Atrinkti šeši projektai ir jiems skirta 694 mln. EUR parama, kad per pirmus 10 jų veiklos metų būtų pagaminta 1,52 mln. tonų vandenilio iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių. Šiuo konkurenciniu pasiūlymų teikimo procesu užtikrinta ekonomiškai efektyvi parama žaliojo vandenilio tiekimui žemės ūkio, jūrų transporto ir sunkiojo transporto sektoriuose, taip pat e. metano ir e. metanolio gamybai. Naudotasi paslauginio aukciono funkcija; Vokietija 350 mln. EUR skyrė nacionalinei finansavimo linijai.

2023 m. paskelbtame kvietime teikti dotacijų paraiškas pirmą kartą pasirinkta gamybos tema: 20 projektų suteikta 1,0 mlrd. EUR parama tam, kad būtų gaminamos bazinės perėjimui prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos reikalingos technologijos, tokios kaip elektrolizeriai, fotovoltinės plokštės, baterijos, šilumos siurbliai ir vėjo turbinos. Be to, pirmą kartą pasirinkta bandomoji teminė kategorija, kurioje susitelkta į itin inovatyvius projektus, turinčius didelį dekarbonizacijos potencialą: 489 mln. EUR parama suteikta 19 projektų įvairiuose sektoriuose, įskaitant hidroakumuliaciją, šiluminės energijos kaupimą, jūrų sektorių, potvynių energiją ir kt.

[61] *Beihilfen für indirekte CO2-Kosten des Emissionshandels (Strompreiskompensation) in Deutschland für das Jahr 2023* (nuoroda).

[62] European Commission: Directorate-General for Climate Action, *Innovation Fund progress report 2023 – Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the implementation of the Innovation Fund in 2023*, Publications Office of the European Union, 2025 (nuoroda).

Likę projektai buvo didelio masto teminėje kategorijoje (23 projektai, jiems skirta 2,8 mlrd. EUR parama), vidutinio masto (14 projektų, 434 mln. EUR) ir nedidelio masto (7 projektai, 30 mln. EUR).

2025 m. liepos mėn. fondo portfelį jau sudarė 194 vykdomi projektai, kuriems suplanuota skirti 11,3 mlrd. EUR paramos lėšų[63]. Šie projektai yra 27 ES ir EEE šalyse, per pirmuosius 10 jų veiklos metų tikimasi pasiekti išmetamo ŠESD kiekio sumažinimą apie 860 mln. t CO_2e.

Paskata, kurią šiems projektams teikia ES ATLPS anglies dioksido kaina, yra daug didesnė už finansavimo iš ES ATLPS gautomis lėšomis sumą. Pavyzdžiui, Inovacijų fondo remiamais projektais jau suteikta nauda įmonių verslo modeliams, susijusi su tuo, kad išvengta išlaidų dėl išmetamo anglies dioksido, siekia apie 65 mlrd. EUR (su anglies dioksidu susijusių išlaidų nepatirta dėl mažesnio išmetamo kiekio, vidutinei anglies dioksido kainai esant 75 EUR/t CO_2). Tai atspindi ES ATLPS logiką, pagal kurią anglies dioksido kaina yra pagrindinė ilgalaikė paskata, o Inovacijų fondas šią paskatą papildo, kad pokyčiai vyktų sparčiau[64].

2024 m. pabaigoje Komisija paskelbė tris naujus kvietimus teikti pasiūlymus, kuriems skirtas bendras 4,6 mlrd. EUR biudžetas:

- Nulinio ŠESD balanso technologijos. Kvietimui dėl nulinio ŠESD balanso technologijų skirtas biudžetas buvo 2,4 mlrd. EUR ir iki jo pabaigos 2025 m. balandžio mėn. gauti iš viso 359 pasiūlymai iš 28 šalių. Šiems projektams prašyta iš viso 21,7 mlrd. EUR paramos – tai daugiau kaip devynis kartus viršijo turimą biudžetą. Preliminarūs rezultatai rodo, kad šis kvietimas apėmė pagrindines dekarbonizacijos sritis keliose kategorijose: energijai imli pramonė (169 pasiūlymai), pramoninis anglies dioksido tvarkymas (24), atsinaujinančiųjų išteklių energija (67) ir energijos kaupimas (43). 2023 m. įtraukta judumo kategorija, apimanti jūrų transportą, aviaciją ir kelių transportą; joje gauta 50 pasiūlymų. Pastatų sektoriuje gauti 6 pasiūlymai. Pažymėtina, kad didelio susidomėjimo sulaukta tokiuose sektoriuose kaip chemijos pramonė, cemento ir kalkių gamyba, naftos perdirbimas ir vandenilio sektorius. Komisija šio kvietimo rezultatus paskelbs 2025 m. antrojoje pusėje.

- Baterijos: Komisija pirmą kartą pradėjo teikti paramą elektrinių transporto priemonių baterijų elementų gamybai. Kvietimo teikti pasiūlymus biudžetas buvo 1 mlrd. EUR, 2025 m. balandžio mėn. gauta 14 pasiūlymų iš aštuonių šalių. 2025 m. liepos mėn. paskelbta, kad pagal šį kvietimą atrinkti finansuoti šeši projektai: du iš Prancūzijos, du iš Vokietijos, po vieną iš Švedijos ir Lenkijos; jiems numatyta skirti iš viso 852 mln. EUR paramą. Bendri baterijų gamybos pajėgumai pagal šiuos projektus sudarys apie 56 gigavatvalandes (GWh) elektrinių transporto priemonių baterijų elementų per metus.

- Vandenilio aukcionas. Trečiasis kvietimas teikti pasiūlymus buvo per antrąjį Europos vandenilio banko aukciono, organizuojamo dėl vandenilio gamybos iš atsinaujinančiųjų išteklių, etapą. Aukciono pradžioje turėtas bendras 1,2 mlrd. EUR biudžetas, įskaitant naują, specialiai skirtą 200 mln. EUR biudžetą projektams, kuriuose dalyvaujantys jūrų transporto sektoriaus subjektai įsipareigoja pirkti vandenilio kurą. Aukcionas užbaigtas 2025 m. vasario mėn., gavus 66 pasiūlymus iš 11 šalių. 15 projektų penkiose šalyse atrinkti dotacijų susitarimams rengti. Programa taip pat apėmė nacionalinius lėšų paketus pagal paslauginių

[63] Inovacijų fondo portfelio rodiklių suvestinė.

[64] Direktyvos 2009/29/EB 20 konstatuojamoji dalis; tai dar kartą patvirtinta Direktyvos (ES) 2018/410 14 konstatuojamojoje dalyje.

aukcionų mechanizmą: Austrija skyrė 400 mln. EUR, Ispanija 280–400 mln. EUR, Lietuva 36 mln. EUR. Prieš pasirašant dotacijų susitarimus dėl atrinktų 15 projektų, turi būti pateikta jų užbaigimo garantija. Dėl kai kurių iš šių projektų gali būti nuspręsta to nedaryti ir gali būti pasitraukta iš atrankos proceso, o dėl to atsirastų galimybių kviesti pradėti rengti dotacijų susitarimus dėl projektų iš rezervo sąrašo. Galutinis projektų, kuriems skiriamas finansavimas, sąrašas bus paskelbtas iki 2025 m. pabaigos.

Siekiant, kad inovatyvūs projektai taptų brandesni techniniu, finansiniu ir veiklos atžvilgiais, teikiama projektų plėtojimo pagalba, jos teikimą administruoja Europos investicijų bankas. 2024 m. EIB pasirašė ir pradėjo vykdyti 23 susitarimus dėl projektų plėtojimo pagalbos. Nuo programos pradžios pasirašyti susitarimai dėl paramos 62 projektams, kurie jau užbaigti. Projektų plėtojimo pagalbos poveikis tampa vis labiau matomas: devyniems projektams, kurie iki tol nebuvo sėkmingi, pavyko gauti dotacijas pagal 2023 m. Inovacijų fondo kvietimą. Be to, projektų plėtojimo pagalba dabar yra išplėsta ir prieinama projektų plėtotojams, kurie dar nėra pateikę paraiškos Inovacijų fondui; paraiškos dėl jos teikiamos tiesiogiai EIB[65].

Nuo 2023 m. visiems projektams, kurie per įprastinius kvietimus teikti dotacijų paraiškas atitinka minimalius tinkamumo lygius pagal visus dotacijos skyrimo kriterijus (nepriklausomai nuo to, ar jie išrenkami finansuoti Inovacijų fondo lėšomis, ar ne), suteiktas STEP (Europos strateginių technologijų platformos) ženklas[66]. Šis ženklas – tai ES kokybės ženklas, suteikiamas aukštos kokybės projektams, kuriais prisidedama siekiant STEP tikslų; jį turint yra lengviau gauti finansavimą iš valstybių narių ar privačių investuotojų.

8.3. ATLPS modernizavimo fondas

Modernizavimo fondas yra iš ES ATLPS gautomis lėšomis finansuojama solidarumo programa. Jis nuo pat pradžių teikė paramą dešimčiai mažesnių pajamų valstybių narių[67] ir nuo 2024 m. papildomai teikia paramą dar trims mažesnių pajamų valstybėms narėms[68] pasiekti 2030 m. klimato ir energetikos tikslus, padėdamas joms įgyvendinti projektus, kuriais modernizuojamos energetikos sistemos ir didinamas energijos vartojimo efektyvumas. Fondo biudžetą sudaro lėšos, gautos pardavus aukcionuose dalį apyvartinių taršos leidimų iki ES ATLPS viršutinės ribos (kurią atitinkantis ATL kiekis yra 438 mln.); fondo lėšos valstybėms narėms gavėjoms paskirstomos pagal nustatytą schemą[69]. Be to, šešios Modernizavimo fondo paramą gaunančios valstybės narės į jį perkėlė 320 mln. trečiojo ES ATLPS etapo (2013–2020 m.) ATL. Taigi darant prielaidą, kad vidutinė anglies dioksido kaina yra 75 EUR/t CO_2, bendras Fondo dydis 2021–2030 m. laikotarpiu yra daugiau kaip 750 mln. ATL, arba 56 mlrd. EUR.

Valstybės narės pačios renkasi investicijas, kurias nori remti, tačiau jos privalo daugumą savo išteklių iš šio fondo panaudoti prioritetinėms investicijoms. Tai, be kita ko, atsinaujinančiųjų išteklių elektros energijos, šilumos ir vėsinimo energijos gamyba ir naudojimas, energijos vartojimo efektyvumas,

[65] Inovacijų fondas – projektų plėtojimo pagalba, EIB.

[66] 2024 m. vasario 29 d. Reglamentas (ES) 2024/795, OL L, 2024/795, 2024 2 29, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/795/oj.

[67] Pirmosios šio fondo paramą gavusios valstybės narės buvo Bulgarija, Čekija, Estija, Kroatija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Rumunija, Slovakija ir Vengrija.

[68] 2023 m. atliekant ES ATLPS direktyvos peržiūrą prie pradinių dešimties valstybių narių pridėtos Graikija, Portugalija ir Slovėnija.

[69] ES ATLPS direktyvos IIb priedas (Modernizavimo fondo lėšų paskirstymo schema).

energijos kaupimas ir energijos tinklų modernizavimas, parama mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams įveikti energijos nepriteklių ir veiksmai siekiant teisingos pertvarkos nuo iškastinio kuro priklausomuose regionuose. EIB peržiūri investavimo pasiūlymus. EIB patvirtinus, kad investicija yra prioritetinė, arba rekomendavus fondo Investicijų komitetui ją finansuoti kaip neprioritetinę, Komisija priima lėšų išmokėjimo sprendimą. Lėšų išmokėjimo sprendimai priimami kasmet per du ciklus, apimančius investicijas visose valstybėse narėse gavėjose.

Nuo 2021 m. sausio mėn. patvirtinta apie 200 paramos schemų ir atskirų projektų (bendra suma – 19,1 mlrd. EUR) ir susijusios lėšos išmokėtos valstybėms narėms gavėjoms. Šios iniciatyvos daugiausia siejasi su atsinaujinančiųjų išteklių energija, energijos vartojimo efektyvumu, energijos kaupimu ir energijos tinklų modernizavimu.

2025 m. birželio mėn. Komisija priėmė aštuntąjį Modernizavimo fondo lėšų išmokėjimo sprendimą[70] dėl sumos, kuri yra didžiausia nuo 2021 m. Tuo remdamasis EIB išmokėjo iš viso 3,7 mlrd. EUR devynioms valstybėms narėms gavėjoms[71] 34 investavimo pasiūlymams finansuoti. Projektai apima paramą Švaraus oro programos, pagal kurią remiamas energijos vartojimo efektyvumo didinimas ir šilumos šaltinių keitimas individualiuose namuose, plėtojimui Lenkijoje ir elektros tinklo pajėgumų didinimą Latvijoje.

Kitame pasiūlymų Modernizavimo fondui teikimo etape pasiūlymų dėl neprioritetinių projektų teikimas užbaigtas 2025 m. rugpjūčio 12 d., o dėl prioritetinių projektų – 2025 m. rugsėjo 9 d.

Nuo 2025 m. investicijos taip pat turi atitikti reikšmingos žalos nedarymo principo reikalavimus pagal Taksonomijos reglamentą (išskyrus investicijas, kurios finansuojamos panaudojant į Modernizavimo fondą perkeltus ATL).

8.4. ATLPS dekarbonizacijos fondas Graikijai

ATLPS direktyvos 10a straipsnio 9 dalimi Graikijai suteikta teisė tam tikromis sąlygomis prašyti elektros energijos tiekimo jos salose dekarbonizacijai skirti iki 25 mln. ATL[72]. Pardavus šiuos ATL aukcione gautomis lėšomis bus finansuojamas šis fondas, kuriame, įvertinta, bus apie 2 mlrd. EUR. Graikija, Europos Komisija ir EIB deda pastangas, kad ši nuostata būtų įgyvendinta. Už Europos žaliąjį kursą atsakingas vykdomasis Komisijos pirmininko pavaduotojas Marošas Šefčovičius kartu su Graikijos aplinkos ir energetikos ministru Theodoru Skylakakiu ir EIB pirmininko pavaduotoju Ioanniu Tsakiriu 2024 m. lapkričio mėn. Nakso mieste (Graikija) pasirašė trišalį susitarimą dėl nacionalinio ATLPS dekarbonizacijos fondo Graikijos saloms įsteigimo[73].

[70] C(2024) 4190 *final* – 2024 m. birželio 12 d. Komisijos sprendimas dėl pajamų iš Modernizavimo fondo išmokėjimo pagal Direktyvą 2003/87/EB. Pirmasis 2024 m. išmokų ciklas iš dviejų kasmetinių ciklų.

[71] Penktuoju Modernizavimo fondo lėšų išmokėjimo sprendimu patvirtintos išmokos Rumunijai (1,1 mlrd. EUR), Čekijai (835 mln. EUR), Lenkijai (698 mln. EUR), Vengrijai (77 mln. EUR), Bulgarijai (65 mln. EUR), Lietuvai (59 mln. EUR), Kroatijai (52 mln. EUR), Slovakijai (35 mln. EUR), Latvijai (27 mln. EUR) ir Estijai (24 mln. EUR).

[72] 25 mln. ATL atidėta galimam naudojimui pagal ES ATLPS direktyvos 10a straipsnio 9 dalį (Komisijos komunikatas „Bendro 2021 m. apyvartoje buvusių apyvartinių taršos leidimų skaičiaus paskelbimas ES šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos, sukurtos Direktyva 2003/87/EB, rinkos stabilumo rezervo reikmėms ir 2013–2020 m. laikotarpiu nepaskirstytų taršos leidimų skaičiaus paskelbimas“, 2022/C 195/02, C/2022/2780 (OL C 195, 2022 5 13).

[73] *Executive Vice-President Šefčovič signs agreement between Greece, European Investment Bank and the Commission on a Decarbonisation Fund for Greek islands* - European Commission.

EIB bus atsakingas už Graikijos projekto, kuriuo siekiama elektros energijos tiekimo šalies salose dekarbonizacijos, pasiūlymo finansinio perspektyvumo ir socialinės bei ekonominės naudos įvertinimą. Jei visos sąlygos bus įvykdytos, ATL bus parduoti aukcione ir gautomis pajamomis bus galima bendrai finansuoti iki 60 proc. patvirtintų projekto komponentų. Konkrečiai finansavimu turėtų būti remiami atsinaujinančiųjų išteklių energijos tiekimo projektai salose, kaip antai fotovoltinės saulės energijos sistemos, jūros vėjo elektrinių parkai ir autonominės energijos kaupimo sistemos, taip pat iniciatyvos prijungti salas prie žemyninio elektros tinklo. Fondo parama taip pat bus prisidedama prie prisitaikymo prie klimato kaitos priemonių ir didinamas atsparumas ekstremaliems meteorologiniams reiškiniams.

9. Aviacija

Teršalų išmetimas aviacijos sektoriuje yra nuo 2012 m. reguliuojamas ES ATLPS. Ši sistema teisiškai apima visus išvykimo iš EEE skrydžius, taip pat atvykimo į EEE skrydžius, jei jiems nedaroma išimties.

Vis dėlto 2013 m. ES apribojo aviacijos sektoriaus pareigas ATLPS, kad jos apimtų tik EEE vidaus skrydžius; taip siekta padėti kurti Tarptautinės civilinės aviacijos organizacijos (ICAO) pasaulinę rinka grindžiamą priemonę aviacijos išmetamųjų teršalų kiekiui mažinti[74]. Šis ES ATLPS direktyvos taikymo srities apribojimas nuo tada tris kartus pratęstas, o ES ATLPS direktyvos 2023 m. peržiūroje pabrėžta, kad tai turėtų būti paskutinė laikina nuo ES ATLPS nukrypti leidžianti nuostata[75]. Išimtis skrydžiams į maždaug 75 mažiausiai išsivysčiusias šalis ir mažas besivystančias salų valstybes ir iš jų taikoma nuolat.

Nuo 2020 m. sausio 1 d. ES ATLPS apima per išvykimo į Šveicariją skrydžius išmetamus teršalus, o skrydžiams iš šios šalies į EEE oro uostus taikoma Šveicarijos ATLPS. Taip užtikrinama paskata dekarbonizacijai ir išlaikomos vienodos sąlygos oro susisiekimui į abi puses. Nuo 2021 m. sausio 1 d. ES ATLPS taikoma išvykimo į Jungtinę Karalystę skrydžiams, o skrydžiams iš šios šalies į EEE oro uostus taikoma Jungtinės Karalystės ATLPS. Taigi, nepaisant Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES, aviacijos išmetamiesiems teršalams ir toliau taikomas anglies dioksido apmokestinimas.

Nuo 2024 m. sausio 1 d. ES ATLPS taikoma teršalams, išmetamiems vykdant daugumą skrydžių[76] į devynis ES atokiausius regionus ir iš jų, taip pat išvykimo iš atokiausių regionų į Šveicariją ir Jungtinę Karalystę skrydžius. Vertinant bendrai, ATLPS anglies dioksido apmokestinimo aprėptis dėl to išplėsta maždaug 7 proc. Šveicarija nuo 2024 m. taip pat įtraukė per skrydžius iš jos į ES atokiausius regionus išmetamus teršalus į savo ATLPS[77].

Tuo pat metu, siekiant padėti daryti pažangą ICAO, ribotas ES ATLPS taikymas tik Europos vidaus aviacijai pratęstas iki 2026 m. pabaigos, nes visos didžiosios ES nepriklausančios šalys nuo 2027 m. turėtų taikyti Tarptautinės aviacijos išmetamo anglies dioksido kiekio kompensavimo ir mažinimo sistemą (CORSIA). Per ATLPS peržiūrą, kuri bus atliekama 2026 m. viduryje, Komisija privalės įvertinti, ar, pagal naujausius išmetamųjų teršalų kiekio duomenis, ES nepriklausančioms valstybėms,

[74] 2013 m. balandžio 24 d. Sprendimas Nr. 377/2013/ES, kuriuo laikinai nukrypstama nuo Direktyvos 2003/87/EB, OL L 113, 2013 4 25.

[75] Direktyvos (ES) 2023/958, kuria iš dalies keičiama ES ATLPS direktyva, 30 konstatuojamoji dalis.

[76] Laikina nuo ES ATLPS nukrypti leidžianti nuostata iki 2030 m. taikoma teršalams, išmetamiems vykdant skrydžius tarp vienos valstybės narės atokiausiame regione esančio aerodromo ir kito tos pačios valstybės narės aerodromo.

[77] Papildomi nemokamai skiriami ATL skrydžiams į atokiausius regionus, Apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema orlaivių naudotojams, Federalinis aplinkos apsaugos biuras, 2024 m. rugpjūčio 31 d.

laikomoms dalyvaujančiomis CORSIA, tenka daugiau, ar mažiau nei 70 proc. tarptautinės aviacijos išmetamųjų teršalų (ATLPS direktyvos 28b straipsnio 3 dalies b punktas). Tokiu požiūriu siekiama paskatinti visas šalis, kurios turėtų dalyvauti CORSIA, įgyvendinti šią sistemą, kai jos taikymas taps „privalomas“[78]. Apskritai ES ragina visas šalis joje dalyvauti.

Atliekant pagal ES ATLPS direktyvą reikalaujamą vertinimą nustatomi aiškūs 70 proc. ribinės vertės apskaičiavimo parametrai. Skaitiklyje skaičiuojamas tarptautinės aviacijos išmetamųjų teršalų kiekis „pagal 25a straipsnio 3 dalį priimtame įgyvendinimo akte išvardytose valstybėse“, t. y. valstybėse, kitose nei EEE šalys, Šveicarija ar Jungtinė Karalystė. Taigi skaitiklis apima teršalus, išmetamus vykdant skrydžius maršrutais tarp įgyvendinimo akte nurodytų valstybių, taip pat maršrutais tarp EEE valstybės narės ar Šveicarijos arba Jungtinės Karalystės ir šių valstybių. Vertinimas atliekamas pagal maršrutu grindžiamą principą, t. y. daroma prielaida, kad bet kuriam skrydžiui šiais maršrutais taikomi CORSIA kompensavimo reikalavimai, net jei jį vykdo oro vežėjas, kilęs iš nedalyvaujančios valstybės[79]. Taip išvengiama nepakankamo įvertinimo. Šio skaičiavimo vardiklis yra visas „tarptautinės aviacijos išmetamųjų teršalų kiekis“, t. y. visi vykdant skrydžius maršrutais tarp dviejų ICAO šalių išmetami teršalai. Šiam skaičiavimui bus naudojami ICAO sekretoriato paskelbti duomenys[80], kurie yra valstybių pateikiami tiesiogiai arba ICAO sekretoriato papildomi pagal sutartą metodiką. Apskaičiuojama taip:

$$\frac{\text{Išmetamas } CO_2 \text{ kiekis, susijęs su ne Europos valstybėmis vykdant skrydžius maršrutais tarp šalių, dalyvaujančių CORSIA kompensavimo sistemoje}}{\text{Išmetamas } CO_2 \text{ kiekis vykdant skrydžius tarptautiniais maršrutais}}$$

2024 m. pagal galiojančią ES ATLPS taikymo sritį išduota apie 27,6 mln. aviacijos ATL. Nemokamai paskirstyta 17,5 mln. ATL. EEE nacionalinių administratorių administruojami orlaivių naudotojai nemokamai gavo šiek tiek daugiau nei 0,3 mln. Šveicarijos aviacijos ATL iš Šveicarijos ATLPS. Apie 6,7 mln. aviacijos ATL 2024 m. parduota aukcionuose.

Orlaivių naudotojų išmetamas teršalų kiekis 2024 m., palyginti su 2023 m., toliau didėjo. 2024 m. išmestas kiekis sudarė 62,6 mln. t CO_2e (tai apima ir Šveicarijos administruojamų veiklos vykdytojų išmestą 1,1 mln. t kiekį), o tai yra daugiau nei 2023 m. išmestas 54,3 mln. t kiekis. Taip yra iš dalies dėl geografinės taikymo srities išplėtimo atokiausiuose regionuose. 7 lentelėje nurodyti patikrinti orlaivių naudotojų išmestų teršalų kiekiai kartu su aviacijos sektoriuje nuo 2019 m. nemokamai skirtų ir aukcionuose parduotų ATL kiekiais. Nuo 2021 m. ES ATLPS nebetaikoma atvykimo iš Jungtinės Karalystės skrydžiams.

Kaip Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinio dalis 2023 m. patvirtintos dvi ES ATLPS taikymo aviacijai reformos, kurių tikslai – paspartinti išmetamųjų teršalų kiekio mažinimą šiame

[78] Šalys, kurioms teko didžiausia tarptautinės aviacijos veiklos dalis 2018 m., nustatytos vertinant pagal pajamų tonkilometrius (angl. *revenue tonne kilometres*), t. y. kiek krovinių ar keleivių už atlygį ir kokiais atstumais skraidino oro transporto bendrovė. Tos 34 valstybės nurodytos International-RTK-rankings_2018_SIDS_LDC_LLDC.pdf.

[79] CORSIA „maršrutu grindžiamas požiūris“ reiškia, kad nepriklausomai nuo to, kur įsikūrusi oro transporto bendrovė, vykdydama skrydžius maršrutais tarp dviejų dalyvaujančių valstybių ji turėtų visada laikytis kompensavimo reikalavimo. Už tai, kad oro transporto bendrovė laikytųsi CORSIA reikalavimų, atsako tik jos buveinės šalis. Pavyzdys: A valstybės oro transporto bendrovė A, kuriai CORSIA netaikoma, vis vien turėtų prisidėti prie išmetamo anglies dioksido kiekio kompensavimo, kai vykdo skrydžius į sistemą įtrauktais maršrutais tarp dalyvaujančių B ir C valstybių. Kad būtų sudaromos vienodos sąlygos, A valstybei tenka atsakomybė užtikrinti, kad oro transporto bendrovė A vykdydama šiuos skrydžius laikytųsi reikalavimų.

[80] ICAO sekretoriatas šį dokumentą skelbia kasmet. 2024 m. skirtas dokumentas paskelbtas spalio mėn. pavadinimu *Total Annual CO2 Emissions and Information for Aeroplane Operators*; jis prieinamas šioje svetainėje (III dalis): https://www.icao.int/environmental-protection/CORSIA/Pages/CCR.aspx.

sektoriuje[81] ir ES teisėje įgyvendinti CORSIA skrydžiams už Europos ribų, vykdomiems ES įsikūrusių oro transporto bendrovių[82]. Šios reformos šiuo metu vykdomos.

CORSIA įgyvendinimo ES teisėje tikslu Komisija 2025 m. liepos mėn. patvirtino valstybių, kurios laikomos taikančiomis CORSIA 2025 m. išmestiems teršalams, sąrašą[83]. Šis sąrašas atnaujinamas kiekvienais metais. 2024 m. liepos mėn. Komisija paskelbė CORSIA kompensavimo reikalavimų apskaičiavimo taisykles[84]. Valstybių narių kompetentingos institucijos šias taisykles taikys išmetamiesiems teršalams iki 2026 m. pabaigos.

Komisija žengia svarbų žingsnį siekdama didesnio skaidrumo: ji skelbia daugiau duomenų apie aviacijos išmetamuosius teršalus, o kartu apsaugo neskelbtinus komercinius duomenis. 2025 m. birželio mėn. Komisija paskelbė bendrus metinius 2023 m. išmesto teršalų kiekio duomenis pagal aerodromų poras Europos ekonominėje erdvėje[85]. Tai buvo pirmas žingsnis siekiant paskelbti visus 2023 m. duomenis.

[81] 2023 m. gegužės 10 d. Direktyva (ES) 2023/958, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2003/87/EB, OL L 130, 2023 5 16.

[82] 2023 m. sausio 18 d. Sprendimas (ES) 2023/136, kuriuo iš dalies keičiama Direktyva 2003/87/EB, OL L 19, 2023 1 20.

[83] 2025 m. liepos 23 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2025/1500, OL L, 2025/1500, 2025 7 24, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2025/1500/oj.

[84] 2024 m. liepos 9 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2024/1879, OL L, 2024/1879, 2024 7 10, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2024/1879/oj.

[85] 2023 m. išmesto teršalų kiekio duomenų pagal aerodromų poras paskelbimas. Europos Komisija, Klimato politikos generalinis direktoratas, 2025 m. birželio 19 d.

7 lentelė. Aviacija ES ATLPS (2019–2024 m.): patikrintas išmestų teršalų kiekis (mln. tonų CO_2e), nemokamai paskirstytų ir aukcionuose parduotų ATL skaičius (mln. ATL). 2025 m. spalio 1 d. iš Sąjungos registro gauti duomenys.

Metai	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Patikrintas išmestų teršalų kiekis (aviacijoje)	68,2	25,2	27,9	49,5	54,3	62,6
Pokytis nuo praėjusių metų[86]	+1 %	−63 %	+30 %	+77 %	+9,7 %	+15,3 %
Paskirstyti nemokami ATL (ES 27 + Islandija, Lichtenšteinas ir Norvegija + Jungtinė Karalystė + Šveicarija)[87]	31,3[88]	32,5	24,0	23,1	22,5	17,5
Paramai tvarių aviacinių degalų pildymui skirti ATL (mechanizmas FEETS)	/	/	/	/	/	1,3
Nemokamų ATL skyrimas iš specialaus rezervo naujiems rinkos dalyviams ir sparčiai augantiems veiklos vykdytojams	1,0	0,8	0,3	0,25	0,23	/
Parduotų aukcionuose ATL kiekis	5,5	9,2	3,8	3,7	5,7	6,7

2023 m. atlikta ES ATLPS direktyvos peržiūra paspartino principo „teršėjas moka“ įgyvendinimą aviacijos sektoriuje. Nemokamų ATL skyrimas orlaivių naudotojams bus laipsniškai nutrauktas iki 2025 m. pabaigos. Orlaivių naudotojams 2025 m. skiriama 50 proc. mažiau nemokamų ATL.

Būtina nedelsiant dekarbonizuoti aviaciją. ATLPS anglies dioksido kaina jau teikia paskatą vartoti tvarius aviacinius degalus: juos naudojant sutaupoma apie 200 EUR už toną, palyginti su iškastiniu žibalu. 2025 m. Komisija įdiegė papildomą paramos tvarių aviacinių degalų naudojimui mechanizmą pagal ES ATLPS. Už kiekvieną reikalavimus atitinkančių degalų, sunaudotų vykdant skrydžius maršrutais, kuriems taikoma ATLPS, toną oro transporto bendrovės gali prašyti paramos – maždaug

[86] Atsižvelgiant į atnaujintą ES ATLPS taikymo aviacijai sritį (be atvykimo iš Jungtinės Karalystės skrydžių). Šveicarijos administruojamų orlaivių naudotojų duomenys įtraukti tik į 2020–2023 m. įrašus.

[87] Šie skaičiai gauti neatsižvelgiant į visus orlaivių naudotojų veiklos nutraukimo atvejus ir paskirstytus nemokamus ATL iš specialaus naujiems rinkos dalyviams ir sparčiai augantiems veiklos vykdytojams skirto rezervo, taip pat į ATL grąžinimą 2012 m. dėl taikymo srities pakeitimo. Šaltiniai: Europos Sąjungos sandorių žurnalas, Klimato politikos GD.

[88] Atsižvelgiant į tai, kiek ATL nebuvo suteikta dėl orlaivių naudotojų veiklos nutraukimo, realiai 2019 m. paskirstytų ATL kiekis būtų 4 mln. mažesnis už nurodytą skaičių (žr. 8 išnašą Pranešime C/2020/8643, OL C 428, 2020 12 11). ATL skyrimas Jungtinei Karalystei (4,31 mln. ATL iš bendro 2019 m. ATL kiekio) 2019 m. buvo sustabdytas dėl apsaugos priemonių, kurių Komisija ėmėsi siekdama apsaugoti ES ATLPS aplinkosauginį naudingumą tais atvejais, kai iš ES išstojančiai valstybei narei nebetaikoma ES teisė. 2020 m. ATL vėl pradėta skirti.

nuo 500 EUR iki 7 000 EUR[89] už toną degalų. Ši paskata nuo 2024 m. sausio 1 d. teikiama reikalavimus atitinkančių degalų pildymui skrydžiams maršrutais, kuriems taikoma ATLPS. 2024 m. ši ES ATLPS paskata (kadangi veiklos vykdytojams nereikia atsisakyti apyvartinių taršos leidimų) buvo verta apie 25 mln. EUR. Be to, pagal ATLPS skirta parama suteikiant apie 1,3 mln. ATL, kurių vertė siekia apie 100 mln. EUR[90].

Pripažindama, kad su CO_2 nesusijusio aviacijos poveikio nebegalima nepaisyti[91], ES tapo pirmuoju jurisdikciją turinčiu subjektu, nustačiusiu šio poveikio stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo tvarką (žr. 11.1.2 skirsnį).

10. Jūrų transportas

Jūrų transportas yra vienas pagrindinių teršėjų šiltnamio efektą sukeliančiomis dujomis. Jūrų transporto veikloje išmetami teršalai į ES ATLPS įtraukiami pagal ES bendrąją laivybos dekarbonizacijos strategiją. Nuo 2024 m. sausio 1 d. ES ATLPS taikymo sritis apima jūrų transporto veikloje išmetamus teršalus: 50 proc. per reisus, kurie prasideda arba baigiasi už EEE ribų, išmetamų teršalų kiekio ir 100 proc. teršalų, išmetamų tarp dviejų uostų ir kai laivai yra EEE uoste, kiekio.

Šis ES ATLPS išplėtimas grindžiamas nuostatomis, kurios jau taikomos kitiems į ES ATLPS įtrauktiems sektoriams, taip pat Jūrų transporto stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo (SATT) reglamentu[92]. ES ATLPS jūrų transporto sektoriuje 2024 ir 2025 m. apima tik išmetamą CO_2, tačiau nuo 2026 m. bus taikoma ir metanui (CH_4) bei diazoto oksidui (N_2O). Laivybos bendrovių praneštas patikrintas 2024 m. išmestų teršalų kiekis yra 89,8 mln. tonų CO_2[93].

Laivybos bendrovių pareiga atsisakyti ATL įvedama laipsniškai, nustačius pereinamąjį laikotarpį iki 2026 m. Šiuo laikotarpiu laivybos bendrovės privalo 2025 m. atsisakyti ATL už 40 proc. išmesto teršalų kiekio, nurodyto 2024 m. ataskaitose, o 2026 m. – už 70 proc. išmesto teršalų kiekio, nurodyto 2025 m. ataskaitose. Ledo klasės laivams taikomas papildomas sumažinimas.

Laivybos bendrovės privalėjo iki 2025 m. kovo 31 d. pateikti ataskaitas dėl savo 2024 m. išmesto teršalų kiekio ir iki 2025 m. rugsėjo 30 d. atsisakyti atitinkamo skaičiaus ATL.

---

[89] Pagal šią paramos sistemą visiškai ar iš dalies padengiamas likęs kainų skirtumas tarp iškastinio žibalo ir reikalavimus atitinkančių aviacinių degalų, kuriuos atskiri komercinių orlaivių naudotojai naudoja tiems savo skrydžiams, kuriems taikomas faktinis anglies dioksido apmokestinimas pagal ES ATLPS; taip šie orlaivių naudotojai skatinami rinktis mažiau taršių rūšių degalus.

2025 m. vasario 6 d. Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) 2025/723, OL L, 2025/723, 2025 4 16, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_del/2025/723/oj.

Komisijos pranešimas C/2025/3186, OL C, C/2025/2934, 2025 5 27, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/2934/oj.

[90] 2025 m. rugsėjo 12 d. Komisijos sprendimas, OL C, C/2025/5004, 2025 9 16, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/5004/oj.

[91] Bendras pasaulinės aviacijos poveikis klimatui yra kur kas didesnis negu vien jo CO_2 komponentas. Kai atsižvelgiama į su CO_2 nesusijusį poveikį, bendras aviacijos poveikis, įvertinta, yra nuo dviejų iki keturių kartų didesnis už CO_2 išmetimo poveikį. Šios taršos problemą yra svarbu spręsti, nes Tarpvyriausybinė klimato kaitos komisija (IPCC) savo Šeštojoje klimato kaitos švelninimo vertinimo ataskaitoje išskyrė tarptautinę aviaciją (ir laivybą) kaip sektorius, kuriuose iškelti klimato srities tikslai nėra pakankami siekiant pagal Paryžiaus susitarimą sustabdyti pasaulio temperatūros kilimą.

[92] 2015 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/757 dėl jūrų transporto išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo, kuriuo iš dalies keičiama Direktyva 2009/16/EB, (OL L 123, 2015 5 19).

[93] Patikrinto jūrų transporto išmestų teršalų kiekio duomenys Sąjungos registre 2025 m. spalio 15 d.

ES apyvartinių taršos leidimų skaičius, atitinkantis ATL atsisakymo reikalavimus (pritaikius atskaitymus ir pereinamojo laikotarpio 2024 m. koeficientą), buvo 35,6 mln. ATL. Siekiant panaikinti atotrūkį tarp patikrinto išmestų teršalų kiekio ir ATL, kurių atsisakyta, skaičiaus jūrų transporto sektoriuje, panaikinami 54 243 768 ATL 2024 metais.

ES ATLPS direktyvoje yra ataskaitų teikimo ir peržiūros nuostata, skirta ES ATLPS įgyvendinimo jūrų transporto sektoriuje stebėsenai, visų pirma tam, kad būtų galima anksti nustatyti elgesį, kuriuo siekiama apeiti reikalavimus, ir kovoti su šiuo reiškiniu. Be to, Komisija 2026 m. peržiūrės ES ATLPS taikymą jūrų transportui, be kita ko, ištirs galimybę išplėsti jos taikymo sritį įtraukiant laivus, kurių bendroji talpa nesiekia 5 000 GT, tačiau yra ne mažesnė kaip 400 GT, ir įvertins aktualią raidą Tarptautinėje jūrų organizacijoje (IMO). 2025 m. balandžio mėn. IMO patvirtino nulinio ŠESD balanso sistemą (angl. *Net-Zero Framework*, IMO NZF), apimančią pasaulinį standartą, pagal kurį laipsniškai mažinamas jūrinio kuro taršos ŠESD intensyvumas, ir tarptautinėje laivyboje išmetamų ŠESD įkainojimo elementą. Šis susitarimas, kol kas dar nepriimtas, yra reikšmingas žingsnis siekiant, kad grynasis jūrų transporto išmetamų ŠESD kiekis taptų lygus nuliui iki 2050 m. arba maždaug apie šiuos metus, t. y. arti šios datos, kaip nustatyta Tarptautinės jūrų organizacijos 2023 m. strategijoje dėl ŠESD. Šio susitarimo priėmimo svarstymas atidėtas iki 2026 m. spalio mėn.

11. ES ATLPS įgyvendinimo tvarka

Sklandžiai veikianti ir aplinkosauginiu požiūriu patikima ES ATLPS priklauso nuo patikimos stebėsenos, ataskaitų teikimo, tikrinimo ir akreditavimo (SATTA) reikalavimais grindžiamos tvarkos. Šie reikalavimai suderinti Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamente ir Akreditavimo ir tikrinimo reglamente (Reglamentas (ES) 2018/2067)[94]. Šalys privalo kasmet teikti šių reglamentų ir ES ATLPS direktyvos įgyvendinimo ataskaitas.

Šiame skyriuje apibendrinami svarbiausi ES ATLPS įgyvendinimo duomenys, pagal ES ATLPS direktyvos 21 straipsnį šalių pateikti už 2024 m. Įgyvendinimo jūrų transporto sektoriuje tvarkos aspektai išsamiai išdėstyti 11.6 skirsnyje.

Kipras dar nebuvo pateikęs savo 2024 m. ataskaitos iki 2025 m. spalio 27 d. (dienos, kurią baigta rengti ši ataskaita). Kadangi naujausių Kipro duomenų neturima, šiame skyriuje kaip pakaitiniai duomenys naudojami Kipro pateikti 2023 m. duomenys, kad kaitos iš metų į metus palyginimas būtų įmanomas. Naudojami visų kitų šalių duomenys yra 2024 m. duomenys.

11.1. Išmetamųjų teršalų kiekio stebėsena ir ataskaitų teikimas

ES ATLPS išmetamųjų teršalų kiekio stebėsenos tvarka yra pagrįsta moduliniu principu. Ji teikia veiklos vykdytojams daug lankstumo, taigi užtikrinamas tiek ekonominis efektyvumas, tiek išmetamųjų teršalų kiekio duomenų patikimumas. Veiklos vykdytojai gali taikyti kelis stebėsenos metodus (skaičiavimu grindžiamą arba matavimu grindžiamą metodą ir, išimties tvarka, alternatyvų metodą), taip pat rinktis atskiroms įrenginio dalims taikytinų metodų derinį. Orlaivių naudotojams leidžiama taikyti tik skaičiavimu grindžiamus metodus, o pagrindinis skrydžio parametras yra degalų sąnaudos.

[94] 2018 m. gruodžio 19 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2018/2067, OL L 334, 2018 12 31. Šis reglamentas 2020 m. iš dalies pakeistas Komisijos reglamentu (ES) 2020/2084, 2024 m. – Reglamentu (ES) 2024/1321 ir 2025 m. – Reglamentu (ES) 2025/1192. Žr. jo konsoliduotą redakciją.

Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamente reikalaujama turėti ir įrenginiams parengtą, ir orlaivių naudotojų parengtą stebėsenos planą, patvirtintą nacionalinės kompetentingos institucijos. Taip užkertamas kelias veiklos vykdytojams savavališkai rinktis stebėsenos metodikas ir skirtingus laikotarpius. 2024 m. keturios šalys[95] (2023 m. – penkios šalys) toliau leido nedidelės rizikos atvejais naudoti supaprastintus įrenginių stebėsenos planus[96]. Aviacijos sektoriuje ši nuostata taikoma tik mažiesiems teršėjams Belgijoje.

Dėl įrenginių ir toliau buvo laikomasi išmetamųjų teršalų kiekio stebėsenos teisinių reikalavimų. Daugumos įrenginių išmetamam teršalų kiekiui apskaičiuoti taikyta skaičiavimu grindžiama metodika[97]. Pranešta, kad nepertraukiamojo išmetamo teršalų kiekio matavimo sistemos (CEMS) taikytos tik 274 įrenginiams (3,2 proc.) 23 šalyse. Iš jų 221 įrenginyje CEMS taikyta išmetamam CO_2 kiekiui, 40 įrenginių – N_2O kiekiui ir 13 įrenginių – abiejų rūšių dujų kiekiui matuoti. CEMS dažniausiai naudojamasi Prancūzijoje. Matuotuose iš 163 įrenginių išmetamuose teršaluose taip pat buvo biogeninio CO_2. Iš tų įrenginių, kuriems taikoma CEMS, 189 įrenginiuose ji taikyta daugiau kaip 95 proc. išmetamų teršalų, o likusiems 85 įrenginiams taikytas CEMS ir skaičiavimu grindžiamos metodikos derinys.

Tik 12 šalių pranešė taikiusios alternatyvią metodiką. Ši metodika taikyta 31 įrenginiui, kurių bendras išmetamųjų teršalų kiekis sudaro apie 2,0 mln. t CO_2e (tai yra šešiais įrenginiais daugiau nei 2023 m., tačiau 0,6 mln. t CO_2e mažiau taršos atžvilgiu). Vienam Nyderlanduose esančiam įrenginiui teko 52 proc. viso pranešto išmetamųjų teršalų kiekio, nustatyto remiantis alternatyvia metodika, taikyta dėl sudėtingos jo struktūros.

2024 m. dauguma įrenginių atitiko Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamente nustatytus būtiniausių pakopų reikalavimus[98]. Pranešta, kad reikalavimo didiesiems sukėlikliams taikyti aukščiausias pakopas neatitiko (bent vieno parametro atžvilgiu) tik 97 įrenginiai, priskiriami C kategorijai (2023 m. – 98). Tie įrenginiai buvo 18 šalių (2023 m. – 17) ir sudarė 17,1 proc. C kategorijos įrenginių. Tokie nukrypimai leidžiami tik veiklos vykdytojui įrodžius, kad pasiekti aukščiausios pakopos techniškai neįmanoma arba dėl to būtų patirta nepagrįstai didelių išlaidų. Kai šios sąlygos nebetaikomos, veiklos vykdytojas turi atitinkamai patobulinti stebėsenos sistemą.

11.1.1. Deginant komunalines atliekas išmetamų teršalų kiekio stebėsena ir ataskaitų teikimas

Iki 2026 m. liepos 31 d. Komisija turi įvertinti galimybę į ES ATLPS įtraukti teršalus, išmetamus deginant komunalines atliekas (ir galbūt per kitus atliekų tvarkymo procesus). Šis vertinimas įeina į platesnę ES ATLPS peržiūrą, dėl kurios numatoma pateikti pasiūlymą 2026 m.

Nuo 2024 m. sausio 1 d. dėl komunalinių atliekų deginimo įrenginių (viršijančių 20 MW vardinės šiluminės galios slenkstį) yra privaloma stebėti išmetamųjų teršalų kiekį ir apie jį pranešti ataskaitose

[95] Šios valstybės narės buvo Danija, Lietuva, Nyderlandai ir Suomija. Vengrija teikia nebe supaprastintas ataskaitas.

[96] Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento 13 straipsnis.

[97] Pagrindinė to priežastis yra ta, kad matavimu grindžiamai metodikai taikyti reikia nemažai išteklių ir praktinės patirties, kurių daugelis mažesnių veiklos vykdytojų stokoja.

[98] Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamente reikalaujama, kad visi veiklos vykdytojai pasiektų tam tikras būtiniausias pakopas. Įrenginiai, iš kurių išmetama daugiau kaip 50 tūkst. tonų CO_2, turi atitikti didiesiems sukėlikliams taikomus aukščiausios pakopos reikalavimus (taip pasiekiama patikimesnė duomenų kokybė, o mažesniems sukėlikliams mažiau griežti reikalavimai taikomi dėl ekonominio efektyvumo priežasčių).

ES ATLPS. Vis dėlto šiuos įrenginius eksploatuojantiems subjektams šiuo metu neprivaloma atsisakyti apyvartinių taršos leidimų už juose išmetamus teršalus. 18 šalių (17 valstybių narių ir Norvegija) pranešė apie 2024 m. deginant kurą komunalinių atliekų deginimo įrenginiuose išmestą teršalų kiekį[99].

11.1.2. Su CO_2 nesusijusio aviacijos poveikio stebėsena ir ataskaitų teikimas

Nuo 2025 m. sausio 1 d. orlaivių naudotojai privalo stebėti su CO_2 nesusijusį aviacijos poveikį ir dėl to teikti ataskaitas. Ši pareiga apima iš skrendančių lėktuvų išmetamas sulfatų ir suodžių kietąsias daleles, vandens garus, azoto oksidus ir sieros dioksidą. Kad pradžia būtų sklandesnė, privaloma su CO_2 nesusijusio poveikio stebėsena ir pareiga dėl to teikti ataskaitas iki 2026 m. taikoma tik EEE vidaus skrydžiams (apimant ir atokiausius regionus), taip pat skrydžiams iš EEE į Šveicariją ir Jungtinę Karalystę. Raginama savanoriškai teikti ataskaitas dėl skrydžių visais maršrutais. Nuo 2027 m. pareiga teikti ataskaitas automatiškai taikoma visiems skrydžiams.

Orlaivių naudotojai gali rinktis vieną iš dviejų metodų savo aviacijos poveikiui, nesusijusiam su CO_2, stebėti. C metodas yra standartinis metodas: jį taikant atsižvelgiama į oro sąlygų ir skrydžio informaciją, taip pat į orlaivio ir degalų savybes. Pagal D metodą taikoma paprastesnė stebėsenos metodika mažataršių orlaivių naudotojų išmetamų teršalų kiekiui apskaičiuoti, nes tam daugiausia reikia informacijos apie skrydį ir trajektoriją, o duomenų apie oro sąlygas ir degalų savybes galima neįtraukti.

Komisija kuria NEATS stebėsenos priemonę stebėsenos ir ataskaitų teikimo procesui palengvinti. Pirmosios ataskaitos turi būti pateiktos 2026 m.

Iki 2027 m. gruodžio 31 d. Komisija, remdamasi su CO_2 nesusijusio aviacijos poveikio stebėsenos sistemos taikymo rezultatais, pateiks ataskaitą ir, jei bus tikslinga, pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto, skirto su CO_2 nesusijusiam poveikiui mažinti.

11.2. Tikrinimas ir akreditavimas

ES ATLPS išmetamųjų teršalų kiekio ataskaitų tikrintojai turi būti akredituoti nacionalinės akreditacijos įstaigos pagal Akreditavimo ir tikrinimo reglamentą[94], ISO 17029 ir ISO 14065 (tarptautinius ISO standartus, kurie taikomi akredituojant tikrintojus). Akredituotų tikrintojų veikla abipusiškai pripažįstama visose ES ATLPS dalyvaujančiose šalyse ir jie gali naudotis visais bendrosios rinkos teikiamais pranašumais. Taip užtikrinamas ir pakankamas paslaugų prieinamumas visoje ES. Išsami 2024 m. akreditavimo ir tikrinimo aspektų apžvalga pateikta pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento 4 skirsnyje.

2024 m. veikė 94 akredituoti įrenginių tikrintojai ir 17 akredituotų orlaivių naudotojų tikrintojų. Be to, 26 šalys pranešė, kad jų teritorijoje 2024 m. veikė bent vienas užsienio tikrintojas, o šešios šalys nurodė, kad jose veikė vien užsienio tikrintojai. Tai rodo, kad tikrintojų abipusis pripažinimas tarp šalių tebėra sklandus.

Nustatyta, kad tikrintojai gerai laikosi Akreditavimo ir ataskaitų teikimo reglamento reikalavimų. Pranešta tik apie vieną tikrintojo veiklos sustabdymo 2024 m. atvejį (Rumunijoje). Be to, nepranešta apie jokių tikrintojų akreditacijos panaikinimą. Dviem atvejais (Danijoje ir Prancūzijoje) susiaurinta vertintojų akreditacijos sritis. Palyginimo tikslais pažymėtina, kad 2023 m. nebuvo pranešimų apie

[99] Ne visos ES ATLPS dalyvaujančios šalys turi komunalinių atliekų deginimo pajėgumų ar įrenginių, patenkančių į ES ATLPS stebėsenos pareigos taikymo sritį.

jokius akreditacijos laikino sustabdymo ar panaikinimo atvejus, tačiau buvo pranešta apie du akreditacijos srities susiaurinimo atvejus.

Antroji Akreditavimo ir tikrinimo reglamento peržiūra priimta 2025 m. birželio 18 d.[100] Peržiūros tikslas buvo:

- suderinti su pakeitimais, kurie 2024 m. įtraukti į Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamentą:
    - įtraukti reikalavimus dėl su CO_2 nesusijusio aviacijos poveikio ataskaitų tikrinimo, tikrintojo patikrų, susijusių su CO_2 transportavimu ir CCU, tikrintojo patikrų, susijusių su biomase, nebiologinės kilmės degalais iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių (RFNBO), perdirbtos anglies degalais (RCF), mažo anglies dioksido pėdsako sintetiniais degalais (SLCF), taip pat tikrintojo patikrų, susijusių su alternatyviais aviaciniais degalais ir degalais, dėl kurių gali būti teikiama parama pagal ATLPS;
    - apibrėžti tikrintojo vaidmenį ATLPS 2 konkrečiais nesudėtingais stebėsenos atvejais ir labiau supaprastinti tikrinimą tokiais atvejais;
- suderinti su Reglamentu dėl nemokamų ATL suteikimo, įtraukiant poveikio klimatui neutralumo ataskaitų tikrinimą.

11.3. Rekomendaciniai dokumentai

Komisija yra parengusi rekomendacinius dokumentus[101] dėl stebėsenos, ataskaitų teikimo, tikrinimo ir akreditavimo. Juose siekiama kompetentingoms institucijoms, veiklos vykdytojams, tikrintojams ir kitiems suinteresuotiesiems subjektams pateikti išsamius nurodymus, metodus ir geriausią praktiką, kaip įgyvendinti ES ATLPS. Šios rekomendacijos yra labai svarbios ES ATLPS išmetamo teršalų kiekio duomenų vientisumui, skaidrumui, suderinimui ir tikslumui užtikrinti. Kadangi metodikos ir technologijos tobulėja, geriausios praktikos ir naujų metodų taikymas padeda mažinti klaidų ir pasiekti bendrą sistemos veiksmingumą mažinant išmetamą ŠESD kiekį.

Šie dokumentai bus atnaujinami atsižvelgiant į Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento ir Akreditavimo ir tikrinimo reglamento peržiūras. Pirmenybė teikta bendrajam rekomendaciniam dokumentui dėl įrenginių (jis paskelbtas 2025 m. pradžioje), po to – rekomendaciniams dokumentams orlaivių naudotojams, dėl biomasės kuro ir kito visai netaršaus kuro, rekomendacijoms dėl tikrinimo ir kt.; visus šiuos dokumentus numatoma paskelbti 2025 m. antrojoje pusėje.

Be to, visi stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo (SATT) duomenims teikti skirti šablonai 2025 m. pradžioje atnaujinti pritaikant prie naujų abiejų reglamentų nuostatų. Galiausiai, šiuo metu atnaujinamos rekomendacijos dėl stebėsenos ir ataskaitų teikimo ATLPS 2. Rekomendacijos dėl akreditavimo ir tikrinimo ATLPS 2 paskelbtos 2025 m. birželio mėn.[102] Visus antrinius rekomendacinius dokumentus planuojama per 2025 m. atnaujinti.

---

[100] Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2025/1192, OL L, 2025/1192, 2025 6 19, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2025/1192/oj.

[101] ES ATLPS išmetamųjų teršalų stebėsena, ataskaitų teikimas ir tikrinimas, Klimato politikos generalinis direktoratas, 2024 m. rugpjūčio 31 d.

[102] *Guidance Document, The Accreditation and Verification Regulation* - ETS2 Verification Guidance (2025 m. birželio mėn.).

11.4. Nacionalinės kompetentingos institucijos

Įvairiose šalyse skiriasi tai, kaip nacionalinės kompetentingos institucijos organizuoja savo darbą įgyvendinant ES ATLPS. Kai kuriose šalyse dalyvauja daugiau vietos valdžios institucijų, o kitose įgyvendinimas labiau centralizuotas. Šalys renkasi šiuos požiūrius pagal efektyvumą išlaidų ir laiko atžvilgiais. ES ATLPS įgyvendinančių kompetentingų institucijų tarpusavio koordinavimo apžvalga pateikta pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento 4 skirsnyje.

Visos šalys pranešė, kad 2024 m. įgyvendinant ES ATLPS dalyvavo bent viena centrinė kompetentinga institucija. Šešiose šalyse tik viena centrinė kompetentinga institucija buvo atsakinga už visą ES ATLPS veiklą[103]. Tais atvejais, kai ES ATLPS veiklą valdo kelios kompetentingos institucijos, šalys nurodė naudojančios vieną ar daugiau įvairių sprendimų ir priemonių šių institucijų darbui tarpusavyje koordinuoti. Pagal tokius sprendimus ir priemones, be kita ko, centrinė kompetentinga institucija atsako už stebėsenos, ataskaitų teikimo, akreditavimo ir tikrinimo darbą (11 šalių), atlieka koordinavimo funkciją[104] (dešimtyje šalių), centrinė kompetentinga institucija teikia vietos valdžiai nurodymus ir gaires, kurių laikytis privaloma (penkiose šalyse), organizuoja bendrą mokymą kompetentingoms institucijoms (aštuoniose šalyse) ir sudaro reguliarias darbo grupes arba rengia susitikimus tarp institucijų (14 šalių).

2024 m. 16 šalių (tiek pat, kiek ir 2023 m.) neėmė administracinių rinkliavų iš įrenginių valdytojų už leidimų išmesti ŠESD išdavimą ir stebėsenos planų patvirtinimą. 18 šalių (2023 m. – 17) orlaivių naudotojams taip pat nereikėjo mokėti jokių rinkliavų. Rinkliavų dydis reikšmingai skyrėsi tarp šalių ir priklausomai nuo paslaugų pobūdžio: nuo maždaug 19 EUR iki 9 300 EUR už leidimo išmesti ŠESD išdavimą ir stebėsenos plano patvirtinimą dėl įrenginių, o orlaivių naudotojams nuo maždaug 2 EUR iki 4 700 EUR. Be pradinio patvirtinimo, 13 šalių pranešė taip pat imančios įvairaus dydžio administracines rinkliavas už leidimų ar stebėsenos planų reikšmingus pakeitimus. ES ATLPS administracinių rinkliavų apžvalga pateikta pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento 4 skirsnyje.

11.5. Atitiktis ES ATLPS reikalavimams

Atitiktis ES ATLPS reikalavimams tikrinama per metinius ciklus. Įrenginių valdytojai ir orlaivių naudotojai už kiekvienus veiklos metus turi iki kitų metų kovo 31 d. pateikti metinę išmetamųjų teršalų kiekio ataskaitą. Kompetentingai institucijai patikrinus patvirtintą ataskaitą, veiklos vykdytojas turi iki tų pačių metų rugsėjo 30 d. atsisakyti tokio ATL skaičiaus, koks atitinka patikrintą jo išmestų teršalų kiekį.

Pagal ES ATLPS direktyvą skiriama 100 EUR[105] bauda už kiekvieną išmesto CO_2, dėl kurio nebuvo laiku atsisakyta ATL, toną. Šios baudos suma papildo reikiamo ATL atsisakymo išlaidas. Gali būti taikomos ir kitokios sankcijos už ES ATLPS teisės aktų pažeidimus.

[103] Šios šalys buvo Airija, Čekija, Danija, Islandija, Italija ir Lichtenšteinas.

[104] Ten, kur atsakomybė už stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo (SATT) darbą tenka regionų ir (arba) vietos valdžios institucijoms, centrinė kompetentinga institucija taip pat peržiūri aktualius dokumentus (kaip antai stebėsenos planus); taip siekiama stebėti SATT procesų kokybę.

[105] Baudos dydis indeksuojamas pagal infliaciją.

Atitikties ES ATLPS reikalavimams užtikrinimo priemonių ir baudų už išmestą perviršinį teršalų kiekį išsami apžvalga pateikta pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento 4 skirsnyje.

Atitikties ES ATLPS reikalavimams lygis per 2024 m. atitikties ciklą išliko labai aukštas. Kaip ir per praėjusius kelerius metus, veiklos vykdytojai, kuriems tenka atsakomybė už daugiau kaip 99 proc. elektros energijos gamyboje, pramoninėje gamyboje ir aviacijoje išmetamo teršalų kiekio, savo teisines prievoles atliko laiku.

Atitikties užtikrinimo sistemos efektyvumas taip pat padidėjo, plačiau pereinama prie elektroninio ataskaitų teikimo. 2024 m. 17 šalių naudojo automatizuotą elektroninio keitimosi duomenimis tarp veiklos vykdytojų ar orlaivių naudotojų sistemą. Dešimt šalių taip pat naudojo automatizuotas IT sistemas valdydamos su stebėsenos metodikos planais, metinėmis veiklos lygio ataskaitomis ir kitokiu keitimusi informacija apie ATL paskirstymo duomenis susijusį darbo srautą.

Dėl išimtinių aplinkybių 12 šalių (2023 m. – devynios šalys) leido tikrintojų virtualius apsilankymus vietoje[106]. Atitinkamos kompetentingos institucijos patvirtino virtualius apsilankymus vietoje dėl 27 įrenginių ir 46 orlaivių naudotojų. Akreditavimo ir tikrinimo reglamentas 2024 m. iš dalies pakeistas išplečiant virtualių apsilankymų vietoje galimybes aviacijos sektoriuose. Dabar, jeigu yra įvykdytos tam tikros sąlygos, virtualūs tikrintojų apsilankymai vietoje leidžiami ne vien *force majeure* aplinkybėmis.

Atitikties reikalavimams patikras pagal metines išmetamųjų teršalų kiekio ataskaitas atlieka visos šalys, administruojančios veiklos vykdytojus (taip nėra Lichtenšteine įrenginių atžvilgiu, Lichtenšteine ir Šiaurės Airijoje orlaivių naudotojų atžvilgiu). Dėl įvairaus pobūdžio patikrų pranešama, kiek procentų išmetamųjų teršalų kiekio ataskaitų patikrinta; žr. pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento 4 skirsnį. 2024 m. Italija nepranešė apie atliktų patikrų pobūdį, o visos kitos atitinkamos kompetentingos institucijos tikrino dėl įrenginių parengtų ataskaitų išsamumą ir dauguma jų, įskaitant Italijos institucijas, tą patį darė ir dėl orlaivių naudotojų ataskaitų. Išimtys buvo Graikijos, Latvijos, Norvegijos ir Prancūzijos kompetentingos institucijos; Lietuva nurodė, kad išmetamųjų teršalų kiekis sutikrinamas su duomenimis iš kitų šaltinių.

12 šalių kompetentingos institucijos nustatė konservatyvius įverčius dėl 62 įrenginių (apie 0,55 proc. visų įrenginių, tiek pat, kiek ir 2023 m.). Dėl kai kurių įrenginių įvertintas per keletą metų išmestų teršalų kiekis, gauti iš viso 87 įverčiai, iš kurių 33 buvo 2024 metų, o likusieji – konservatyvūs ankstesnių metų įverčiai. Konservatyvūs išmetamųjų teršalų kiekio įverčiai pagal Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento 70 straipsnį buvo nustatomi, kai metinės išmetamųjų teršalų kiekio ataskaitos nebuvo pateiktos laiku arba kai neigiama patikros išvada buvo padaryta dėl patikros srities apribojimų, reikšmingo iškraipymo ar neatitikties reikalavimams, trūkstant aiškumo, kad būtų galima pagrįstai patikinti, jog ataskaitoje reikšmingų iškraipymų nėra. Toks įvertinimas taip pat bus atliekamas tuo atveju, jei bus nustatyta, kad išmetamųjų teršalų kiekio ataskaita neatitinka Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento nuostatų.

Trys šalys (2023 m. – taip pat trys) pateikė konservatyvius aviacijos sektoriaus įverčius dėl 17 (2023 m. – 22) orlaivių naudotojų.

[106] Akreditavimo ir tikrinimo reglamento 34a straipsniu tikrintojui leidžiama apsilankyti vietoje virtualiai, jeigu dėl ypatingų ir nenumatytų aplinkybių tikrintojas negali fiziškai nuvykti į vietą. Tai leidžiama tik jeigu tam pritaria kompetentinga institucija ir jeigu yra įvykdytos tam tikros sąlygos.

Kompetentingų institucijų atliekamos patikros ir toliau reikšmingai papildo tikrintojų darbą. 18 šalių (2023 m. – 19) pranešė, kad, be išmetamųjų teršalų kiekio ataskaitų tikrinimo, jų institucijos atliko ir įrenginių patikrinimus vietoje. Penkios šalys[107] (2023 m. – trys) pranešė apie aviacijos sektoriuje atliktus patikrinimus vietoje.

2024 m. 31 įrenginio veiklos vykdytojams devyniose šalyse skirtos baudos už tai, kad ATL, kurių atsisakyta, skaičius nebuvo pakankamas jų ataskaitose nurodytam išmetamųjų teršalų kiekiui (perviršiniam kiekiui) padengti. Aviacijos sektoriuje šešios šalys pranešė, kad baudos už išmestą perviršinį teršalų kiekį skirtos 11 orlaivių naudotojų. Dėl su įrenginiais susijusių prievolių dėl išmetamųjų teršalų pranešta apie iš viso 47 pažeidimus 12 šalių[108], už kuriuos skirtos 36 baudos (bendra suma – 476,5 mln. EUR), pateikti oficialūs įspėjimai ar oficialūs pranešimai. Dėl įrenginių, kuriuos eksploatuojantys subjektai prašė suteikti nemokamų ATL, pranešta apie keturis pažeidimus trijose šalyse[109], dėl dviejų iš jų skirtos baudos, kurių bendra suma – 0,07 mln. EUR.

Aviacijos sektoriuje pranešta apie 19 pažeidimų šešiose šalyse[110], dėl 13 iš jų skirtos piniginės baudos (iš viso 4,1 mln. EUR). Pagrindinės priežastys buvo išmetamųjų teršalų kiekio ataskaitų teikimo terminų nesilaikymas ir tai, kad nebuvo atsisakyta ATL, kurių reikėjo atsisakyti.

11.6. Įgyvendinimo jūrų transporto sektoriuje tvarka

Jūrų transportui taikoma stebėsenos, ataskaitų teikimo, tikrinimo ir akreditavimo reikalavimų tvarka parengta pagal kitiems sektoriams ES ATLPS nustatytą tvarką, atitinkamai ją pritaikius. Jūrų transporto stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo (SATT) reglamentas 2023 m. peržiūrėtas, kad ES ATLPS būtų galima išplėsti įtraukiant jūrų transportą, visų pirma išplėsti SATT sistemos taikymo sritį, kad ji apimtų CH_4 ir N_2O (nuo 2026 m.), ir nustatyti taisykles, kaip turi būti nustatomi laivų, kuriems taikoma ES ATLPS, išmetami teršalų kiekiai ir tie kiekiai sudedami laivybos bendrovės lygmeniu. Atitinkami sistemos įgyvendinimui reikalingi deleguotieji aktai priimti 2023 m., o po to Komisija parengė rekomendacinių dokumentų, skirtų padėti suinteresuotiesiems subjektams atlikti savo teisines prievoles, rinkinį[111].

11.6.1. Išmetamųjų teršalų kiekio stebėsena ir ataskaitų teikimas

Laivybos bendrovės nuo 2018 m. privalo stebėti išmetamųjų teršalų kiekį ir dėl to teikti ataskaitas pagal Jūrų transporto SATT reglamentą: pagal jį bendrovės turi teikti stebėsenos planus, išmetamųjų teršalų kiekio ataskaitas ir patikrų ataskaitas dėl kiekvieno laivo, už kurį jos atsakingos. Nuo 2024 m. jos taip pat turi teikti duomenis bendrovės lygmeniu, su papildomais duomenimis, pranešamais ES ATLPS, pateikdamos suvestinę ataskaitą dėl visų savo laivų.

[107] Dar dvi šalys (Lichtenšteinas ir Šiaurės Airija) jokių orlaivių naudotojų neadministruoja.

[108] Šios 12 šalių yra Kroatija (5), Čekija (5), Suomija (1), Prancūzija (4), Vengrija (6), Italija (3), Latvija (1), Lietuva (2), Nyderlandai (1), Lenkija (18), Ispanija (1) ir Švedija (1).

[109] Šios trys šalys yra Vengrija (1), Latvija (1) ir Švedija (2).

[110] Šios šešios šalys yra Danija (2), Kroatija (2), Italija (6), Latvija (2), Ispanija (6) ir Švedija (1).

[111] Tuo metu, kai buvo rengiamas šis dokumentas, buvo baigti rengti trys pagrindiniai 2024 ir 2025 m. rekomendaciniai dokumentai. Šiuo metu jie yra viešai prieinami: SATT (ATLPS) bendrosios rekomendacijos laivybos bendrovėms (rekomendacinis dokumentas Nr. 1), bendrosios rekomendacijos dėl administruojančiųjų institucijų atliekamo stebėsenos planų patvirtinimo proceso (rekomendacinis dokumentas Nr. 2) ir bendrosios rekomendacijos dėl akreditavimo ir tikrinimo (rekomendacinis dokumentas Nr. 3).

Šiuo tikslu pakanka vieno bendro stebėsenos ir ataskaitų teikimo proceso, nors ES ATLPS teiktini duomenys iš dalies gali skirtis nuo duomenų, teiktinų pagal Jūrų transporto SATT reglamentą, pvz., dėl taikymo srities (šiltnamio efektą sukeliančios dujos, reisų aprėptis) ir skirtingų taikytinų nukrypti leidžiančių nuostatų, nustatytų ES ATLPS direktyvoje. Be to, ES ATLPS taikymo srityje veikiančios bendrovės turi įvykdyti papildomus reikalavimus, kad užtikrintų savo pareigų pagal ES ATLPS direktyvą vykdymą (pvz., turėti atitinkamos administruojančiosios institucijos patvirtintą stebėsenos planą, Sąjungos registre atidaryti jūrų transporto veiklos vykdytojo sąskaitą ir kt.), palyginti su tomis bendrovėmis, kurių veikla patenka tik į jūrų transporto SATT taikymo sritį.

2024 m. 3 313 laivybos bendrovių pateikė išmetamųjų teršalų kiekio ataskaitą bendrovės lygmeniu; šios ataskaitos apėmė iš viso 13 627 laivus. Šios bendrovės platesnėje SATT taikymo srityje pranešė apie 138,3 mln. t CO_2[112], išmesto sunaudojus 44,7 mln. tonų kuro; iš šio kiekio jūrinis iškastinis kuras[113] sudarė 99,4 proc. suvartojimo, apie kurį pranešta[114], o 0,6 proc. buvo visai netaršus (pagal netaršumo reitingą) kuras.

SATT taikymo srityje bendrovės lygmeniu pranešamas patikrintas išmestų teršalų kiekis buvo sumažintas, kaip užfiksuota THETIS SATT sistemoje, kad būtų nustatytas išmetamųjų teršalų kiekis ES ATLPS taikymo srityje; tam taikytos atitinkamos taisyklės: nulinis netaršumo reitingas reikalavimus atitinkančiam kurui (0,7 mln. tonų), ATLPS geografinės taikymo srities apribojimas iki 50 proc. reisų už EEE ribų (48,6 mln. tonų), anglies dioksido surinkimas ir saugojimas (CCS) ir anglies dioksido surinkimas ir naudojimas (CCU) (56 tonos) ir nukrypti leidžiančios nuostatos dėl mažųjų salų, paslaugų viešojo pirkimo sutarčių bei viešųjų paslaugų įsipareigojimų ir atokiausių regionų (3,9 mln. tonų)**[115]**.

11.6.2. Tikrinimas ir akreditavimas

ATLPS jūrų transporto sektoriuje, kaip ir kituose ATLPS sektoriuose, veikiantis tikrintojas turi būti nacionalinės akreditacijos įstaigos akredituotas pagal Akreditavimo ir tikrinimo reglamentą ir ISO 14065 (tarptautinį ISO standartą). Tikrintojas vykdo įvairią veiklą pagal SATT reglamento reikalavimus, tikrindamas stebėsenos plano įgyvendinimą ir laivybos bendrovės ataskaitose – tiek laivo, tiek bendrovės lygmeniu – pateiktus duomenis.

2024 m. jūrų transporto SATT veiklą vykdė 22 akredituoti tikrintojai. Nustatyta, kad tikrintojai gerai laikosi akreditavimo ir ataskaitų teikimo jūrų transporto sektoriuje taisyklių. Nepranešta apie jokį tikrintojų veiklos laikiną sustabdymą ar tikrintojo akreditacijos panaikinimą 2024 m.

11.6.3. Administruojančiosios institucijos

Kad ES ATLPS veiktų sklandžiai ir būtų veiksminga, kiekviena laivybos bendrovė priskiriama vienai administruojančiajai institucijai vienoje valstybėje narėje. Tai ta valstybė narė, kuriai laivybos bendrovė pateikia stebėsenos planą patvirtinti, patikrintą metinę išmetamųjų teršalų kiekio ataskaitą ir bendrovės

[112] Šis skaičius apima laivų, už kuriuos atsakingos laivybos bendrovės, vykdančios veiklą ES ATLPS taikymo srityje, išmetamuosius teršalus, neįtraukiant tų laivų ir veiklos, kurie patenka tik į SATT taikymo sritį (pvz., dėl bendrosios talpos, laivo tipo), taip pat neįtraukiant išmetamo metano ir diazoto oksido. Šiame skirsnyje nurodyti duomenys yra gauti iš THETIS SATT sistemos, kaip nurodyta bendrovių lygmens ataskaitose, laivybos bendrovių pateiktose 2025 m. spalio 15 d.

[113] Kuras, priskiriamas iškastinio kuro klasei pagal Reglamento (ES) 2015/757 I priedo A dalyje nurodytą klasifikaciją.

[114] Kaip ir ankstesniais ataskaitiniais laikotarpiais jūrų transporto SATT sistemoje iki jūrų transporto įtraukimo ES ATLPS, laivybos bendrovės išmetamųjų teršalų kiekį nustatė taikydamos tik skaičiavimo metodą.

[115] Dar 0,5 mln. tonų atskaityta savanoriškai pritaikius atskaitymą dėl ledo klasės laivų.

išmetamųjų teršalų kiekio ataskaitą ir kuri administruoja laivybos bendrovę pagal jos sąskaitą Sąjungos registre. Kiekviena laivybos bendrovė administruojančiajai valstybei narei priskiriama taikant ES ATLPS direktyvoje nustatytas taisykles[116].

11.6.4. Atitiktis ES ATLPS reikalavimams jūrų transporto sektoriuje

2025 m. buvo pirmieji metai, kai ES ATLPS, remiantis pateiktais duomenimis apie 2024 m. veiklą, buvo atsisakoma apyvartinių taršos leidimų (ATL) už jūrų transporto išmetamuosius teršalus. Laivybos bendrovės iki teisės aktais nustatyto termino atsisakydamos ATL, įvykdė daugiau kaip 99 proc. atsisakymo reikalavimų[117].

11.6.5. ATLPS 2 įgyvendinimas

Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamente ir Akreditavimo ir tikrinimo reglamente taip pat nustatyti ATLPS 2 įgyvendinimo SATTA (stebėsenos, ataskaitų teikimo, tikrinimo ir akreditavimo) reikalavimai. Kad naująją sistemą būtų lengviau įgyvendinti, Komisija parengė rekomendacinius dokumentus ir šablonus nacionalinėms kompetentingoms institucijoms, reguliuojamiesiems subjektams ir tikrintojams[118]:

- bendrąsias rekomendacijas ATLPS 2 reguliuojamiesiems subjektams dėl Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento;
- stebėsenos plano šabloną reguliuojamiesiems subjektams;
- metinės išmetamųjų teršalų kiekio ataskaitos šabloną reguliuojamiesiems subjektams;
- rekomendacijas dėl akreditavimo ir tikrinimo ATLPS 2;
- ATLPS 2 patikros ataskaitos šabloną.

12. ES ATLPS Europos Sąjungos klimato ir energetikos valdymo kontekste

ES ATLPS veikia platesniame ES klimato ir energetikos valdymo kontekste, apimančiame Energijos vartojimo efektyvumo direktyvą (Direktyva (ES) 2023/1791)[119], kurios išdėstymas nauja redakcija atliktas kaip Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą reformų rinkinio dalis. Šios direktyvos tikslas – taupyti energiją, nustatant su tuo susijusius tikslus ir įpareigojimus valstybėms narėms ir įmonėms. Renkantis tam skirtas politikos priemones ir veiksmus, ES ATLPS anglies dioksido kainos signalas yra svarbus veiksnys. Pagal Energijos vartojimo efektyvumo direktyvos 35 straipsnio 1 dalį, Komisijos metinėje ataskaitoje dėl Europos anglies dioksido rinkos veikimo (ši ataskaita) turi būti atsižvelgiama į tos direktyvos įgyvendinimą.

Peržiūrėtoje Energijos vartojimo efektyvumo direktyvoje nustatytos naujos taisyklės siekiant galutinės energijos suvartojimą ES lygmeniu iki 2030 m. sumažinti 11,7 proc., palyginti su projekcijomis pagal 2020 m. ES atskaitos scenarijų. Visos valstybės narės turi prisidėti prie to, kad šis tikslas būtų pasiektas.

[116] ES ATLPS direktyvos 3gf straipsnis.

[117] Atsisakytinų ATL, apie kuriuos pranešama, kiekis nustatomas pagal 2025 m. spalio 1 d. Sąjungos registre buvusius bendrovių pateiktus duomenis.

[118] ATLPS 2: pastatų, kelių transporto ir papildomi sektoriai, Klimato politikos generalinis direktoratas.

[119] 2023 m. rugsėjo 13 d. Direktyva (ES) 2023/1791, kuria iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2023/955 (nauja redakcija), OL L 231, 2023 9 20.

Šiuo tikslu jos nustato nacionalinius orientacinius įnašus ir trajektorijas savo atnaujintuose integruotuose nacionaliniuose energetikos ir klimato srities veiksmų planuose (NEKSVP) pagal Valdymo reglamentą. Savo galutinius atnaujintus NEKSVP valstybės narės turėjo pateikti iki 2024 m. birželio 30 d.

2025 m. gegužės mėn. Komisija paskelbė savo ES mastu atliktą NEKSVP vertinimą po jų atnaujinimo, atlikto atsižvelgiant į 2030 m. tikslus[120]. Prie šio vertinimo pridėtas Komisijos tarnybų darbinis dokumentas, kuriame pateiktas individualus pirmųjų pateiktų 23 planų vertinimas[121]. Vėliau Komisija 2025 m. spalio mėn. paskelbė savo atliktą Estijos ir Slovakijos galutinių NEKSVP vertinimą[122]. Belgija savo galutinį NEKSVP pateikė 2025 m. spalio mėn. Lenkija yra vienintelė valstybė narė, kuri dar nepateikė savo galutinio atnaujinto NEKSVP. Atnaujintų NEKSVP analizės išvados aptariamos ir 2025 m. klimato politikos veiksmų pažangos ataskaitoje[123].

Į ES ATLPS anglies dioksido kainos signalą atsižvelgiama vertinant su energijos vartojimo efektyvumu susijusias investicijas ir priemones į ATLPS įtrauktuose sektoriuose. Valstybės narės iš ES ATLPS aukcionų gautas pajamas naudoja ir energijos vartojimo efektyvumo didinimui finansuoti (žr. 8 skyrių). Iš 2024 m. ATLPS pajamų 15 valstybių narių nurodė išleidusios 3,3 mlrd. EUR 63 projektams, susijusiems su energijos vartojimo efektyvumu, finansuoti. Tai apėmė investicijas į viešųjų ir privačių pastatų šiluminį modernizavimą, konsultacijas dėl efektyvaus energijos vartojimo, efektyvų viešąjį apšvietimą, efektyvias šildymo ir vėsinimo sistemas (įskaitant centralizuotą šilumos tiekimą), taip pat mokslinius tyrimus ir plėtrą; visu tuo siekiama tikslo mažinti energijos suvartojimą.

13. ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS sąsaja

Nuo 2020 m. ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS yra susietos tarptautiniu ES ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimu. Tai reiškia, kad vienoje iš šių sistemų išduotų ATL gali būti atsisakoma atsiskaitant už išmetamus teršalus bet kurioje iš šių dviejų sistemų. Veiklos vykdytojai, galėdami patekti į didesnę rinką, geba padidinti ekonominį veiklos efektyvumą ir turi daugiau galimų būdų sumažinti išmetamųjų teršalų kiekį. Abiejų sistemų susiejimo sąlygos ir reikalavimai nustatyti Susiejimo susitarimu[124]. Juo taip pat nustatytas mechanizmas, kuriuo užtikrinama, kad būtų laikomasi susiejimo sąlygų, nustatytų ES ATLPS direktyvos 25 straipsnyje.

ES itin svarbus reikalavimas buvo tai, kad į Susiejimo susitarimą būtų įtraukta aviacija. Pagal susitarimo 6 straipsnį, Šveicarijos požiūris į geografinės taikymo srities, viršutinės ribos ir ATL paskirstymo taisykles yra toks pats kaip ir ES ATLPS. Laikantis Susiejimo susitarimo 7 straipsnio, taip tebėra ir pagal peržiūrėtą ES ATLPS direktyvą.

Šveicarijos vidaus skrydžiams ir išvykimo į EEE oro uostus skrydžiams taikoma Šveicarijos ATLPS, o skrydžiams iš EEE į Šveicariją taikoma ES ATLPS. Šiuo susitarimu palaikomas aplinkosauginis abiejų

[120] COM(2025) 274 *final* – Galutinių atnaujintų nacionalinių energetikos ir klimato srities veiksmų planų vertinimas ES mastu. Sąjungos 2030 m. energetikos ir klimato srities tikslų įgyvendinimas, 2025 5 27. Žr. pridedamą Komisijos tarnybų darbinį dokumentą.

[121] Žr. 121 išnašą.

[122] Komisijos atliktas galutinių atnaujintų Estijos ir Slovakijos NEKSVP vertinimas (SWD/2025/282).

[123] https://climate.ec.europa.eu/eu-action/climate-strategies-targets/progress-climate-action/eu-climate-action-progress-report-2025_en?prefLang=lt.

[124] Europos Sąjungos ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimas dėl jų šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemų susiejimo (OL L 322, 2017 12 7).

sistemų naudingumas. Ir ES ATLPS, ir Šveicarijos ATLPS apima atitinkamus išvykimo į Jungtinę Karalystę skrydžius, taip pat skrydžius į ES atokiausius regionus ir iš jų.

Pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento 5 skirsnyje pateiktose 16 ir 17 lentelėse nurodyti svarbiausi abiejų sistemų 2024 m. duomenys – aukcionuose parduoti ATL, paskirstyti nemokami ATL ir patikrinti įrenginių bei orlaivių naudotojų išmestų teršalų kiekiai. Juos palyginus matyti, kad abiejų sistemų suderinamumas priklauso ne nuo dydžio, o nuo kokybinių reikalavimų, vienodų veiklos sąlygų ir priemonių, kuriomis užtikrinamas rinkos vientisumas.

Pagal Susiejimo susitarimą sukurta tiesioginė sąsaja tarp abiejų sistemų registrų, kad ATL būtų galima perkelti iš vienos sistemos į kitą. Nuo 2024 m. perkėlimų tarp abiejų sistemų, t. y. kasdienių operacijų, skaičius labai padidėjo – nuo 156 operacijų 2023 m. iki beveik 800 2024 m., taigi ir Šveicarijos, ir ES rinkos dalyviai galėjo veikti tarsi vienoje rinkoje ir taip pagerintas likvidumas susietoje rinkoje. Perkėlimai iš vienos sistemos (registro) į kitą atliekami kasdien, nuo pirmadienio iki penktadienio, išskyrus konkrečias su švenčių dienomis susietas datas.

8 ir 9 lentelėse parodytas ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS susiejimo poveikis 2024 m. Jose nurodyta, kiek įmonės kiekvienoje iš šių sistemų naudojo kitoje sistemoje išduotus ATL atitikčiai reikalavimams užtikrinti.

ES ATLPS reguliuojamieji subjektai (įrenginių valdytojai ir orlaivių naudotojai) 2024 m. atitikčiai reikalavimams užtikrinti naudojo ir Šveicarijos ATLPS išduotus ATL – iš viso 1 578 101. Tai beveik 440 000 ATL daugiau nei 2023 m. ir beveik 605 000 ATL daugiau nei 2022 m., o tai rodo, kad ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS sąsajos teikiamomis lankstumo galimybėmis vis daugiau naudojamasi, taip pat nuolat didėja informuotumas apie šią sąsają ir jos pripažinimas.

Įrenginiams, įtrauktiems į ES ATLPS, Šveicarijos ATLPS išduotų aviacijos ATL panaudota kur kas daugiau negu praėjusiais metais (2024 m. – apie 355 000, 2023 m. – 100 000). Taip pat padidintas Šveicarijos ATLPS paprastųjų ATL naudojimas šiuo tikslu (2024 m. – apie 700 000, 2023 m. – 425 000).

ES orlaivių naudotojų atitikčiai reikalavimams užtikrinti 2024 m. panaudotų Šveicarijos ATLPS paprastųjų ATL skaičius liko beveik nepakitęs, apie 49 000 (2023 m. – 50 000). Šveicarijos ATLPS aviacijos ATL, orlaivių naudotojų naudojamų atitikčiai ES ATLPS reikalavimams užtikrinti, skaičius sumažėjo nuo maždaug 560 000 ATL 2023 m. iki maždaug 470 000 ATL 2024 m.

Šveicarijos ATLPS išduotų ATL skaičius santykine išraiška sudarė apie 0,14 proc. visų ATL, kurių 2024 m. atsisakyta ES ATLPS. Vis dėlto jie sudarė didesnę visų tų metų Šveicarijos ATLPS apyvartinių taršos leidimų dalį – 31,5 proc.

Šveicarijos ATLPS aviacijos veiklos vykdytojai 2024 m. reikšmingai padidino ES ATLPS apyvartinių taršos leidimų naudojimą (79,6 proc.), palyginti su 2023 m. (51,08 proc.). Kita vertus, įrenginiams keliamiems reikalavimams įvykdyti 2024 m. panaudota mažesnė ES ATLPS apyvartinių taršos leidimų dalis (5,19 proc.), palyginti su 2023 m. dalimi (11,6 proc.). Nė vienais iš šių metų į Šveicarijos ATLPS įtrauktiems įrenginiams keliamiems reikalavimams įvykdyti nenaudoti ES ATLPS aviacijos ATL. Santykine išraiška ES ATLPS leidimai sudarė 31,37 proc. visų ATL, kurių atsisakyta Šveicarijos ATLPS.

10 lentelėje pateiktas bendras nuo 2020 m. rinkos dalyvių vardu iš ES ATLPS į Šveicarijos ATLPS ir atvirkščiai perkeltų ATL (tiek paprastųjų, tiek aviacijos ATL) kiekis. Iš ankstesnio laikotarpio likučio matyti, kad grynasis iš ES ATLPS į Šveicarijos ATLPS perkeltų ATL kiekis buvo 1 284 657 ATL. Vis dėlto pažymėtina, kad šie duomenys gali apimti šių ATL perkėlimą kelis kartus.

8 lentelė. Vienetai, naudoti 2024 m. atitikčiai reikalavimams patvirtinti Sąjungos registre. 2025 m. spalio 1 d. iš Sąjungos registro gauti duomenys.

Įrenginiai	**Nemokamai paskirstyti ir aukcionuose parduoti ATL**	**Patikrintas išmestų teršalų kiekis**	**Vienetai, kurių atsisakyta**	**ES ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**		**Šveicarijos ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**	
				Paprastieji	*Aviacijos*	*Paprastieji*	*Aviacijos*
	1 089 612 748	1 033 244 671	1 029 808 309	1 025 571 370	3 428 201	701 150	357 341
	Visumos procentinė dalis			99,59	0,31	0,07	0,03
Orlaivių naudotojai	**Nemokamai paskirstyti (įskaitant Šveicarijos ATLPS) ir aukcionuose parduoti ATL**	**Patikrintas išmestų teršalų kiekis (įskaitant kiekį pagal Šveicarijos ATLPS)**	**Vienetai, kurių atsisakyta**	**ES ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**		**Šveicarijos ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**	
				Paprastieji	*Aviacijos*	*Paprastieji*	*Aviacijos*
	24 270 111	62 247 419	61 645 450	43 299 227	17 826 613	49 077	470 533
	Visumos procentinė dalis			70,24	28,92	0,08	0,76

9 lentelė. Vienetai, naudoti 2024 m. atitikčiai reikalavimams patvirtinti Šveicarijos registre. Orlaivių naudotojai – tai Šveicarijos administruojami orlaivių naudotojai.

Įrenginiai	**Nemokamai paskirstyti ir aukcionuose parduoti ATL**	**Patikrintas išmestų teršalų kiekis**	**Vienetai, kurių atsisakyta**	**ES ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**		**Šveicarijos ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**	
				Paprastieji	*Aviacijos*	*Paprastieji*	*Aviacijos*
	3 891 680	3 694 355	3 677 899	191 006	0	3 433 205	53 688
	Visumos procentinė dalis			5,19	-	93,35	1,46
Orlaivių naudotojai	**Nemokamai paskirstyti (taip pat pagal ES ATLPS) ir aukcionuose parduoti ATL**	**Patikrintas išmestų teršalų kiekis (įskaitant kiekį pagal ES ATLPS)**	**Vienetai, kurių atsisakyta**	**ES ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**		**Šveicarijos ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**	
				Paprastieji	*Aviacijos*	*Paprastieji*	*Aviacijos*
	1 118 087	1 990 349	1 990 349	1 301 096	283 515	3 372	402 366
	Visumos procentinė dalis			65,3	14,24	0,17	20,22

10 lentelė. Apyvartinių taršos leidimų perkėlimas tarp ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS (2020–2024 m.).

Metai	2020	2021	2022	2023	2024	**Iš viso**
Perkėlimas iš ES ATLPS į Šveicarijos ATLPS	475 679	1 051 360	1 714 499	2 603 612	1 591 527	**7 436 677**
Perkėlimas iš Šveicarijos ATLPS į ES ATLPS	0	1 523 770	1 215 662	1 837 292	1 575 296	**6 152 020**
Likutis	**1 284 657**					

14. Santrauka

Ataskaitoje pateikiama išsami ES ATLPS veikimo 2024 m. ir pirmąjį 2025 m. pusmetį apžvalga. Iš jos matyti, kad sistema ir toliau gerai veikė; tai palaikė išsamiai nustatyta ir veiksminga įgyvendinimo tvarka. Ataskaitoje taip pat paaiškinami bet kokie šios tvarkos pakeitimai, kurie jau įsigaliojo arba netrukus įsigalios, pirmiausia – 2026 m. viršutinės ribos koregavimas.

Įrenginių išmetamųjų teršalų kiekis toliau mažėjo, tai lėmė didėjanti atsinaujinančiųjų energijos išteklių ir branduolinės energijos dalis elektros energijos rūšių derinyje ir mažesnė priklausomybė nuo iškastinio kuro. Dėl šios raidos yra taip, kad teršalų, kuriems taikoma ATLPS, iš įrenginių išmetama jau apie 50 proc. mažiau nei 2005 m., ir sėkmingai siekiama ATLPS 2030 m. tikslo.

Toliau siekti reikšmingo išmetamųjų teršalų kiekio sumažinimo ES ATLPS 2024 m. padėjo ilgalaikis tvirtas anglies dioksido kainos signalas. Europos vertybinių popierių ir rinkų institucijos vertinimu, ES anglies dioksido rinka 2024 m. išliko stabili ir toliau veikė pagal pagrindinius rinkos dėsnius.

ATLPS pajamos taip pat tebebuvo svarbus klimato srities veiksmų ir energetikos pertvarkos finansavimo šaltinis – 2024 m. joje gauta 38,8 mlrd. EUR pajamų, šios lėšos daugiausia paskirstytos nacionaliniams biudžetams, taip pat ATLPS inovacijų fondui, ATLPS modernizavimo fondui ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonei – planui „REPowerEU“. Bendras ES ATLPS iki šiol gautų pajamų dydis viršija 230 mlrd. EUR.

Apskritai ataskaitoje patvirtinama, kad ES ATLPS veikia kaip viena pagrindinių politikos paskatų investuoti į perėjimą prie švarios pramonės, inovacijas ir modernizaciją.